

-MINEN-JOHDOKSET HELSINGIN SANOMISSA 2000-2001

Mari Salo
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2012

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

SALO, MARI: *-minen*-johdokset Helsingin Sanomissa 2000–2001

Pro gradu -tutkielma, 73 sivua
Syksy 2012

Tutkielman aiheena ovat *-minen*-deverbaalijohdokset. Tarkastelun kohteena ovat *-minen*-johdosten lausekkeiden rakenne sekä johdosten semantiikka. Tutkimusaineisto on koottu HS2000-korpuksesta, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001.

Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että *-minen*-johdokset esiintyvät tavallisimmin teonnimien merkityksessä. Teonnimien ja muiden deverbaalisubstantiivien lausekkeet muistuttavat lausetta, sillä niihin sisältyy johdoksen kantaverbiltä perittyjä laajennuksia. Tämän tutkielman ensimmäisessä analyysiosassa selvitetään, mitä laajennuksia aineiston *-minen*-lausekkeisiin sisältyy ja millaisia lauseita tai muita rakenteita *-minen*-lausekkeet voivat vastata. Aiemmin on myös tiedetty, että merkityksen edelleen kehittymisen eli leksikaalistumisen tuloksena *-minen*-johdoksilla on muitakin kuin teonnimien merkityksiä, vaikka leksikaalistuminen onkin tavallisempaa muilla johtimilla muodostetuilla teonnimillä. Tutkielma-aineiston analyysin toisessa osassa esitellään erimerkityksisiä *-minen*-johdoksia sekä vertaillaan puhtaiden teonnimien ja teonnimien merkityksestä eriytyneiden johdosten lausekkeita.

Tutkimuksen tuloksena todetaan, että tavallisimmin *-minen*-johdos on merkitykseltään teonnimi ja että tässä merkityksessä sen lausekkeessa voivat olla edustettuina kantaverbin kaikki tärkeimmät laajennukset. Johdosten leksikaalistuessa niiden laajennukset alkavat yleensä muistuttaa tavanomaisen substantiivin laajennuksia etenkin siten, että niiden semanttinen suhde johdokseen poikkeaa johdoksen kantaverbin ja sen laajennusten välisestä suhteesta. Leksikaalistuneita *-minen*-johdoksia esiintyy tavanomaisten substantiivilausekkeiden lisäksi nesessiivisessä verbiliitossa sekä muutamissa idiomeissa. Verbiliitossa *-minen*-johdos saa vain verbin määritteitä ja idiomien osana niukasti substantiivin määritteitä.

Avainsanat: pro gradu -tutkielma, korpustutkimus, teonnimet, *-minen*-johdin, leksikaalistuminen

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Teonnimet johdoksina	2
2.1 Teonnimet deverbaalisina johdoksina	2
2.1.1 Yleistä deverbaalisubstantiiveista	2
2.1.2 <i>-minen</i> -teonnimet	3
2.2 Teonnimien lausemaisuus	5
2.2.1 Lausemaiseta rakenteet	5
2.2.2 <i>-minen</i> -johdos lausemaiseta rakenteen keskuksena	7
2.3 Teonnimien leksikaalistuminen	8
3 Tutkimuksen tavoite ja analyysitavat	11
3.1 Tavoite, aineisto ja sen rajaukset	11
3.2 Syntaktinen analyysi: lausekkeet ja niiden ryhmittelyt	12
3.2.1 Analyysin tarkoitus ja eteneminen	12
3.2.2 <i>-minen</i> -lauseke ja sen laajennustyytit	13
3.2.3 Laajennusten funktiot	15
3.2.4 <i>-minen</i> -yhdyssanojen rakenne	17
3.3 <i>-minen</i> -johdosten merkitykset ja semanttinen analyysi	18
4 <i>-minen</i> -teonnimien lausekkeet	19
4.1 Itsenäiset <i>-minen</i> -johdokset	19
4.1.1 <i>-minen</i> -johdos yksin	19
4.1.2 <i>-minen</i> -johdos yhden laajennuksen kanssa	20
4.1.3 <i>-minen</i> -johdos usean laajennuksen kanssa	24
4.2 <i>-minen</i> -yhdyssanat	33
4.2.1 Nominatiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet	34
4.2.2 Genetiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet	37
4.2.3 Paikallissija-alkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet	39
4.2.4 Adverbiaalkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet	40
4.2.5 Infinitiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet	42
4.2.6 Alkuosaltaan moniosaisen yhdyssanan ympärille rakentuvat lausekkeet	43

4.3	Idiomin osana olevat <i>-minen</i> -johdokset	44
4.4	<i>-minen</i> -johdokset nesessiivisessä verbiliitossa	46
4.5	<i>-minen</i> -lausekkeiden lausemaisuus	49
5	<i>-minen</i> -johdosten semantiikka ja leksikaalistuminen	52
5.1	Puhtaat teonnimet	52
5.2	Teon kohteen nimet	53
5.3	Tapahtuman ja tilaisuuden nimet	58
5.4	Muut merkitykset	65
5.5	Leksikaalistumisen asteet	68
6	Lopuksi	72
	LÄHTEET	73

1 Johdanto

Tutkielmani aiheena ovat *-minen*-johdokset. *-minen*-johdokset, kuten *juokseminen*, ovat verbeistä johdettuja substantiiveja eli deverbaalisubstantiiveja. Useimmiten *-minen*-johdokset ovat merkitykseltään teonnimiä.

-minen-johdoksia ja muita teonnimiä on tutkittu melko vähän. Aiheesta on julkaistu joitakin pro gradu -töitä, mutta väitöskirjatasoista tutkimusta siitä on saatavilla niukasti. Yksi harvoista teonnimiä käsittelevistä teoksista on Olavi Nuutisen vuonna 1976 julkaistu väitöskirja ”Suomen teonnimirakenteista”. Nuutinen tutkii teonnimien ja niiden määritteiden muodostamia konstruktioita, joiden sisäistä rakennetta hän vertaa lauseeseen.

Omassa tutkielmassani kiinnitän huomiota paitsi *-minen*-johdosten ympärille muodostuvien lausekkeiden lausemaisuteen myös *-minen*-johdosten merkitykseen. Tutkimuskysymyksiäni ovat muun muassa 1. Millaisia *-minen*-johdosten ympärille muodostuvat lausekkeet ovat rakenteeltaan?, 2. Missä määrin *-minen*-lausekkeita voidaan pitää lausemaisina? ja 3. Millaisia teonnimen merkityksestä eriytyneitä merkityksiä *-minen*-johdoksilla on? Pyrin vastaamaan kysymyksiin sekä kirjallisuuden avulla että oman aineistoni analyysin kautta.

Luvussa 2. kerron tutkielmani taustasta eli siitä, mitä *-minen*-johdoksista on sanottu aiemmassa tutkimuksessa. Luvussa 3. esittelen tutkimusaineistoni ja analyysini tekotavat sekä muita analyysin kannalta tärkeitä asioita. Oman aineistoni analyysin esitän luvuissa 4. ja 5. Ensin käyn läpi *-minen*-johdosten lausekkeiden rakennetta ja sen jälkeen johdosten semantiikkaan liittyviä asioita. Loppusanat olen kirjoittanut lukuun 6.

2 Teonnimet johdoksina

2.1 Teonnimet deverbaalisina johdoksina

2.1.1 Yleistä deverbaalisubstantiiveista

Verbikantaiset substantiivijohdokset eli deverbaalisubstantiivit perustuvat merkitykseltään kantaverbiinsä. Suomen kielessä keskeisiä deverbaalisubstantiiveja ovat teonnimet (esim. *lukeminen*), teon tuloksen nimet (esim. *purema*), tekijännimet (*korjaaja*), välineennimet (*selain*) sekä tekopaikan ja -tilaisuudennimet (*kutomo* ja *tanssiais*) (ISK: § 221, asetelma 72). Eniten erilaisia johtimia on teonnimillä. Teonnimet ilmaisevat kantaverbinsä tarkoittamaa tekemistä, tapahtumaa tai olemista. Suomen kielen teonnimijohtimia ovat *-minen* (*juokseminen*), *-U* (*kulku*), *-O* (*muutto*), *-Us* (*kiristys*), *-ntA* (*keinunta*), *-nti* (*syönti*), *-e ×* (*kolke*), *-UU* (*hakkuu*) ja *-nA* (*narina*). (ISK § 223.)

Deverbaalisubstantiivit eroavat prototyypisistä substantiiveista siten, että ne voivat saada samankaltaisia laajennuksia kuin kantaverbinsä. Laajennukset vastaavat tehtävältään ja usein muodoltaankin verbin laajennuksia. Verbikantaisten substantiivien ihmistarkoitteiset genetiivimääritteet ovat yleensä tulkinnaltaan joko subjekti- tai objektigenetiivejä, esimerkiksi *naisen käyttäytyminen ~ käytös*; *lapsen hoitaminen ~ hoito*. Prototyypisillä substantiiveilla tulkinta on usein possessiivinen, esimerkiksi *pojan kirja*. (ISK § 561.) Verbilähtöisiä laajennuksia esiintyy eniten teonnimillä sekä *-jA*-johtimisilla tekijännimillä (mt. § 221.) Jotkin teonnimet voivat muista substantiiveista poiketen saada määritteeksi tavan adverbien, esimerkiksi *nopeasti juominen ~ juonti* sekä infinitiivi- ja *että*-lauselaajennuksen, esimerkiksi *Populismi. Väestön vietteleminen kannattamaan asiaa, joka on sen perusetujen vastainen. ja arvelusi, että olen väärässä* (mt. § 221, 561 ja 593).

Prototyypisillä substantiiveilla, kuten *auto* ja *talo*, on vain määritteitä, mutta verbikantaisilla substantiiveilla voi olla myös täydennyksiä eli pakollisia laajennuksia. Teonnimien täydennyksinä voidaan pitää ainakin sellaisia laajennuksia, jotka vastaavat kantaverbin adverbiaalitäydennystä, esimerkiksi *töihin ~ kioskille meno* ja *Olen antanut määräyksen Punaisen Ristin lipun nostamisesta sairaaloiden katolle*. (ISK § 563 ja 587.) Myös teonnimen objektigenetiiviä voidaan pitää transitiiviverbien analogian mukaan täydennyksenä (mts. § 575).

Bernard Comrie ja Sandra A. Thompson ovat tutkineet eri kielten substantiivijohdoksia. Heidän mukaansa verbeistä johdetut toiminnan nimitykset säilyttävät joitakin kantaverbin ominaisuuksista, kun taas argumentteihin viittaavat substantiivit käyttäytyvät

syntaktisesti samalla tavalla kuin muut kielen substantiivit ja muistuttavat kantaverbiä vain morfologisesti tai semanttisesti (Comrie & Thompson 1985: 349). Suomen kielessä tämä ei pidä aivan paikkaansa, sillä suomen teonnimien lisäksi etenkin *-jA*-johtimiset tekijännimet voivat saada verbeiltä perittyjä laajennuksia (ISK: § 221). Comrien ja Thompsonin (1985: 368–369) mukaan substantiivin kategorioista sija, luku ja määräisyys yleensä esiintyvät teonnimissä, jos ne esiintyvät kielen muissakin substantiivilausekkeissa. Luku kuitenkin ilmenee teonnimissä yleensä vain silloin, kun se osoittaa kyseessä olevan ”tekemisen tapaukset”. Sijataivutus puolestaan on joidenkin kielten teonnimissä vaillaista muihin substantiiveihin verrattuna. (Mp.)

Deverbaalisubstantiivien muodostusta ja muuta johtamista, jossa jostakin sanasta tehdään substantiivi, kutsutaan myös nominalisaatioksi (Comrie & Thompson 1985: 349). Suomen kielen tutkijoista termiä on käyttänyt ainakin Mauno Koski kirjoituksessaan Suomen sananjohdon perustyypit (1978). Kosken (1978: 109–110) mukaan teonnimet perustuvat predikaattinominalisaatioon, joka on verbin siirtämistä substantiivin funktioon. Teon kohteeseen viittaavat johdokset, kuten esimerkissä *Onko sinulla mitään syömistä?*, ovat puolestaan objektinominalisaation tulosta. Kosken kirjoituksen taustalla on ajatus, että substantiivilausekkeet vastaavat lausetta, jonka jäseniin, mainituissa esimerkeissä predikaattiin ja objektiin, johdokset viittaavat. (Mp.) (Substantiivilausekkeiden, muiden rakenteiden ja lauseiden vastaavuutta käsittelemme laajemmin luvussa 2.2.)

2.1.2 *-minen*-teonnimet

Verbeistä johdetut *-minen*-substantiivit ovat yleensä merkitykseltään teonnimiä. *-minen*-teonnimi on suomen kielen yleisin teonnimijohdos (Koistinen ym. 1976: 20 ja 28). *-minen* on myös ainoa teonnimijohdin, joka voi liittyä kaikkiin verbivartaloihin (ISK § 222). Ainoan poikkeuksen muodostavat yksipersoonaiset verbit kuten **janottaminen*, **täytyminen* ja **väsyttäminen* (Nuutinen 1976: 14.) Tosin Kosken (1978: 108) mukaan yksipersoonaisista verbeistä muodostetut *-minen*-johdokset olisivat joissakin tapauksissa täysin mahdollisia, esimerkiksi lauseessa *Tämä janottaminen/väsyttäminen saisi jo loppua*. Joistakin verbeistä voidaan teonnimi muodostaa ainoastaan *-minen*-johtimella. Tällaisia verbejä ovat kolmitavuiset *-ne*-vartaloiset verbit (esimerkiksi *paksuneminen*), useimmat *-iA* ja *-UA*-supistumaverbit (*selviäminen*) sekä monitavuiset *U*-vartaloiset verbit (*pukeutuminen*) lukuun ottamatta *-ksU*-johtimisia verbejä. (ISK § 222.)

Joidenkin piirteidensä vuoksi *-minen*-teonnimi muistuttaa verbiä enemmän kuin muut substantiivit. Kosken (1978: 108–109) ja Nuutisen (1976: 15) mukaan *-minen*-johdokset kuuluvat produktiivisuutensa vuoksi muita deverbaalisubstantiiveja läheisemmin verbin

katteerajaan. Koski (1978: 108) toteaa, että verbin muuttaminen substantiiviksi *-minen*-johtimella on täysin fleksiomainen eli taivutuksenomainen prosessi. Fleksion kaltaista on Kosken mukaan muun muassa se, että *-minen*-johdin voidaan liittää minkä tahansa verbin vartaloon (joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta). Lisäksi *-minen*-johdin ei koskaan korvaa verbinjohdinta, toisin kuin esimerkiksi *-U*-johdin *hypätä*-verbistä muodostetussa teonnimessä *hyppy*, josta verbin *-tA*-johdin on poistunut. (Koski 1978: 108–109.)

Jos verbistä voidaan muodostaa useita teonnimijohdoksia, ilmaisee *-minen*-johtimella muodostettu teonnimi tekemistä yleensä, kun taas muulla teonnimellä on usein kerrallisen teon merkitys (Nuutinen 1976: 15). *-minen*-johdosten tapauksessa merkityksenmuutos on mekaanista ja *-minen*-johdokset ovat vain harvoin muuta kuin verbin merkitys substantivoituna (mp.). Kangasmaa-Minn (1983: 24) pitää *-minen*-johdosta verbin abstraktiona, sillä se toteaa verbin semanttisen sisällön. Tässä mielessä *-minen*-johdokset hänen mukaansa kuuluvat verbin kielipiilliseen paradigmaan (mp.).

Nuutisen (1976: 16) mukaan myös *-minen*-johdosten määritteillä on selvästi verbin määritteille ominainen luonne. Johdosten genetiiviattribuuttien suhde pääsanaan on samanlainen kuin objektin tai subjektin suhde predikaattiin (mts. 12). Objekti ja subjekti voidaan ilmaista myös pelkällä possessiivisuffiksilla (mts. 21). Teonnimilausekkeisiin voi sisältyä adverbiaalisia määritteitä, jotka ovat joko verbin adverbiaaleja vastaavia adjektiivimääritteitä, esimerkiksi *Pekan eilinen kirjeen kirjoittaminen*. (vrt. *Pekka kirjoitti kirjeen eilen*.) tai saman muotoisia kuin verbien saamat adverbiaalit lauseissa, esimerkiksi *Pekan eilinen mökillä käynti*. (mts. 3–4). Lähinnä vain *-minen*-johtiminen teonnimi voi saada *-sti*-päätteisen tavan adverbien, esimerkiksi – – *ahtaasti asuminen on lähestulkoon saatu poistetuksi*. (ISK § 591).

ISK:n (§ 221) mukaan suomen kielen teonnimillä, kuten muillakin deverbaalisubstantiiveilla, on verbiilähtöisistä laajennuksistaan huolimatta tavallisen substantiivin distribuutio. Teonnimet taipuvat ainoastaan substantiivien taivutusluokissa eivätkä ne voi ilmaista esimerkiksi aikasuhteita, modusta tai passiivia (mt. § 223). *-minen*-johdokset kuitenkin esiintyvät substantiivilausekkeiden lisäksi myös sellaisissa ilmauksissa kuin *on uskominen ~ tyytyminen* ja *ei ole menemistä ~ luottamista*. ISK kutsuu tällaisia harvoin kielessä esiintyviä rakenteita nesessiivisiksi verbiliitoiksi. (Mt. § 452 ja 492.) Verbiliitto koostuu apuverbistä ja pääverbistä tai verbikantaisesta muodosteesta. Nesessiivisessä verbiliitossa *-minen*-johdoksen kanssa esiintyy apuverbi *olla* tai *käydä*. (Mt. § 451.)

Perinteisesti verbiliiton *-minen*-johdosta on pidetty 4. infinitiivinä eli yhtenä verbin nominaalimuotona. Nuutisen (1976: 16–17) mukaan 4. infinitiivi esiintyy vain tietynlaisissa sanonnoissa, joissa se ilmoittaa tekoa, joka on jonkun tehtävä tai sopii jonkun tehtäväksi,

esimerkiksi *Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto ja Ei ole koira karvoihin katsomista*. 4. infinitiivin possessiivisuffiksillinen muoto yhdistettynä samavartalaiseen verbiin ilmaisee tekemisen keskeytymätöntä jatkumista, esimerkiksi *Aamusta alkaen olen kirjoittamistani kirjoittanut*. (Mp.)

-minen-johdoksella on nesessiivisessä verbiliitossa enemmän verbin ominaisuuksia kuin substantiivilausekkeessa. *-minen*-johdos voi esiintyä verbiliitossa tai 4. infinitiivinä ainoastaan nominatiivi- tai partitiivisijassa. (Nuutinen 1976: 16.) Vajaaparadigmaisuutensa lisäksi se eroaa substantiiveista myös määritteiltään, sillä verbiliiton osana *-minen*-johdos voi saada objektin: *Sitä ei käy kieltäminen* (ISK § 492). Nuutisen (1976: 16–17) mukaan muotoa on pidetty infinitiivinä ennen kaikkea siksi, että sillä voi olla objekti. *-minen*-substantiivilla voi puolestaan olla adjektiivimäärite, joka ei ole infinitiiville mahdollinen. (Nuutinen 1976: 16–17.)

2.2 Teonnimien lausemaisuus

Luvussa 2.2.1. käsittelen lausemaisista rakenteista yleisesti. Esittelen myös lauseenvastikkeen käsitteen. Luvussa 2.2.2. kerron, missä määrin erilaisia *-minen*-johdoksen ympärille muodostettuja rakenteita on pidetty lausemaisina tai lauseenvastikemaisina.

2.2.1 Lausemaisista rakenteista

Lausemaisiksi rakenteiksi kutsutaan sellaisia ilmauksia, joilla on joitakin yhteisiä ominaisuuksia täydellisen eli finiittiverbin sisältävän lauseen kanssa. Finiittiverbi on lauseen tunnusmerkki, ja siitä johtuvat monet lauseen ainutlaatuiset piirteet. Finiittiverbi kongruoi subjektin kanssa luvun ja persoonan suhteen. Lisäksi sen muodosta näkyy muun muassa, miten lauseella kuvattu asiointi suhtautuu puhehetkeen ajallisesti ja miten puhuja suhtautuu esittämäänsä asiointiin. Lause voi muodostua pelkästä finiittiverbistä, mutta myös verbin mahdolliset argumentit eli subjekti, objekti ja adverbiaalitäydennys kuuluvat lauseen ytimeen. Finiittiverbillisellä lauseella on kaikki seuraavat ominaisuudet: modaalisuus, kieltäminen, tempus, temaattinen sanajärjestys, erikoislausetyypit, subjekti, persoona, passiivi ja aspekti. Lausemaisilla rakenteilla voi olla joitakin mutta ei kaikkia edellä mainituista ominaisuuksista. (ISK § 864–865 ja 872.)

Rakenteet, joiden keskuksena on verbin infinitiivi- tai partitiivimuoto, ovat lauseen kaltaisia ensinnäkin siksi, että niihin voi kuulua verbin täydennyksiä ja määritteitä. Esimerkiksi lausetta *He asuivat koko ikänsä vuokralla*. vastaavat rakenteet *asuessaan ~ asuttuaan koko ikänsä vuokralla*. Infinitiivisillä verbinmuodoilla voi myös olla oma subjekti, joka on useimmiten

genetiivimuotoinen. Persoonaa voi ilmaista osalla rakenteista liittämällä verbinmuotoon possessiivisuffiksien. Infiniittirakenteissa ei esiinny subjektin ja verbin persoonakongruenssia vaan joissakin tapauksissa genetiivilausekkeen ja possessiivisuffiksien kongruenssi: *Minun vuokraamani asunto*. Infiniittisissä lausekkeissa ei (finiittiverbillisistä lauseista poiketen) voi käyttää tempusmuotoja, mutta tilanteiden aikasuhteita voidaan osoittaa referatiivi- ja temporaalirakenteilla sekä *-vA-* ja *-nUt-*partisiipeilla (perinteisiltä nimiltään 1. ja 2. partisiippi, oma huomautus), esimerkiksi *Huomasin hänen tulevan*. ~ *Huomasin hänen tulleen*. ja *Tilaisuus päättyi yleisön laulaessa Maamme-laulua*. ~ *Tilaisuus päättyi yleisön laulettua Maamme-laulun*. Passiivimuoto on mahdollinen partisiipeihin perustuvissa ilmaisissa sekä *-e-*infinitiivissä (perinteiseltä nimeltään 2. infinitiivi, oma huomautus): *asunto, jota tarjotaan vuokralle vrt. vuokralle tarjottava ~ tarjottu asunto* ja *Kuulin, että täällä mietiskellään*. vrt. *Kuulin täällä mietiskeltävän*. (ISK § 875.)

Infiniittisen verbinmuodon sisältävien rakenteiden lisäksi lausemaisista ilmauksista ovat muun muassa statusrakenteet ja jotkin verbikantaiset substantiivit määritteineen. Statusrakenne koostuu nominatiivi- tai partitiivimuotoisesta subjektista ja predikoivasta, adverbiaalimaisesta osasta, joka voi olla muodoltaan muun muassa paikallissijainen substantiivi- tai adjektiivilauseke, adpositiolauseke tai *-e-*infinitiivin instruktiivin muodostama lauseke: *side silmillä, vaatteet märkinä, kädet selän takana, silmät säihkyen*. Statusrakenne toimii lauseessa tavan adverbiaalina. Sen jompikumpi osa on osa–kokonaisuussuhteessa tai sitä muistuttavassa suhteessa lauseen subjektin tai objektin tarkoitteeseen, jonka olemusta kuvataan luonnehtimalla esimerkiksi ruumiinosan asentoa tai vaatekappaleen sijaintia: *Olemme kuitenkin täällä eduskunnassa tekemässä päätöstä huppu silmillä*. ja *Harmaa, täpötäysi Talbot kiilasi renkaat vinkuen aivan Vareksen eteen*. (ISK § 877, korostukset minun omiani.)

Verbikantaisista substantiiveista teonnimiä sekä *-jA-*tekijännimiä voidaan pitää lausemaisina, koska ne säilyttävät osan verbin täydennyksistä ja määritteistä. Lausetta *Setälä astui virkaan juhlavasti* vastaa teonnimi *Setälän juhlava virkaan astuminen*. (ISK § 878.) Teonnimilausekkeissa voivat olla edustettuina vastaavan finiittisen lauseen subjekti ja objekti sekä adverbiaaliset määritteet. Adverbiaali voi sijaita teonnimen edellä tai jäljessä: *maasta toiseen muuttaminen ~ muuttaminen maasta toiseen*. Tekijännimen adverbiaalitäydennys on puolestaan aina etuasemainen: *Tyypillinen Kallioon muuttaja on nuori aikuinen*. Teon- ja tekijännimilausekkeissa finiittisen lauseen objektiin ja teonnimien tapauksessa myös subjektiin viitataan substantiivilausekkeen edellyttämään tapaan genetiivimääritteellä: *äidin hymyily, taulujen ripustus*. Lausekkeissa voi esiintyä myös substantiiveille ominaisia adjektiivimääritteitä. (ISK § 590 ja 878.)

Joitakin edellä käsiteltyjä lausemaisista rakenteista on perinteisesti kutsuttu lauseenvastikkeiksi. Referatiivirakenne, temporaalirakenne ja statusrakenne tunnetaan myös nimillä

referatiivinen ja temporaalinen lauseenvastike sekä statuslauseenvastike. (ISK § 876.) Eri tutkijat ja tutkijaryhmät ovat esittäneet hieman toisistaan eroavia näkemyksiä siitä, millaisia rakenteita tulisi kutsua lauseenvastikkeiksi. Traditionaalisten määrittelyperusteiden mukaan lauseenvastike on rakenne, joka vastaa lausetta tai on korvattavissa lauseella, joka ei sisällä finiittistä verbinmuotoa ja joka sisältää subjektiosan. Lauseenvastike ei siis ole täydellinen lause, mutta sen tulee kuitenkin olla jollain tavalla lähellä lausetta (Wiik: 1981: 22). Tiukimpien esitettyjen vaatimusten mukaan lauseenvastikkeita on suomen kielessä 7 kappaletta ja väljimpien useita kymmeniä. (Wiik 1981: 32–33.)

Kirjoituksessaan *Lauseenvastikeoppia* (1974) Osmo Ikola jakaa suomen kielen lauseenvastikkeet merkityksen perusteella 9:ään eri tyyppiin. Ikolan hyväksymiin lauseenvastikkeisiin kuuluu referatiivisen ja temporaalisen lauseenvastikkeen sekä statuslauseenvastikkeen lisäksi 6 muuta merkitystyyppiä. Rakenteille on yhteistä se, että niissä ovat edustettuina kaikki vastaavan lauseen ydinjäsenet (Ikola 1974: 22). Lauseen predikaattia edustaa jokin verbin nominaalimuoto eli infinitiivi tai partisiippi (mts. 23). Subjektia voi edustaa itsenäinen sana tai pelkkä possessiivisuffiksi (mts. 25). Ikolan mukaan lauseenvastikkeita eivät ole muun muassa rakenteet, joissa vastaavan lauseen predikaattia edustaa verbikantainen substantiivi. Syynä tähän on se, että substantiivit määritteineen ovat Ikolan mielestä lauseen niin sanottuja normaalijäseniä. Ne voivat olla lauseessa minä nominaalijäsenenä tahansa, eikä niillä ole siinä sellaista erikoisasemaa, että niitä pitäisi selittää lauseenvastikkeiksi. Rakenteista lähimpänä lauseenvastiketta ovat kuitenkin sellaiset substantiivilausekkeet, joissa vastaavan lauseen predikaattia edustaa teonnimi, esimerkiksi *Asian selvittäminen oli hankalaa*. (Mts. 84–85.)

2.2.2 *-minen*-johdos lausemaisena rakenteen keskuksena

Kuten edellä totesin, Ikolan (1974: 84–85) mukaan *-minen*-teonnimi ja muut deverbaalisubstantiivit määritteineen eivät ole lauseenvastikkeita vaan lauseen normaaleja jäseniä. Myöskään enemmistö muista suomen kielen tutkijoista ei ole pitänyt niitä lauseenvastikkeina (esim. Wiik 1981: 32–33). Nuutisen (1976: 1) mukaan teonnimilausekkeet ovat lauseenvastikkeenomaisia. Nuutinen (1976: 12) kiinnittää muodon sijaan huomiota siihen, millaisia rakenteeseen sisältyvien määritteiden keskinäiset riippuvuussuhteet ovat. Esimerkiksi ilmaisussa *Pekan juokseminen* substantiivin ja sen genetiivimääritteen suhde on selvästi subjektin ja predikaatin suhde ja ilmaisussa *pallon heittäminen* suhde on verbin ja objektin. Nuutinen (1976: 1) kutsuu näitä ja muita samankaltaisia teonnimilausekkeita teonnimirakenteiksi. Lauseenvastiketta määritelleiden tutkijoiden suhtautuminen *-minen*-johdokseen on joskus vaihdellut sen mukaan, onko kyseessä johdoksen

käyttö substantiivilausekkeessa vai senkaltaisessa ilmauksessa kuin *Pojan on lähteminen*. Viimeksi mainittu rakenne on hyväksytty lauseenvastikkeeksi substantiivilauseketta useammin. (Wiik 1981: 32–33.)

Ikolan (1974: 37) mukaan ilmauksiin *Sinun on nyt lähteminen*. ja *Tietoon käy luottaminen*. sisältyy nesessiivinen lauseenvastike (lihavoitu osa). Kyseessä on sama rakenne, jota ISK:ssa (§ 452) kutsutaan nesessiiviseksi verbiliitoksi, mutta verbiliittoon kuuluu *-minen*-johdoksen lisäksi apuverbi *olla* tai *käydä* (ks. lukua 2.1.2.). *-minen*-substantiivia määritteineen Ikola (1974) ei katso lauseenvastikkeeksi. Wiikin (1981: 35–38) mukaan lauseenvastikkeiksi näyttää hyväksytyin usein vain sellaiset rakenteet, joissa lauseen predikaattia edustaa epäproduktiivinen muoto. Esimerkiksi *-minen*-loppuisia teonnimiä on Wiikin (mp.) mukaan kaksi: produktiivinen substantiivilausekkeessa esiintyvä muoto, joka voi olla lähes minä lauseenjäsenenä tahansa, ja epäproduktiivinen *-minen*-loppuinen infinitiivi, joka voi esiintyä vain nesessiivisessä rakenteessa.

Lauseenvastikkeen yhtenä määrittelyperusteena on tavallisesti pidetty sitä, että vastaavan lauseen predikaatti edustuu siinä jonakin verbin infiniittimuotona. Suomen kielen infinitiivit ja partisiipit ovat yleensä syntaktisesti epäproduktiivisia, joten samalla tulee vaadituksi, että predikaattia edustaa epäproduktiivinen muoto. Epäproduktiivisia ovat myös jotkin lauseenvastikkeiden sijamuodot, kuten *-n*-päätteinen datiivi nesessiivisissä rakenteissa: *Pojan on lähteminen*. Edellä mainitussa rakenteessa on kaksi epäproduktiivista muotoa, joten se on todennäköisempi lauseenvastike kuin *Pojan lähteminen (tapahtui eilen)*, jossa esiintyy produktiivinen *-n*-sija genetiivi ja produktiivinen *-minen*-johdin. Epäproduktiivisia muotoja sisältävät rakenteet ovat kivettyneitä rakenteita. Lauseenvastikkeelta on siis vaadittu myös sitä, että sen tulee olla kivettynyt lause. (Mp.)

2.3 Teonnimien leksikaalistuminen

Teonnimijohtimilla muodostetuilla sanoilla voi olla teonnimien merkitysten lisäksi myös leksikaalisen substantiivin merkityksiä: esimerkiksi *kirjoitus* voi merkitä 'kirjoittaminen' tai 'kirjoittamisen tulos, artikkeli' (Nuutinen 1976: 1). Tällaiset erityismerkitykset ovat seurausta teonnimen merkityksen edelleenkehityksestä ja erikoistumisesta, jota kutsutaan leksikaalistumiseksi. Leksikaalistuneen johdoksen merkitys eroaa siitä, mikä kantasanan ja johtimen perusteella olisi odotuksenmukaista. Joitakin yleisesti käytettyjä leksikaalistumia kielenkäyttäjät ei välttämättä hahmota johdoksiksi lainkaan. Esimerkiksi sana *hymy* on alun perin merkinnyt 'hyminää, ääntä', mutta nykyisin sitä tuskin enää yhdistetään kantasanaan eli verbiin *hymisee*. Johdos on irtautunut semanttisesti kantasanaan, joten se on kokonaan leksikaalistunut.

Ilmeisesti vähemmän leksikaalistunut on esimerkiksi frekventatiivijohtimen sisältävä verbi *opiskelee*, jota useimmiten, mutta ei kuitenkaan aina, käytetään ilman frekventatiivista merkitystä. (Räisänen: 1978: 336.)

Leksikaalistuminen on siis asteilmiö (ISK § 224). Teonnimissä leksikaalistumisen ensi astetta edustaa esimerkiksi *yritys* merkityksessä 'yksi yrittämiskerta'. Leksikaalistuneempi on tapaus, jossa *yritys* tarkoittaa liikeyritystä. Samoja lekseemejä voidaan käyttää eri yhteyksissä joko leksikaalistuneessa merkityksessä tai leksikaalistumattoman teonnimen merkityksessä, esimerkiksi – – *rakennus on tärvätytty uudisrakentamisella* ja *Asuntojen rakennus työllistäisi paljon*. (Mt. § 224–225.) Ensimmäisessä esimerkissä sana *rakennus* on leksikaalistunut, toisessa leksikaalistumaton.

Leksikaalistuneet teonnimet eroavat leksikaalistumattomista siten, että ne voivat tyypillisesti esiintyä myös monikossa, esimerkiksi *Hän – – kehui maasta taivaaseen varsinkin hetulavalaan valitukset ja voihkinat, töräykset ja koputukset, viserrykset ja korkeat naksahdukset*. (ISK § 225). Leksikaalistumattomat teonnimet esiintyvät kantaverbiltä perittyjen laajennusten kanssa, mutta leksikaalistuneet johdokset saavat tavanomaisen substantiivin määritteitä (mt. § 224). ISK:n (§ 225) mukaan leksikaalistuneen johdoksen yksiköllinen adjektiivipredikatiivi on nominatiivissa, esimerkiksi *Mittaus oli nopea.*, ja leksikaalistumattoman yhteydessä partitiivissa, esimerkiksi *Mittaus ~ mittaaminen oli nopeaa.*

-minen-johdokset ilmaisevat yleensä verbin tarkoittamaa tekemistä, mutta ne voivat viitata myös tekemisen kohteeseen, kuten sanat *syöminen ~ syömistä* ja *lukeminen ~ lukemista* (Koski 1978: 109–110). ISK:n (§ 227) mukaan sanat *juominen* 'juoma, juotava', *syöminen* 'ruoka, syötävä' ovat *-minen*-teonnimistä eriytyneitä leksikaalistumia. Koski (1978: 109–110) mainitsee, että objektiin viittaavat *-minen*-johdokset ovat vapaassa vaihtelussa passiivin 1. partitiivin muodon kanssa, esimerkiksi *syötävä, luettava* ja niin edelleen. Kosken (mp.) mukaan muodot eivät ole leksikaalistuneita, koska niitä ei voida aina käyttää samanlaisissa konteksteissa kuin samaa merkitseviä varsinaisia substantiiveja: *?Syöminen on hapanta.* ja **Lukemisessa on paljon painovirheitä*. Lisäksi Koski (mp.) sekä Nuutinen (1976: 18) pitävät todennäköisenä, että *-minen*-loppuiset teon kohteeseen viittaavat sanat ovat syntyneet *-minen*-teonnimien sijaan partitiivin muodoista, joita voidaan substantiivisesti käyttää samassa merkityksessä *-minen*-johdoksen rinnalla.

Muihin teonnimijohdoksiin verrattuna *-minen*-johdokset ovat merkitykseltään abstrakteja ja harvoin leksikaalistuneita (Nuutinen 1976: 16). Koistinen ym. (1976, 28) toteaa, että *-minen*-johdokset eivät ole leksikaalistuneet siten kuin muut deverbaaliset substantiivit, jotka esiintyvät esimerkiksi Nykysuomen sanakirjassa hakusanoina ja joilla on oma sanakirjamerkityksensä. *-minen*-johdos voi kuitenkin muiden teonnimijohtimilla muodostettujen sanojen tapaan esiintyä leksikaalisen substantiivin merkityksessä. Esimerkiksi lakitermi *saaminen* ja

sanominen merkityksessä 'riita' sekä vajaaparadigmaiset monikolliset sanat ilmaustyyppissä *x on naimisissa/tekemisissä y:n kanssa* ovat selvästi leksikaalistuneita *-minen*-johdoksia. (Koski: 1978: 111.)

-minen-johdokset taipuvat yleensä tavallisten substantiivien tavoin, mutta joistakin verbeistä johdetut *-minen*-substantiivit voivat esiintyä myös sellaisessa funktiossa, jossa niiden taivutusparadigma on vajaa. ISK:ssa (§ 684) esitellään olotilan ilmaisuja, joista osa voidaan eri yhteyksissä tulkita joko substantiiveiksi tai adverbeiksi; substantiiveina ne saavat adjektiivimääritteitä ja adverbeina olotilaa luonnehtivia tavanmääritteitä tai intensiteettimääritteitä: ***vahvassa humalassa*** (substantiivi) / ***reippaasti humalassa*** (adverbi). Toimintaa merkitsevässä tyyppissä *olla marjassa* substantiivi ei saa määritteitä. Vajaaparadigmaista sanaa *naimisissa/naimisiin* käytetään ainoastaan adverbialina, mutta se on ISK:n (mp.) mukaan kuitenkin substantiivi, sillä se saa kongruoivan määritteen: *Eikö äitisi ole mennyt uusiin naimisiin?* (Mp.) ISK:n (§ 454) mukaan paikallissijainen tilanilmaus *naimisissa/naimisiin* muodostaa verbin kanssa moniosaisiin predikaatteihin kuuluvia verbi-idiomisarjoja, esimerkiksi *He ovat ~ pysyvät naimisissa.* ja *He menivät ~ pääsivät ~ joutuivat naimisiin.* Idiomeista kerron tarkemmin luvussa 4.3, kun käsittelen *-minen*-johdoksia idiomien osana omassa tutkimusaineistossani.

3 Tutkimuksen tavoite ja analyysitavat

Tässä luvussa kerron oman tutkimukseni tavoitteista ja sen toteutuksesta. Esittelen oman tutkimusaineistoni sekä aineiston analyysitavat.

3.1 Tavoite, aineisto ja sen rajaukset

Tutkielmani tarkoitus on antaa kuva siitä, millaista käyttöä verbikantaisilla *-minen*-johdoksilla on. Aiemmassa tutkimuksessa *-minen*-johdoksen on sanottu olevan ensisijaisesti teonnimi, mutta sitä on todettu käytettävän myös muun muassa teon kohteen nimenä sekä vajaaparadigmaisena olotilan ilmaisuna. ISK:n mukaan *-minen*-johdos esiintyy lisäksi nesessiivisessä verbiliitossa *ei ole menemistä*, jossa useimmat lähteet sanovat esiintyvän *-minen*-johdoksen sijaan verbin 4. infinitiivin. Itse kutsun myös edellä mainitun kaltaista *-minen*-loppuista muotoa *-minen*-johdokseksi.

Leksikaalistumatonta *-minen*-teonnimeä on pidetty lauseenvastikemaisen rakenteen keskuksena, kun taas leksikaalistuneet *-minen*-johdokset esiintyvät tavanomaisissa substantiivilausekkeissa. Leksikaalistuneiksi *-minen*-johdoksiksi on katsottu muun muassa teon kohteeseen viittaavat sanat, kuten *syöminen*, mutta on myös pidetty mahdollisena, että ne ovat syntyneet passiivin 2. partisiipin (*syötävä*) muodoista. Omassa tutkielmassani analysoin erilaisia *-minen*-lausekkeita ja *-minen*-johdosten erilaisia merkityksiä, mutta en pyri selvittämään, miten johdosten erilaiset käyttötavat ovat syntyneet.

Aineistolähteenäni on HS2000-korpus (Pajunen 2003), joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Poimin korpukselta verbikantaiset *-minen*-loppuiset sanat. Jotta aineisto ei olisi hallitsemattoman suuri, karsin sitä ottamalla mukaan ainoastaan vahvalta vokaalivartaloltaan kaksitavuisista verbeistä muodostetut johdokset ja niiden ympärille muodostetut lausekkeet. Kaksitavuiseen vartalotyyppiin kuuluu suurin osa suomen kielen verbeistä, joten rajauksesta huolimatta aineiston johdokset säilyvät semanttisesti monipuolisina (verbien vartalotyyppien yleisyys tarkistettu lähteestä Karlsson 1983: 210). Aineistossani on kaikkiaan 21 314 *-minen*-lauseketta. Lausekkeiden keskuksena on joko yksiosainen *-minen*-johdos tai yhdyssana, jonka edusosa on *-minen*-johdos. Johdokset on muodostettu vajaasta 1 000 erilaisesta kantaverbistä. Kantaverbien tarkkaa lukumäärää ei voi tietää, koska osa aineiston yhdyssanoista on yhdysverbeistä muodostettu ja osa ei eikä raja näiden kahden tyyppin välillä ole selkeä. Aineistoon kuuluu 961 erilaista yksiosaista *-minen*-johdosta ja 661 erilaista *-minen*-yhdyssanaa. Yhteensä aineistossa on siis 1 622 erilaista *-minen*-loppuista sanaa.

Tutkimusaineistoni analyysi jakautuu kahteen osaan, syntaktiseen ja semanttiseen analyysiin. Syntaktinen analyysi keskittyy aineiston *-minen*-lausekkeiden rakenteeseen. Sen tarkoitus on muun muassa selvittää *-minen*-lausekkeiden lausemaisuuutta siltä kannalta, mitkä lausekkeitä mahdollisesti vastaavien lauseiden jäsenistä ovat lausekkeissa edustettuina. Semanttisessa analyysissä tutkin *-minen*-johdosten merkityksiä ja leksikaalistumista. Kerron kummankin analyysiosan tekoavoista tarkemmin alaluvuissa 3.2 ja 3.3. Syntaktisen analyysin tulokset esitän luvussa 4. ja semanttisen luvussa 5.

3.2 Syntaktinen analyysi: lausekkeet ja niiden ryhmittelyt

3.2.1 Analyysin tarkoitus ja eteneminen

Syntaktisessa analyysissä selvitän, minkä verran ja millaisia laajennuksia aineiston *-minen*-lausekkeisiin sisältyy. Analyysin tarkoituksena on tutkia rakenteeltaan erilaisien *-minen*-lausekkeiden lausemaisuuutta. Lausemaisat *-minen*-lausekkeet vastaavat jotakin lausetta, ja niissä voi esiintyä johdoksen kantaverbiltä perittyjä laajennuksia (lausemaisuuudesta myös luvussa 2.2). Esimerkiksi subjekti ja objekti voidaan ilmaista *-minen*-lausekkeessa genetiivillä. Lisäksi lausekkeeseen voi sisältyä adverbialisia laajennuksia. Vähiten lausemaisissa lausekkeissa *-minen*-johdos ei saa muita kuin substantiiveille tyypillisiä määritteitä, kuten genetiivi- ja adjektiivimääritteitä. Tavanomaisessa, ei kovin lausemaisessa, substantiivilausekkeessa genetiivi ilmaisee esimerkiksi omistajaa.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa jaoin *-minen*-johdot itsenäisiin ja epäitsenäisiin eli yhdyssanan osana, verbiliiton osana tai idiomien osana oleviin johdoksiin. Käsittelen itsenäiset ja epäitsenäiset johdot erikseen, koska niiden laajennukset poikkeavat toisistaan lähtökohtaisesti: *-minen*-yhdyssanat sisältävät itse jonkin laajennuksen, joka muodostaa yhdyssanan alkuosan. Verbiliitossa *-minen*-johdos ei saa lainkaan tavanomaisia substantiivin määritteitä. Idiomissa esiintyvän johdoksen laajennukset puolestaan vaihtelevat hyvin vähän, koska idiomit ovat jo määritelmänsä mukaan vakiintuneet tiettyyn muotoon ja merkitykseen.

Itsenäisten ja epäitsenäisten johdosten erottelun jälkeen jaoin itsenäisten johdosten lausekkeet kolmeen ryhmään: laajennuksettomiin, yhden laajennuksen sisältäviin ja useamman kuin yhden laajennuksen sisältäviin. Epäitsenäisten johdosten ryhmiä en jakanut osiin vaan käsittelen kunkin tyyppin lausekkeet yhtenä ryhmänä. Luokittelin lausekkeet vielä ryhmien sisällä niiden sisältämien laajennustyyppien mukaan. Lausekkeiden luokittelun jälkeen analysoin laajennusten

funktioita kuhunkin ryhmään kuuluvissa lausekkeissa. Pohdin muun muassa genetiivimääritteiden ja yhdyssanojen erimuotoisten alkuosien tulkintoja. Lausekkeiden luokitteluperusteet ja laajennustyyppit esittelen alaluvussa 3.2.2, laajennusten funktioista kerron luvussa 3.2.3. *-minen-*yhdyssanojen rakennetta käsittelen luvussa 3.2.4.

3.2.2 *-minen-*lauseke ja sen laajennustyyppit

Käsittelen vain niitä lausekkeitä, joiden edussana on *-minen-*johdos. Lauseke voi itse määrittää jotakin lauseketta eli olla osa laajempaa lauseketta. Esimerkiksi lihavoidussa lausekkeessa *Säävarausten takia vierailun alkamisen varapäiväksi oli sovittukin perjantai.* (*-minen-*johdoksen sijainti korpuksessa 4778718) *-minen-*lausekkeella *vierailun alkamisen* on pääsana *varapäiväksi*. En kuitenkaan kiinnitä erityistä huomiota siihen, onko *-minen-*lausekkeella pääsana vai ei, vaan tarkastelen ainoastaan *-minen-*lausekkeitä pääasiassa ilman kontekstia. Myöhemmissä esimerkeissä mahdollinen *-minen-*lausekkeen pääsana on mukana vain selkeyden vuoksi.

Olen jakanut *-minen-*lausekkeiden laajennukset ryhmiin laajennusten (sanaluokan ja) muodon perusteella. Laajennusten luokittelussa olen käyttänyt apuna muun muassa ISK:n pykälää 563–602, joissa käsitellään substantiivilausekkeen määritteitä. Laajennustyyppien nimitykset olen poiminut pitkälti ISK:n asetelmasta 99 (§ 563). ISK:n jaottelusta poiketen oma jaotteluni ei sisällä kategoriaa ”adverbiaalit”, vaan olen jaotellut *-minen-*lausekkeessa adverbiaaleina toimivat laajennukset muodon perusteella eri tyyppisiin.

Koska luokitteluni perustuu hyvin paljon muotoon, kuuluvat aineistossa esiintyvien *-minen-*teonnimien laajennukset peräti 20:een eri tyyppiin: genetiiveihin, adjektiiveihin, paikallissijaisiin tai vajaakäyttöisessä sijassa oleviin lausekkeisiin, adverbeihin, adpositiolausekkeisiin, finaaliisiin adverbiaaleihin, nominatiivimuotoisiin ajanilmauksiin (jotka ovat joko kellonajanilmauksia tai vuosilukuja), III infinitiivin abessiivimuotoihin, partitiiviobjekteihin, temporaalirakenteisiin, statusrakenteisiin, II infinitiivin instruktiiveihin eli *-en-*rakenteisiin, *-mALLA-* ja *-mAttA-*rakenteisiin ja *kunnes-*lauseisiin, demonstratiivipronomineihin, kvantifioiviin määritteisiin, relatiivilauseisiin, *että-*lauseisiin ja *kun-*lauseisiin.

Joidenkin laajennusten muoto vaihtelee hieman. Adjektiiveja ovat taipuvat eli pääsanansa kanssa kongruoivat adjektiivit ja taipumattomat adjektiivit sekä kongruoivat partisiippimääritteet. Kvantifioiviin määritteisiin kuuluvat lukumäärää ilmaisevat numeraalit, kvanttoriadverbit ja *-partikkelit*, kuten *paljon* ja *yhtään*, sekä kvanttoripronomit, kuten *kaikki* (ISK § 657 ja § 740 →). Kvanttoripronominin vanha nimitys on *indefiniittipronomini* (ISK § 742). Kvantfioivien määritteiden kategoria ei perustu pelkästään muotoon vaan myös merkitykseen. Ne

ovat merkitykseltään lähellä toisiaan, ja niitä esiintyy aineistossa suhteellisen vähän, joten lasken ne yhdeksi laajennusryhmäksi.

Olen huomionut laajennuksina kaikki edellä mainitut sananmuodot ja lausekkeet, jotka eivät toimi *-minen*-lausekkeessa ainoastaan jonkin sen laajennuksen määritteenä. Lihavoitu lauseke esimerkissä – *senaatti hyväksyi Evergladesin alueella sijaitsevan lentokentän avaamisen siviili liikenteelle*. (7142827) sisältää laskutapani mukaan *-minen*-johdoksen lisäksi kaksi laajennusta eli genetiivimuotoisen etulaajennuksen (*lentokentän*) ja jälkiasemaisen paikallissijaisen laajennuksen (*siviili liikenteelle*). Adjektiivit, numeraalit ja numeraaleja edeltävät laajennukset on laskettu, vaikka ne määrittäisivätkin pelkän johdoksen sijaan johdoksen ja muiden laajennusten muodostamaa kokonaisuutta: esimerkiksi lauseke *jatkuva palestiinalaisten tappaminen* (14131095) sisältää laskujeni mukaan sekä adjektiivin- että genetiivilaajennuksen. Objektigenetiivitapauksissa samaan lausekkeeseen kuuluva adjektiivimäärite voi sijaita joko genetiivin edellä tai jäljessä (ISK § 564). Useimmiten merkitys säilyy samana, vaikka sanojen järjestystä muutettaisiin, enkä ole laskelmissani erotellut genetiivin ja adjektiivin sisältäviä lausekkeita sanajärjestyksen mukaan. Samoin olen menetellyt kaikkien muidenkin sellaisten laajennusten kohdalla, jotka voivat viitata useamman sanan kokonaisuuteen ja joiden paikka laajennusten joukossa voi vaihdella. (Aiheesta lisää esim. ISK § 790.)

Samanmuotoisia laajennuksia voi lausekkeessa olla useita peräkkäin, esimerkiksi *Tiedon ja ohjeiden antamisen sijasta uutta opitaan käytännön kautta*. (2139790). Analyysissäni kiinnitän kuitenkin huomiota ainoastaan laajennusten laatuun, en lukumäärään. Teen näin siksi, että muun muassa lausekkeen lausemaisuuksien kannalta olennaista on se, mikä on laajennusten funktio lausekkeessa ja lauseketta mahdollisesti vastaavassa lauseessa. Edellisessä esimerkissä sanalla *antamisen* on siis laskutapani mukaan yksi laajennus, genetiivimäärite, joka muodostuu keskenään rinnasteisista sanoista *tiedon* ja *ohjeiden*. Erikoistapauksia ovat muutamat harvat lausekkeet, joissa kahdesta peräkkäisestä genetiivimääritteestä ensimmäinen viittaa subjektiin ja jälkimmäinen objektiin. Subjekti- ja objektigenetiivillä on toisistaan poikkeava suhde pääsanaan. Ne eivät siis ole keskenään rinnasteisia, eikä niiden välissä myöskään käytetä rinnastuskonjunktioita *ja*. (lausekkeiden rinnasteisuutta käsitellään esimerkiksi ISK:n pykälässä 1085). Jos lausekkeessa on sekä subjekti- että objektigenetiivi, se kuuluu useita laajennuksia sisältävien lausekkeiden ryhmään. Myös silloin, kun samanmuotoinen laajennus, esimerkiksi paikallissijainen lauseke, esiintyy sekä *-minen*-johdoksen edessä että jäljessä, olen katsonut, että lausekkeessa on useita laajennuksia.

3.2.3 Laajennusten funktiot

-minen-johdosten genetiivimuotoisilla laajennuksilla on lausekkeessa useanlaisia tehtäviä. ISK:n (§ 574–575) mukaan genetiivimäärittteen tulkinta on tavallisesti objekti silloin, kun se liittyy transitiiviverbistä johdettuun substantiiviin: *Vatsastapuhumisen oppiminen*. Intransitiiviverbistä johdetun substantiivin genetiivimäärite tulkitaan puolestaan yleensä subjektiksi: *suuren väestöosan syrjäytyminen pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolelle, koko pohjoismaisen hyvinvointivaltion romahtaminen* (mt. § 574 ja 576). Prototyypistä substantiivia määrittävä elollistarkoitteinen genetiivilauseke ilmaisee tavallisesti omistusta: *Bill Gatesin omaisuus*, elotontarkoitteinen genetiivilauseke taas muuta kuuluvuutta tai liittyvyyttä: *Suomen markka ja keskiön utuinen hämärä*. Myös *-minen*-johdos voi saada paikkaa tai aikaa ilmaisevan genetiivin: *Erityisen helposti löytää yhtymäkohtia 60-luvun osallistumisen aikaan*. (Jaakola 2004: 135).

-minen-johdokseen voi objekti- ja subjektigenetiivin lisäksi liittyä vielä ainakin kaksi ISK:ssa (§ 574) mainittua genetiivityyppiä: paikallissijaista adverbialia vastaava genetiivi, esimerkiksi *Helmikuussa kyseisenä vuonna Upsalan yliopiston ylioppilaskunta järjesti ns. pallohuoneen tapaamisen (~ tapaamisen pallohuoneella)* (9214027), sekä edussanan tarkoitteena olevan entiteetin suuruutta ilmaiseva genetiivi, *Asuinpaikkakunta – – saattaa asettaa ehdoksi 2–5 vuoden asumisen*. (6546577). Jaakola (2004: 135) kutsuu näistä viimeksi mainittua mitan ja määrän genetiiviksi.

Substantiivilausekkeen adjektiivimäärite voi olla merkitykseltään muun muassa yksilöivä, kuten *ainut*, kuvaileva, *ihana* ja *pieni*, tai kategorioiva eli absoluuttista ominaisuutta ilmaiseva, kuten *puinen* ja *ranskalainen* (ISK § 582–585). Vastaavan lauseen adverbialit edustuvat usein teonnimilausekkeessa adjektiivimääritteinä: *Pekan eilinen kirjeen kirjoittaminen*; vrt. *Pekka kirjoitti kirjeen eilen* (Nuutinen 1976: 3–4). Useat adverbialit kuitenkin säilyttävät muotonsa teonnimilausekkeessa, minkä vuoksi *-minen*-johdosten adverbialit kuuluvat useaan eri laajennustyyppiin.

-minen-lausekkeiden laajennustyypeistä peräti 13 toimii lausekkeessa ainoastaan adverbialina. Aina adverbialisia laajennustyyppejä ovat:

1. paikallissijaiset ja vajaakäyttöisessä sijassa olevat lausekkeet: *Jäihin hukkumiset vähenivät viidellä*. (17234316),
2. adverbit: *Ulkona hiihtäminen on aivan erilaista*. (17744633),

3. adpositiolausekkeet: *Miinoista varoittavan punaisen nauhan yli astuminen vaatii hieman sisua.* (13224943),
4. finaalin adverbiaali: *Hän on käynnistänyt kansalaisadressin keräämisen läppäsiltahankkeen kaatamiseksi.* (30190425),
5. nominatiivisijainen ajanilmaus: *Sairaalasta alkoikin hänen muuttumisensa uudeksi ihmiseksi 1985.* (17443164),
6. III infinitiivin abessiivi: *Äänestämättä jättäminen on tietoinen valinta.* (8330457),
7. temporaalirakenne: *Ralf Schumacher ja Heidfeld ovat lupauksia, jotka takaavat saksalaismenestyksen jatkumisen Michael Schumacherin lopetettuakin.* (26529547),
8. statusrakenne: *Lattialla makaaminen kirjapino pään alla aiheuttaa erilaisia tunteita* – –. (28754476),
9. II infinitiivin instruktiivi eli -en-rakenne: *Tavallisimpia keinoja lienevät vanhemman rienaaminen lasten kuullen* – –. (29498530),
10. -mAllA-rakenne: – – *autokannan nopeampi uusiminen verotusta muuttamalla vähentäisi liikennekuolemia* – –. (16370169),
11. -mAttA-rakenne: *Ammattimainen varastaminen ei ole lainaamista lupaa kysymättä* (7745855) ja
12. kunnes-lause: *Vaasan hallinto-oikeus kielsi – – töiden jatkamisen, kunnes maa-ainelupa on ratkaistu.* (29658197) sekä
13. kun-lause: *Tapaukset liittyivät työntekijöiden joukkoirtisanomisiin, kun Rakennushallitus lakkautettiin vuoden 1994 lopussa* – –. (19580218).

Adverbiaalisista määritteistä erittäin harvinaisia ovat muun muassa infiniittiset rakenteet eli tyypit 7 ja 9–11 sekä *kunnes-* ja *kun-*lauseet. Infiniittisiä rakenteita on kutsuttu myös lauseenvastikkeiksi (ks. lukua 2.2).

3.2.4 *-minen-*yhdyssanojen rakenne

Aineistoni yhdyssanat ovat kaikki määritysyhdyssanoja. Määritysyhdyssana koostuu kahdesta osasta, joista alkuosa, eli määriteosa, modifioi semanttisesti jälkiosaa, eli edusosaa (ISK § 403). ISK:n (mp.) mukaan määritysyhdyssanan alkuosa on yleensä sijamuodoltaan joko nominatiivi tai genetiivi. Edusosaltaan verbikantaisen yhdyssanan määriteosa voi kuitenkin olla muussakin sijassa. Teon- sekä *-jA-*tekijännimen määriteosa on usein paikallissijassa, mutta se voi olla sijaltaan myös instruktiivi tai abessiivi. Verbikantaisen edusosan määriteosana on mahdollinen lisäksi adverbi tai 2. (eli *-e-*) tai 3. (*-mA-*) infinitiivi. (ISK § 418.) Aineistoni *-minen-*yhdyssanoissa edustuvat kaikki ISK:n mainitsevat määriteosat lukuun ottamatta 2. infinitiiviä. Yhdyssanat muodostavat kuusi ryhmää:

1. alkuosa nominatiivisijainen substantiivi: *Ystävyystapaamisen piti toteutua Olympiastadionilla.* (8506433),
2. alkuosa genetiivisijainen substantiivi: *Verkonkutomisen ristihämähäkki aloittaa kiipeämällä kasville – –.* (6904484),
3. alkuosa paikallissijainen lauseke: *Sen keskeinen aihe on toisen ihmisen luonteva huomioonottaminen, joka oli kirjailijalle itselleen ominaista.* (222127),
4. alkuosa adverbi: *KHO hyväksyi historian professorin irtisanomisen alkoholin käytön takia* (8536562),
5. alkuosa infinitiivi: *Syyttämättäjättämiset kohdistuvat tyypillisesti nuoriin ja nuorehkoihin tekijöihin – –.* (9995502) ja
6. alkuosa moniosainen: *Enemmänkin sairausloma näkyy puolustuspelaamisessa ja yksi vastaan yksi -pelaamisessa – –.* (24078678).

Viimeisessä ryhmässä yhdyssanojen määriteosat ovat yhtä lukuun ottamatta erillisten sanojen yhtymiä, jotka ilmaisevat tapaa tai tilaa.

Verbistä johdetun edusosan jokainen mahdollinen määriteosa vastaa edusosan kantaverbin laajennusta (ISK § 418). Aineistossa esiintyvien *-minen*-yhdyssanojen nominatiivi- ja genetiivimuotoisten määriteosien tulkinnat vaihtelevat runsaasti, kuten johdoksesta erikseen kirjoitettavan genetiivimääritteenkin (ks. edellistä alalukua). ISK:n (§ 414) mukaan verbikantaiseen edusosaan liittyessään sekä nominatiivi- että genetiivisijainen määriteosa voi ilmaista edusosan kantaverbin objektia tai subjektia tai paikallissijaista adverbiaalia. Muiden yhdyssanaryhmien määriteosat ovat ryhmää 6. lukuun ottamatta sekä merkitykseltään että muodoltaan adverbiaaleja.

Käsittelen aineistoni yhdyssanoja ja niiden ympärille muodostuvia lausekkeita luvussa 4.4.1. Analysoin kunkin yhdyssanaryhmän lausekkeiden rakennetta eli sitä, millaisia laajennuksia yhdyssanat saavat. Pohdin myös yhdyssanojen nominatiivi- ja genetiivisijaisten määriteosien funktioita.

3.3 *-minen*-johdosten merkitykset ja semanttinen analyysi

Semanttisessa analyysiosiossa keskityn aineiston *-minen*-johdosten merkitykseen. Olen jakanut johdokset merkityksen perusteella neljään eri ryhmään: puhtaat teonnimet, teon kohteen nimet, tapahtuman- ja tilaisuudennimet ja muut merkitykset. Suurin osa aineiston johdoksista kuuluu ensimmäiseen merkitysryhmään. Jos johdoksen merkitys mielestäni poikkeaa kaikkein tavallisimmasta, olen sijoittanut sen johonkin muuhun ryhmään. Tukea näkemyksilleni olen saanut jonkin verran muun muassa Kielitoimiston sanakirjasta, jossa mainitaan suuri osa niistä johdoksista, joiden merkityksen olen katsonut poikkeavan puhtaasta teonnimestä. Rajat eri merkitysryhmien välillä eivät ole aina tarkkoja, mutta eri tyyppien yleisyydestä hahmottuu silti selkeä kuva. Tärkeintä on mielestäni *-minen*-johdosten merkitysten monipuolisuuden esittely.

Esittelen eri merkitysryhmien *-minen*-johdoksia luvuissa 5.1–5.4. Koska *-minen*-johdosten alkuperäisenä merkityksenä on pidetty teonnimeä, ovat muut kuin ensimmäisen ryhmän johdokset käyneet läpi jonkinasteisen merkityksenmuutoksen. Johdokset ovat siis leksikaalistuneet. Käsittelen leksikaalistumisen asteita omassa alaluvussaan 5.5 eri merkitysryhmien esittelyn jälkeen.

4 -*minen*-teonnimien lausekkeet

Tässä luvussa analysoin -*minen*-johdosten lausekkeita. Ensin vuorossa ovat itsenäisten -*minen*-johdosten lausekkeet, joiden jälkeen käsittelen -*minen*-yhdyssanojen, idiomien osana olevien ja nesessiivisessä verbiliitossa esiintyvien johdosten lausekkeita.

4.1 Itsenäiset -*minen*-johdokset

Itsenäisten -*minen*-johdosten lausekkeet muodostavat kolme ryhmää. Niistä ensimmäisenä käsittelen pelkästä -*minen*-johdoksesta muodostuvia lausekkeita, sen jälkeen -*minen*-johdoksesta ja yhdestä laajennuksesta muodostuvia lausekkeita ja viimeisenä lausekkeita, joissa -*minen*-johdos saa useita laajennuksia.

4.1.1 -*minen*-johdos yksin

Pelkästään -*minen*-johdoksesta muodostuvia lausekkeita on aineistossa yhteensä 7 164 kappaletta eli 39,3 % kaikista aineiston lausekkeista, joiden keskus on itsenäinen -*minen*-johdos. Kaiken kaikkiaan itsenäisen -*minen*-johdoksen ympärille muodostuvia lausekkeita on aineistossa siis 18 235 kappaletta. Lausekkeiden keskuksena olevat johdokset eivät saa mitään laajennuksia, joten niillä ei ole myöskään subjektigenetiiviä. Jos lausekkeet vastaavat jotakin lausetta, on kyseisen lauseen oltava passiivilause tai muu subjektiton lause.

-*minen*-lauseketta vastaa tavallisesti *että*-lause, mutta laajennuksettomien -*minen*-lausekkeiden ryhmässä *että*-lause ei tunnu luontevalta vaihtoehdolta lausekkeelle, vaikka se merkityksensä puolesta sitä olisikin. Seuraavan esimerkin -*minen*-lausekkeet voitaisiin muuttaa passiivilauseiksi varsinkin, jos ne siirrettäisiin lauseen alusta sen loppuun: ***Juhlminen ja jengeissä roikkuminen*** eivät kuulu Nikon kesäohjelmaan – –. (337120) ~ Nikon kesäohjelmaan ei kuulu se, ***että juhlitaan ja roikutaan jengeissä***. Esimerkissä vain ensimmäinen -*minen*-johdos on laajennukseton, mutta se käyttäytyy samalla tavalla kuin toinen johdos, jolla ei myöskään ole subjektigenetiiviä. Seuraavassa esimerkissä johdosten parafraaseina olisivat *se, että soittaa* ja *se, että johtaa*: Bachin konsertossa on helppo yhdistää ***soittaminen ja johtaminen***. (21820916) Tosin lausekkeiden muuttaminen lauseiksi ei tässäkään yhteydessä olisi kovin luontevaa.

Lausekkeen parafraasi voi olla muukin kuin *että*-lause. Näin on esimerkiksi silloin, kun -*minen*-johdos viittaa tiettyyn tapaukseen: Alastulon jälkeen Hakola keikahti ensin vaarattoman näköisesti taaksepäin, mutta ***kaatumisessa polvi vääntyi pahasti***. (20303489) ~ *polvi vääntyi*

pahasti, kun hän kaatui. Kaatumistapaus on ajallisesti rajattu, joten sen parafrasina voi olla *kun*-lause. *kun*-lauseessa esiintyvä subjekti *hän* on asiayhteydestä pääteltävissä. Lauseen lisäksi *-minen*-lauseketta voi vastata esimerkiksi 1. infinitiivi: ***Laulaminen*** *tuntuu hiukan liian työläältä – –.* (22066341) ~ *Tuntuu hiukan liian työläältä* ***laulaa***. Joskus lausekkeen edussanana olevan *-minen*-johdoksen parafrasiksi tuntuu sopivan vain toinen substantiivi: *Verkko, teknologia ja osaaminen kehittyvät.* (27789471) ~ ***taidot/kyvyt*** *kehittyvät.*

Edellisten esimerkkien *-minen*-johdoksilla ei ole subjektigenetiiviä eikä myöskään objektigenetiiviä, vaikka esimerkin johdos olisi transitiiviverbikantainen. Objektigenetiivi voi puuttua transitiiviverbistä muodostetulta johdokselta muun muassa silloin, kun kantaverbi on hyvin yleismerkityksinen: *Kyse on jakamisesta. Ja jakaminen perustuu arvoihin.* (16987732). Esimerkissä tarkoitetaan yhteisen hyvän jakamista. Joskus tarkoitettu objekti ilmenee asiayhteydestä: ***Lastenvaunut*** *saa mahtumaan kahdessa osassa hattuhyllyn alle, mutta lastaaminen vaatii tarkkaa asettelua.* (28198539). Vaikka lausekkeesta puuttuu objektigenetiivi, on objekti mukana lausekkeen infinitiiviparafraasissa *vaatii tarkkaa asettelua lastata ne*. Sama koskee lausekkeitä, joiden parafrasi on *että*-lause: ***Kookas pajupensas*** *sietää hyvin leikkaamista.* (20319251) ~ *sen, että sitä leikataan.* tai *kun*-lause: ***Julkisivujen tiilet*** *asennetaan purkamisen jälkeen takaisin entisille paikoilleen.* (5795277) ~ *Julkisivujen tiilet asennetaan takaisin entisille paikoilleen sen jälkeen, kun ne on purettu.* Viimeisessä esimerkissä lauseella korvaaminen vaatii myös alkuperäisen lauseen sanajärjestyksen muuttamista.

4.1.2 *-minen*-johdos yhden laajennuksen kanssa

Aineistossa on 8 583 *-minen*-lauseketta, joihin sisältyy yksi laajennus. Lausekkeiden osuus kaikista aineiston itsenäisten *-minen*-johdosten ympärille rakentuvista lausekkeista on 47,1 %. Näistä 7 572:een sisältyy yksi etulaajennus. Käsittelen ensin etulaajennuksen sisältäviä lausekkeitä. Alla olevasta taulukosta käy ilmi, minkätyyppisiä lausekkeissa esiintyvät laajennukset ovat ja mikä on kunkinlaisen laajennuksen sisältävän lauseketyypin lukumäärä aineistossa. Taulukko sisältää myös esimerkin jokaisesta lauseketyypistä.

Taulukko 4.1. Lausekkeet, joissa on yksi etulaajennus

Rivi	Laajennus	Esimerkki	Lukumäärä
1	Genetiivi	<i>Pankit lisäävät rikkaiden hoivaamista</i> 4943493	3 904
2	Adjektiivi	<i>Inhimillistä auttamista ei tehdä liukuhihnatyönä.</i> 24691950	1 811
3	Paikallissijainen lauseke	<i>Kuusi ensimmäistä opetuskertaa kuuluu keittiössä toimimisen harjoitteluun.</i> 23466863	1 197
4	Adverbi	– – <i>sehän kattaa kaikki asumisen muodot paitsi taivasalla yöpymisen.</i> 29614701	259
5	Kvantifioiva määrite	<i>Kaikki oppiminen perustuu ihmisen omaan haluun.</i> 22752967	173
6	Adpositiolauseke	<i>Yleistä sääntöä vastaan rikkominen ei kuitenkaan voi olla periaatteellisesti mahdotonta.</i> 1752724	135
7	Demonstratiivipronomini	<i>En koskaan tottunut niihin ampumisiin.</i> 5519422	46
8	III infinitiivin abessiivi	<i>Saapumatta jättäminen on välinpitämättömyyden merkki.</i> 3113709	41
9	Statusrakenne	– – <i>liikunnan ei pidä olla hampaat irvessä rehkimistä.</i> 19564539	2
10	Pääsanastaan erillään oleva paikallissijainen lauseke	– – <i>Evilä esitti tuuletukset, joista maailmantähdilläkin olisi oppimista.</i> 30768591	2
11	Partitiiviobjekti	<i>Liikennevalojen noudattamatta jättäminen ja ylinopeutta ajaminen ovat myös niin vaarallisia, että – –.</i> 12841175	1
	Yhteensä		7 571

Tässä ryhmässä selvästi yleisin *-minen*-johdoksen laajennus on genetiivimäärite. Se esiintyy yli puolessa lausekkeista. Toiseksi yleisin laajennus on adjektiivimäärite, kolmanneksi yleisin paikallissijainen lauseke. Erittäin harvinaisia laajennuksia ovat statusrakenne, pääsanastaan erillään oleva paikallissijamäärite sekä partitiiviobjekti. Paikallissijamäärite tai muu adverbiaali voi

olla pääsanastaan erillään vain joissakin rakenteissa, kuten taulukon rivin 10 eksistentiaalisessa hajarakenteessa (hajarakenteista esim. ISK:ssa § 1396–1404). Kyseisissä rakenteissa ei tavallisesti esiinny *-minen*-johdoksia.

Lausekkeiden yleisimmät etulaajennukset genetiivi ja adjektiivi ovat tavanomaisia substantiviin määritteitä. Yllä olevan taulukon rivien 3, 4, 6, 8 ja 9 laajennukset ovat puolestaan etuasemaisia adverbiaaleja, joita esiintyy substantiiveista vain teonnimillä sekä *-jA*-tekijännimillä. Etuasemaisia adverbiaaleja sisältävien lausekkeiden voi olettaa vastaavan jotakin lausetta, koska niiden keskuksena on oltava leksikaalistumaton *-minen*-teonnimi. Monet lausekkeista vastaavat *että*-lausetta ja myös muuntuvat siksi melko luontevasti: – – *liikunnan ei pidä olla sitä, että rehkittää hampaat irvessä*. (taulukko, rivi 9). Taulukon rivin 3 esimerkki puolestaan vastaa pikemminkin *miten*-lausetta [– – *sen harjoitteluun,*] *miten keittiössä toimitaan*. Monet ainoastaan tavanomaisia substantiivin määritteitä sisältävät johdokset eivät vastaa mitään lausetta, kuten seuraavien esimerkkien lihavoidut lausekkeet: *Kolu käy Stadin slangi -yhdistyksen tapaamisissa ja kirjoittelee lyriikkaa omaksi ilokseen – yleiskielellä*. (4480882) ja *Toisten kanssa on aina uutta puhumista*. (1785498).

Ryhmän genetiivimääritteet voivat edustaa lauseketta vastaavan lauseen objektia, subjektia tai adverbiaalia. Objektia edustaa muun muassa taulukon rivin 1 esimerkki. Seuraavassa esimerkissä *-minen*-johdoksen genetiivimäärite viittaa subjektiin: *Ole Einarin kaatuminen antoi minulle mahdollisuuden*. (19100271) (~ *se, kun Ole Einari kaatui*) ja seuraavassa määrää ilmaiseva genetiivi viittaa lauseen objektin sijaiseen määrän adverbiaaliin: *Ihmiset ovat olleet selkeästi artikuloivia ja kauniisti meikattuja vielä kolmen viikon rämpimisen jälkeenkin*. (29294592) (~ *senkin jälkeen, kun he ovat rämpineet kolme viikkoa*). Joskus genetiivimääritteen tulkinta on possessiivinen: *Minun osaamiseni on käytetty, loppu on hienosäätöä*. (26019910)

Yhden laajennuksen sisältävistä lausekkeista 1 013:ssa esiintyy jälkilaajennus. Seuraavassa taulukossa kerrotaan yhden jälkilaajennuksen sisältävien lausekkeiden rakenne ja annetaan esimerkki jokaisesta lauseketyypistä.

Taulukko 4.2. Lausekkeet, joissa on yksi jälkilaajennus

Rivi	Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
12	Paikallissijainen lauseke	<i>Puhdas hengellinen anti on tärkeämpää kuin viihtyminen kirkossa.</i> 361667	742
13	Adpositiolauseke	<i>Painissa pistesijaksi lasketaan yltäminen kymmenen parhaan joukkoon.</i> 26690548	181
14	Adverbi	<i>Siirtyminen alaspäin johtuu monista tekijöistä.</i> 12620226	59
15	Relatiivilause	<i>Tänään esille tulleessa asiassa puhutaan enemmänkin sopimisesta, joka on strategista.</i> 18306594	28
16	-mAttA-rakenne	<i>Ammattimainen varastaminen ei ole lainaamista lupaa kysymättä</i> 7745855	2
17	Temporaalirakenne	<i>Tallissa se saa selkäänsä kalliin magneettiloimen, jotta liikkuminen ratsastettaessa sujuisi rennommin.</i> 9294252	1
18	Statusrakenne	– – <i>syntyminen jalat ensin.</i> 9375781	1
	Yhteensä		1 014

Tässä ryhmässä yleisimmät laajennukset ovat paikallissijainen lauseke ja adpositiolauseke. Harvinaisimmat laajennukset ovat -mAttA-rakenne, temporaalirakenne ja statusrakenne. Ne tunnetaan myös nimillä modaalinen ja temporaalinen lauseenvastike sekä statuslauseenvastike (esim. Ikola 1974). Ryhmän lausekkeiden laajennuksista relatiivilause liittyy tavallisesti myös prototyypisiin substantiiveihin. Kaikki muut laajennukset ovat adverbialaisia.

Ryhmän lausekkeet vastaavat usein *että*-lauseetta: – – *varastaminen ei ole sitä, että lainataan lupaa kysymättä.* (taulukon rivi 16). Lauseke voi vastata myös *kun*-lauseetta: – – *pistesijaksi lasketaan se, kun yltää kymmenen parhaan joukkoon.* (rivi 13). Taulukossa rivillä 17 olevassa esimerkissä infinitiiviparafraasi olisi ehkä mahdollinen: – – *jotta sujuisi rennommin liikkua ratsastettaessa.*

4.1.3 *-minen*-johdos usean laajennuksen kanssa

Sellaisia lausekkeita, joissa *-minen*-johdos saa usemman kuin yhden laajennuksen, on aineistossa 2 486 kappaletta eli 13,6 % niistä aineiston lausekkeista, joiden keskus on itsenäinen *-minen*-johdos. Ensimmäiseksi käsittelen vain etulaajennuksia sisältäviä lausekkeita, seuraavaksi vain jälkilaajennuksia sisältäviä lausekkeita ja viimeiseksi sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältäviä lausekkeita. Seuraavassa taulukossa on esitetty vain etulaajennuksia sisältävien lausekkeiden lauseketyypit. Lausekkeita on kaikkiaan 1 188 kappaletta.

Taulukko 4.3. Enemmän kuin yhden etulaajennuksen sisältävät lausekkeet

Rivi	Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
19	Genetiivi & adjektiivi	<i>Kannen tiivis sulkeminen on välttämätöntä</i> --. 18797418	846
20	Genetiivi & paikallissijainen lauseke	<i>Myös hänen mailalla pelaamisensa on vertaansa vailla.</i> 22831595	106
21	Genetiivi & adverbi	<i>Asuntopalon itsekseen sammuminen on harvinaista.</i> 15211368	99
22	Genetiivi & kvantifioiva määräite	<i>Ulkomaisten matkailijoiden osuus Suomen kaikista yöpymisistä oli neljännes.</i> 20034694	11
23	Genetiivi & III infinitiivin abessiivi	<i>Rippikoulun käymättä jättäminen lisää näiden nuorten riskiä syrjäytyä.</i> 487092	34
24	Adjektiivi & paikallissijainen lauseke	<i>Mahdollinen uudelle paikkakunnalle siirtyminen ei tapahdu heti.</i> 11444141	18
25	Adjektiivi & adverbi	<i>Ryhdyks vastaan sanominen on hieno imartelun muoto</i> --. 5597857	7
26	Adjektiivi & adpositiolauseke	<i>"-- Se on yksiulotteista, pelkkää rahan kanssa pelaamista --"</i> . 16771591	2
27	Adjektiivi & III infinitiivin abessiivi	<i>-- poliittisten päätösten (tai talouden sanelemien päättämättä jättämisten) vaikutukset</i> --. 30600676	1
28	Adjektiivi & statusrakenne	<i>"-- Se oli sellaista pää alaspäin kulkemista."</i> 23311686	2
29	Paikallissijainen lauseke & adverbi	<i>Pääkaupunkiseudulla yksinään asuminen vaatii hyvän toimeentulon.</i> 17609447	3

30	Paikallissijainen lauseke & III infinitiivin abessiivi	<i>Kopterihankkeista julkisuuteen tiedottamatta jättäminen on annettu pääministeri Lipposelle.</i> 27210096	1
31	Adpositiolauseke & paikallissijainen lauseke	<i>Pariisin pääkatu on maailman hienoin, eikä sen läpi voittajana ajaminen ole turhan turhaa.</i> 1492044	2
32	Adpositiolauseke & adverbi	<i>Istumapaikan perässä edestakaisin seilaaminen ei myöskään ole vähentynyt – –.</i> 29719877	3
33	Kvantifioiva määrite & adjektiivi	<i>– – tavoitteena on kasvattaa kotimaan matkailua ensi vuonna kolme prosenttia, mikä merkitsee 364 000 rekisteröidyn yöpymisen lisäystä – –.</i> 5216975	28
34	Kvantifioiva määrite & paikallissijainen lauseke	<i>– – liian paljon paikasta toiseen ravaamista.</i> 558661	1
35	Kvantifioiva määrite & adverbi	<i>Tuskin muonamiehen perheellä oli tuohon aikaan asiaan kovinkaan paljon vastaan panemista.</i> 25709908	1
36	Kvantifioiva määrite & demonstratiivipronomini	<i>Aikaa tietysti kului kaikkeen tähän setvimiseen.</i> 3878965	1
37	Demonstratiivipronomini & genetiivi	<i>”– – nämä meidät ampumiset ovat kuitenkin vähäisiä – –”.</i> * 3813190	2
38	Demonstratiivipronomini & adjektiivi	<i>Tosi puutarhaharrastaja joutuu uudelleen tuon värisyttävän heräämisen valtaan – –.</i> 6088009	4
39	Subjektigenetiivi & objektigenetiivi	<i>Puhelimen soiminen keskeytti tammikuussa 1999 yli 80-vuotiaan, itsenäisesti asuneen äitini kirjan lukemisen.</i> 6796210	3
40	Genetiivi, adjektiivi & paikallissijainen lauseke	<i>”Mihin he olisivatkaan joutuneet ilman nuoruutensa päivien hedelmää kantanutta kadulla virumista”, päähenkilö aprikoi.</i> 21543580	2
41	Genetiivi, adjektiivi & adverbi	<i>Ennen kirjallisen sopimuksen lopullista pois vetämistä sen sanamuotoa korjattiin lisäämällä sana epäasiallinen.</i> 9046760	5

42	Genetiivi, kvantifioiva määräite & adjektiivi	<i>Hollantilainen oli voittanut pelaajien yhdeksästä edellisestä kohtaamisesta peräti kuusi.</i> 5423237	5
43	Kvantifioiva määräite, demonstratiivipronomini & adjektiivi	– – <i>putkimiehet ymmärtävät kaikkea tätä hullua tekemistä.</i> 12352791	1
	Yhteensä		1 188

*kirjoitusvirhe

Ryhmässä selvästi yleisin laajennus on genetiivi, toiseksi yleisin adjektiivi. Yleisin laajennusyhdistelmä on genetiivi- ja adjektiivimääritteen yhdistelmä ilman muita laajennuksia. Sen sisältäviä lausekkeita on ryhmässä 846 kappaletta. Hyvin harvinainen laajennus on myös statusrakenne, joka esiintyy kahdessa lausekkeessa adjektiivimääritteen kanssa (rivi 28).

Lausekkeita, joissa on kaksi etulaajennusta, on huomattavasti enemmän kuin sellaisia, joissa laajennuksia on kolme. Kaksi etulaajennusta sisältävät lausekkeet vastaavat esimerkiksi *että*-lausetta: Se, että **asuntopalo sammuu itsekseen, on harvinaista.** (taulukon rivi 21) tai *miten*-lausetta: *Myös se, miten hän pelaa mailalla, on vertaansa vailla.* (rivi 20). Kolme etulaajennusta sisältävät lausekkeet eivät usein tunnu muuntuvan lauseiksi, vaikka merkitykseltään vastaisivatkin lausetta. Taulukon esimerkeistä rivillä 40 oleva vastaa *että*-lausetta, mutta sen lauseella korvaaminen ei ole luontevaa: *ilman sitä, että nuoruutensa päivinä viruivat kadulla hedelmää kantavasti.* Rivin 41 lauseke vastaa puolestaan *ennen kuin* -lausetta: **Ennen kuin kirjallinen sopimus vedettiin lopullisesti pois,** – –. Rivien 42 ja 43 lausekkeiden muuntaminen lauseiksi ei tunnu mahdolliselta.

Tässä ryhmässä on kolme genetiivimääritteiltään poikkeuksellista lauseketta. Lausekkeissa kaksi peräkkäistä genetiiviä edustaa vastaavan lauseen subjektia ja objektia: *Puhelimen soiminen keskeytti tammikuussa 1999 yli 80-vuotiaan, itsenäisesti asuneen äitini kirjan lukemisen.* (6796210), *Eläinrakkaat ihmiset ymmärtävät hyvin Utriaisten konnien paapomisen.* (21761002) ja – – *Repo seurasi häntä ja kai torjui hänen lisäviskin tilaamisensa* – –. (4478427). Sekä subjekti- että objektigenetiivin sisältävät lausekkeet ovat aineistossa poikkeuksellisia, koska ne sisältävät kaksi eri funktiossa olevaa samanmuotoista laajennusta. Olen luokitellut ne muodostaan huolimatta useita laajennuksia sisältävien lausekkeiden ryhmään. Yhden laajennuksen sisältäviin lausekkeisiin kuuluvat kuitenkin lausekkeet, joissa peräkkäiset genetiivit edustavat samaa lauseenjäsentä. Silloin genetiivimääritteiden välissä on pilkku tai rinnastuskonjunktio *ja*, esimerkiksi *Uutta tekniikkaa on verrattu renessanssiperspektiivin ja valokuvauksen keksimisen kaltaisiin*

suuriin murroksiin kuvan tekemisen historiassa. (144368).

Usean jälkilaajennuksen sisältäviä lausekkeita on aineistossa 54 kappaletta. Seuraavassa taulukossa on tietoa ryhmän lausekkeista.

Taulukko 4.4. Enemmän kuin yhden jälkilaajennuksen sisältävät lausekkeet

Rivi	Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
44	Paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	<i>Irja Lappalainen rakasti juhlamista kirjallisissa piireissä sotien jälkeen.</i> 15455808	26
45	Paikallissijainen lauseke & adverbi	<i>Puuttuminen lapsen elämään ajoissa on kallista ja monimuotoista toimintaa</i> --. 29311600	3
46	Paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen kellonajanilmaus	<i>Kohtaamisia Pariisissa klo 20.</i> 4354511	1
47	Paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku tai päivämäärän ilmaus	<i>Se oli fuusiossa siirtynyt Fazerille, joka lopetti leipomisen Hämeentiellä 1998.</i> 9170814	2
48	Adpositiolauseke & paikallissijainen lauseke	<i>Virallisempaa osaa edustaa matkan aluksi tapaaminen presidentti Tarja Halosen kanssa Helsingissä.</i> 16057334	4
49	Adverbi & paikallissijainen lauseke	<i>Asuminen kahdestaan 20 neliössä ei arveluta</i> --. 1520963	9
50	Adverbi & adpositiolauseke	<i>Valumista alas kohti puolustusta tapahtui enemmän tai vähemmän alitajuisesti</i> --. 1378966	5
51	Partitiiviobjekti & adpositiolauseke	<i>Monelle ravurille juokseminen toista rataa ilman vetoapua on liikaa</i> --. 19512673	1
52	Nominatiivisijainen vuosiluku & paikallissijainen lauseke	<i>-- mutta kaatuminen 1995 Garmisch-Partenkirchenissä vei mieheltä luonnon, eikä</i> --. 16153227	2
53	Adverbi, paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	<i>Se olisi edellyttänyt luopumista kokonaan jalkaväkimiinoista neljän vuoden sisällä</i> --. 4209657	1
	Yhteensä		54

Tässä ryhmässä selvästi yleisin laajennus on paikallissijainen lauseke. Harvinaisimpia laajennuksia ovat nominatiivisijaiset ajanilmaukset ja partitiiviobjekti, joka esiintyy

vain yhdessä lausekkeessa. Ryhmän lausekkeet voivat vastata esimerkiksi *että*-lausetta: *Se olisi edellyttänyt sitä, että jalkaväkimiinoista luovutaan kokonaan neljän vuoden sisällä.* (taulukon rivi 53). Parafraasina voi olla myös 1. infinitiivi: *Monelle ravurille on liikaa juosta toista rataa ilman vetoapua* –. (rivi 51).

Lausekkeita, joissa on sekä etu- että jälkilaajennuksia, on aineistossa 1 244 kappaletta. Seuraavassa on taulukko lausekkeiden rakenteesta. Taulukossa pilkku ja &-merkki erottavat toisistaan samalla puolella *-minen*-johdosta sijaitsevat laajennukset. Etulaajennukset ja jälkilaajennukset on puolestaan erotettu toisistaan +-merkillä.

Taulukko 4.5. Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Rivi	Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
54	Genetiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Lisäksi väkijoukko esti ensihoidon antamisen romanille.</i> 5795726	551
55	Genetiivi + adpositiolauseke	<i>Palolaitoksen rakentamat padot estivät öljyn valumisen lampeen saakka.</i> 2295511	74
56	Genetiivi + adverbi	<i>Se mahdollisti konserttien seuraamisen myös kauempaa.</i> 29442625	46
57	Genetiivi + finaalinen adverbiaali	<i>Hän on käynnistänyt kansalaisadressin keräämisen läppäsiltahankkeen kaatamiseksi.</i> 30190425	1
58	Genetiivi + relatiivilause	<i>Korkea arvosana pohjautuu enemmän yleiseen mielikuvaan hänestä presidenttinä kuin hänen tekemiinsä, jotka ovat paljolti liittyneet –.</i> 8936128	3
59	Genetiivi + temporaalirakenne	<i>– – lukitusjärjestelmä estää kyllä ovien avaamisen junan ollessa liikkeellä.</i> 29249519	2
60	Genetiivi + nominatiivisijainen vuosiluku	<i>Kyseessä olivat pahimmat etniset levottomuudet Brckossa sitten Bosnian sodan päättymisen 1995.</i> 9089903	7
61	Genetiivi + -en-rakenne	<i>Kaupunginhallitus totesi rakennusoikeuden käyttämisen vanhaa säilyttäen olevan mahdollon tehtävä.</i> 24071269	2
62	Genetiivi + <i>kunnes</i> -lause	<i>Vaasan hallinto-oikeus kielsi – – töiden jatkamisen, kunnes maa-aineslupa on ratkaistu.</i> 29658197	1

63	Adjektiivi + paikallissijainen lauseke	<i>NHL aikoo tehdä pikaisen lopun teatraalisille kaatumisille kaukaloissa.</i> 11317107	136
64	Adjektiivi + adpositiolauseke	<i>Jalkapalloilijoilla on oikeus nauttia vapaasta liikkumisesta EU:n sisällä.</i> 17104585	57
65	Adjektiivi + adverbi	<i>Monille riittää henkilökohtainen tapaaminen kerran, pari vuodessa.</i> 5105877	1
66	Adjektiivi + relatiivilause	<i>”Olemme mukana kaikessa aina lahjonnasta rahoittamiseen ja kaikenlaiseen auttamiseen, mitä meiltä pyydetään – –”.</i> 20382820	32
67	Adjektiivi + (paikallissijainen lauseke &?) temporaalirakenne	<i>– – TCS-vetoluistonestojärjestelmä estää turhan puskemisen kaarteissa liikaa kaasutettaessa.</i> 21722243	1
68	Adjektiivi + että-lause	<i>– – äitin ja opon kanssa oli hirveet miettimiset, että mikähän tää on – –.</i> 24358168	1
69	Paikallissijainen lauseke + paikallissijainen lauseke	<i>– – vanhemmillani on ollut purjevene, mutta isolla aluksella seilaaminen avomerellä on ihan toista.</i> 1169107	21
70	Paikallissijainen tai vajaakäyttöisessä sijassa oleva lauseke + adpositiolauseke	<i>Näkevät kouluttajatkin kokeilevat sokkona kulkemista koirien perässä.</i> 12435527	5
71	Paikallissijainen lauseke + adverbi	<i>Vain intohimoisimmat harrastajat jaksavat katsella pyörällä polkemista tuntitolkulla yksikseen kotona.</i> 30701684	2
72	Paikallissijainen lauseke + relatiivilause	<i>Järjestelyillä pehmenetään tieltä suistumisia, jotka ovat erityisesti nuorten riskikuljettajien surmanloukku.</i> 29258679	7
73	Paikallissijainen lauseke + statusrakenne	<i>Lattialla makaaminen kirjapino päällä aiheuttaa erilaisia tuntemuksia – –.</i> 28754476	1
74	Adverbi + paikallissijainen lauseke	<i>Uudelleen soittaminen taksikeskukseen maksaa yhtä paljon kuin itse tilaaminen.</i> 22781632	4
75	Adverbi + adpositiolauseke	<i>Perheestään erilleen joutuminen koulun takia on monelle traumaattista.</i> 16812523	3

76	Demonstratiivipronomini + relatiivilause	<i>Tämä on nopea tapa perehdyttää ihmisiä siihen osaamiseen, mitä tarvitsemme –.</i> 8711914	2
77	Statusrakenne + relatiivilause	<i>Yrittäjyyttä on pidetty hampaat irvessä puurtamisena, jossa on valtavat riskit.</i> 13400738	1
78	Kvantifioiva määräite + paikallissijainen lauseke	<i>– – yksitoista vuotta asumista lentokentällä muuttaa jo ihmistä.</i> 22430077	2
79	Kvantifioiva määräite + adpositiolauseke	<i>– – koneisto, joka hyrrää yhtä aikaa kymmenissä puheenvuoroissa ja sadoissa tapaamisissa eri puolilla Manhattania.</i> 5401549	3
80	Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen tai vajaakäyttöisessä sijassa oleva lauseke	<i>Karkkipaperin varovainen avaaminen elokuvissa on täysin turhaa.</i> 1234998	161
81	Genetiivi & adjektiivi + adpositiolauseke	<i>Kysymys on kuin sairaan mielen terapeutisesta purkamisesta elokuvan avulla.</i> 17997992	34
82	Genetiivi & adjektiivi + adverbi	<i>Tuloerojen täydellinen tasaaminen jälkikäteen on mahdottomuus.</i> 17622608	5
83	Genetiivi & adjektiivi + finaalinen adverbiaali	<i>– – moitittava kurseihin vaikuttaminen tähtää esimerkiksi kurssin keinotekoiseen nostamiseen leimaveron välttämiseksi.</i> 4535519	1
84	Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	<i>”Kysynnän selkeä elpyminen, jota odotimme, ei tullutkaan –”</i> 9367131	8
85	Genetiivi & adjektiivi + -mALLA- rakenne	<i>Ernvall on laskenut, että autokannan nopeampi uusiminen verotusta muuttamalla vähentäisi liikennekuolemia usealla kymmenellä hengellä.</i> 16370169	1
86	Genetiivi & paikallissijainen lauseke + paikallissijainen lauseke	<i>Suomen tunnetuksi tekemisessä Jugoslaviassa ehdoton ykkönen oli jalkapallomaajoukkueen voitto.</i> 8967383	9
87	Genetiivi & paikallissijainen lauseke + adpositiolauseke	<i>– – heidän ahneiksi leimaamistaan tämän vuoksi.</i> 7405288	1
88	Genetiivi & paikallissijainen lauseke + adverbi	<i>– – käyttämään hyväksi tätä otollisinta hetkeä Suomen tunnetuksi tekemiseksi täällä.</i> 8967355	1

89	Genetiivi & paikallissijainen lauseke + relatiivilause	<i>Tässä vaaditaan aina rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta, myös itsensä alttiiksi panemista, mikä ei ollut Urho Kekkoselle vierasta.</i> 5020648	1
90	Genetiivi & adverbi + paikallissijainen lauseke	– – vaihtoehdosta käytetään – – <i>propagandistista ilmaisua ”hiilivoiman alas ajaminen säädöksiin”</i> – –. 23106836	4
91	Genetiivi & kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke	<i>Oilers on voittanut mitalisuosikkien molemmat kohtaamiset liigassa.</i> 18328828	2
92	Genetiivi & III infinitiivin abessiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Esteettömän kulun antamatta jättäminen suojatiellä olevalle tai suojatielle astumassa olevalle jalankulkijalle</i> – –. 6926098	1
93	Adjektiivi & paikallissijainen lauseke + paikallissijainen lauseke	<i>Jatkuva minimituloilla eläminen vuodesta toiseen on kohdallani totisinta totta.</i> 5085513	1
94	Adjektiivi & paikallissijainen lauseke + relatiivilause	– – <i>keksinnöt mahdollistavat myös turvallisen matkapuhelimella maksamisen, josta odotetaan suurta bisnestä.</i> 20787133	1
95	Adjektiivi & adverbi + paikallissijainen lauseke	– – <i>minulle on tapahtunut jonkinlaista uudelleen tulemista politiikan näyttämölle.</i> 22687294	1
96	Adjektiivi & adpositiolauseke + relatiivilause	<i>Helsingin ydinkeskustan ruuhkia lisää välinpitämätön ja holtiton punaisia päin ajaminen, joka helposti seisauttaa liikenteen kokonaan.</i> 6254628	1
97	Kvantifioiva määrite & genetiivi + relatiivilause	<i>Vierailua ovat pohjustaneet monet ministeritason kohtaamiset, jotka vuosi sitten olisivat olleet mahdottomia.</i> 6372887	1
98	Kvantifioiva määrite & adjektiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Kaikki tällainen laskeminen verotoimistossa</i> – –. 3420230	2
99	Demonstratiivipronomini & adjektiivi + nominatiivisijainen vuosiluku	<i>Näytelmä lähinnä säälii korskeaa, mutta kateellista Händeliä tässä kuvitteellisessa kohtaamisessa 1747.</i> 7936257	1
100	Genetiivi, adjektiivi & paikallissijainen lauseke + paikallissijainen lauseke	– – <i>Suvi Lindénin ja Harri Syväsalmen innokas tuomarina toimiminen dopingjähdissa tuntuu jopa hurskastelevalta.</i> 21267755	1

101	Genetiivi, adjektiivi & adverbi + paikallissijainen lauseke	<i>Valtion velan nopeaa takaisin maksamista talouden noususuhdanteessa</i> – –. 28562008	1
102	Genetiivi + paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	<i>Laitteet mahdollistavat molempien käsien pitämisen ratissa puhelun aikana.</i> 10855530	19
103	Genetiivi + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku	<i>Sairaalasta alkoikin hänen muuttumisensa uudeksi ihmiseksi 1985.</i> 17443164	3
104	Genetiivi + adverbi & paikallissijainen lauseke	<i>Kaksikko aloitti salibandyn pelaamisen yhdessä jo 80-luvun alussa</i> – –. 21918286	8
105	Genetiivi + adverbi & adpositiolauseke	<i>Uusi teknologia mahdollistaa kirjojen painamisen digitaalisesti asiakkaan toiveen mukaan</i> – –. 10098233	3
106	Adjektiivi + paikallissijainen lauseke & adverbi	<i>Parasta on kuitenkin verkkainen liikkuminen luonnossa hipihiljaa.</i> 27541320	1
107	Kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku	<i>– – ja muita tekemisiä elokuun kohukierroksella 1998.</i> 12280870	1
108	Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	<i>Asia on määrä ottaa esille pohjoismaiden valtiovarainministereiden säännönmukaisessa tapaamisessa Tanskan Helsingörissä vapun jälkeen.</i> 25143335	1
109	Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku	<i>Asemin ensimmäistä tapaamista Bangkokissa 1996 pidettiin joissakin piireissä hymykokouksena</i> – –. 9107712	2
	Yhteensä		1 244

Ryhmän yleisin laajennusyhdistelmä on odotetusti genetiivimääritteen ja jälkiasemaisen paikallissijamääritteen yhdistelmä (taulukon rivi 54). Seuraavaksi yleisimmät ovat myös odotetusti genetiivi- ja adjektiivimääritteen sekä jälkiasemaisen paikallissijamääritteen yhdistelmät ja adjektiivimääritteen sekä jälkiasemaisen paikallissijamääritteen yhdistelmät (rivit 80 ja 63). Näitä yhdistelmiä on ryhmässä selvästi enemmän kuin muita. Harvinaisimpia laajennuksia ovat lauselaajennukset ja lauseenvastikemaiset laajennukset. Lauselaajennuksista *kunnes-* ja *että-* lause esiintyvät kumpikin yhdessä lausekkeessa (rivit 62 ja 68). Lauseenvastikkeita tai niiden kaltaisia laajennuksia ovat temporaalirakenne (rivit 58 ja 67), *-en-*rakenne (eli modaalinen

lauseenvastike, rivi 61), statusrakenne (rivit 73 ja 77), *-mAllA*-rakenne (rivi 85) sekä finaalin adverbiaali (rivit 60 ja 84).

Temporaalirakenteen sisältävä lauseke rivillä 67 on kaksitulkinainen, sillä siinä esiintyvän paikallissijaisen lausekkeen *kaarteissa* voi tulkita olevan joko erillinen paikallissijainen määrite tai osa temporaalirakennetta. Taulukon esimerkissä – – *yksitoista vuotta asumista lentokentällä muuttaa jo ihmistä*. (rivi 78) lauseke *yksitoista vuotta* muistuttaa partitiiviobjektia, mutta olen tulkinnut sen kvantifioivaksi määritteeksi, koska sen pääsanakin on partitiivissa. Jos johdos olisi nominatiivissa, olisi määrite genetiivissä, joten se on tavallinen määrää ilmaiseva laajennus.

Lausekkeiden mahdollisia parafraseja ovat muun muassa *että*-lause: *Se mahdollisti sen, että konserttia seurattiin myös kauempaa*. (rivi 56). ja infinitiivi: – – *vanhemmillani on ollut purjevene, mutta on ihan toista seilata isolla aluksella avomerellä*. (rivi 69). Rivin 85 lauseke vastaa lähinnä *jos*-lausetta, vaikka sitä ei voi korvata lauseella ilman, että alkuperäiseen lauseeseenkin tehdään pieniä muutoksia: *Ernvall on laskenut, että jos autokanta uusittaisiin nopeasti verotusta muuttamalla, vähentäisi se liikennekuolemia usealla kymmenellä hengellä*. Monien lausekkeiden edussana voitaisiin korvata vain toisella substantiivilla. Esimerkiksi rivin 97 lausekkeen parafrasi voisi olla – – *monet ministeritason tapaamiset, jotka vuosi sitten olisivat olleet mahdottomia*. Myöskään aineiston eniten laajennuksia sisältävät lausekkeet (rivit 108 ja 109) eivät muunnu lauseiksi eivätkä infinitiiveiksi.

4.2 *-minen*-yhdyssanat

Aineistossa esiintyvien *-minen*-yhdyssanojen määriteosat ovat joko nominatiivi- tai genetiivisijaisia nomineja, paikallissijaisia lausekkeita, adverbeja, III infinitiivin abessiivimuotoja tai monen sanan muodostamia kokonaisuuksia. Kutsun viimeisen ryhmän määriteosia moniosaisiksi määriteosiksi. Seuraavassa kerron kunkin yhdyssanaryhmän ympärille muodostuvien lausekkeiden rakenteesta.

4.2.1 Nominatiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet

Yhteensä nominatiivialkuisia *-minen*-yhdyssanoja on aineistossa 1 283 kappaletta. Niiden ympärille rakentuvien lausekkeiden rakenne ilmenee taulukoista 4.6.–4.8.

Taulukko 4.6. Laajennuksettomien ja vain etulaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>Verkko-ostaminen on leimallisesti hyvätuloisten harrastus, toteaa tutkimus.</i> 17264628	813
Genetiivi	<i>Näin pitkälle Atuanin teatterituleminen ei tosin pääse.</i> 20896805	173
Adjektiivi	<i>Derbyllä ei ole voittoja kymmenestä pelistä ja syynä on aivan tasoton puolustuspelaaminen.</i> 9786012	169
Kvantifioiva määräite	<i>On paras varautua pariin yövalvomiseen myös itsenäisyyspäivän jälkeen.</i> 12172066	9
Demonstratiivipronomini	<i>Etuja tästä kaksoismaalaamisesta on useita.</i> 21881720	3
Genetiivi & adjektiivi	<i>Tämä eläkejärjestelmä perustuu ihmisten vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen.</i> 5109781	20
Yhteensä		1 187

Taulukko 4.7. Vain jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Paikallissijainen lauseke	<i>Sen sijaan opiskelija-asuminenkin laivoissa on lautakunnan näkemyksen mukaan liian pysyvää.</i> 10867969	26
Adpositiolauseke	<i>Palestiinalaisten presidenttiä Jasser Arafatia painostetaan ankarasti huipputapaamiseen Israelin pääministerin Ehud Barakin kanssa.</i> 8661503	5

Relatiivilause	<i>Näin kuntiin tuli tavoitejohtaminen, jossa kunnan työntekijöille laadittiin jopa yksityiskohtaiset tehtävälisterit –. 8771283</i>	9
Paikallissijainen lauseke ja nominatiivisijainen kellonajan ilmaus	<i>Ihmisen jälkiä on Kaarina Kaikkosen aiheena taiteilijatapaamisessa Kiasman seminaaritallassa (Mannerheimintie 2) klo 18. 23600433</i>	2
Yhteensä		42

Taulukko 4.8. Sekä etu- että jälkilajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Kostiainen sanoo tietävänsä, mistä puhuu, sillä hän tekee paraikaa väitöskirjaa kaupunkiseutujen elinkeinojohtamisesta tietoyhteiskunnassa. 5784005</i>	22
Genetiivi + adpositiolauseke	<i>Kim kertoi, että neuvottelut viime kesän huipputapaamisessa hänen ja Pohjois-Korean johtajan kanssa olivat odotetun kovia. 13518378</i>	2
Genetiivi + nominatiivisijainen kellonajan ilmaus	<i>Kansanedustaja Outi Ojala vieraillee Helsingin Työttömien (Nokiantie 2–4) viikkotapaamisessa klo 13. 21020789</i>	3
Genetiivi + relatiivilause	<i>Koskinen esitteli ministeriönsä suunnitelmia Tanskan Århusissa Pohjoismaiden ministeritapaamisessa, jonka teema oli huumeet. 4874460</i>	1
Genetiivi + kun-lause	<i>Tapaukset liittyivät työntekijöiden joukkoirtisanomisiin, kun Rakennushallitus lakkautettiin vuoden 1994 lopussa –. 19580218</i>	1
Adjektiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Asianajaja Heikki Salo – – kysyi, eikö poikkeuksellinen pitkävetopelaaminen kierroksella 33/98 ollut riittävä syy. 13961587</i>	6
Adjektiivi + adpositiolauseke	<i>Schröder oli tullut Espanjaan perjantaina kaksipäiväiseen, kahdenväliseen huipputapaamiseen Aznarin kanssa. 6163845</i>	3
Adjektiivi + relatiivilause	<i>Kyseessä ovat normaalit analyttikko-sijoittaja-tapaamiset, joissa ylin johto on paikalla. 3904886</i>	3
Kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke	<i>Valmistevero saattaa olla uhka koko harrastuslentämiselle Suomessa. 24984881</i>	1

Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke	-- <i>Jukurit oli keskiviikkona joukkueiden neljännessä finaali kohtaamisessa Mikkelissä selvästi pirteämpi joukkue.</i> 23627255	1
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	<i>Erkkilän luento aloittaa Kiasman syksyiset taiteilijatapaamiset, jotka keskittyvät performanssitäiteeseen.</i> 5294758	1
Genetiivi + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen kellonajan ilmaus	<i>Uudesta asiakaspalvelulaista kertoo -- Olli Salin Helsingin Työttömät ry:n viikkotapaamisessa osoitteessa Nokiantie 2-4 klo 13.</i> 11695302	10
Yhteensä		54

Nominatiivialkuisista *-minen*-yhdyssanoista suurin osa ei saa lainkaan laajennuksia. Sama koskee kaikkia muitakin yhdyssanatyyppejä lukuun ottamatta paikallissija-alkuisia yhdyssanoja, joista vajaa puolet on laajennuksettomia. Nominatiivialkuisien yhdyssanojen ylivoimaisesti yleisimmät etulaajennukset ovat genetiivi ja adjektiivi. Jälkilajennuksista on yleisin paikallissijainen lauseke. Muut laajennukset ovat paljon harvinaisempia. Nominatiivialkuiset *-minen*-yhdyssanat eivät saa lainkaan etuasemaisia paikallissijaisia lausekkeita tai muita adverbialisia laajennuksia. Joskus yhdyssanan alkuosa korvaa adverbialin: *verkko-ostaminen* (esim. 17264628) ~ *ostaminen verkossa*. Nominatiivimuotoinen alkuosa voi olla tulkinnaltaan myös ainakin subjekti: *opiskelija-asuminen* (esim. 10867969) ja objekti: *pitkävetopelaaminen* (esim. 13961587).

Joidenkin nominatiivialkuisien *-minen*-yhdyssanojen kantaverbi on vakiintuneesta yhdyssubstantiivista johdettu yhdysverbi. Tällaisia yhdyssanoja ovat aineistossa ainakin *valokuvaaminen* ja *länsimaistuminen*. Yhdyssanojen määriteosat eivät oikeastaan vastaa mitään verbin laajennusta, sillä johdoksen kantana olevaa yhdysverbiä ei voi jakaa osiin. *länsimaistua* on verbiä *valokuvata* vaikeampi tapaus, koska se ei tarkoita maistumista jollakin tavalla tai tekniikalla, vaan verbin merkitys perustuu täysin yhdyssanaan *länsimaa*. Muun muassa johdosten *sopupelaaminen*, *still-kuvaaminen* ja *uimahyppääminen* nominatiivisijainen alkuosa ei esiinny välttämättä sanojen kantaverbissä, mutta se esiintyy hyvin tavallisissa substantiiveissa *sopupeli*, *still-kuva* ja *uimahyppy*. Myös vastaavat *-minen*-johdokset ovat niin vakiintuneen substantiivin oloisia, että nominatiivimuotoista alkuosaa on vaikea hahmottaa kantaverbin laajennukseksi.

4.2.2 Genetiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet

Genetiivialkuisia *-minen*-yhdyssanoja on aineistossa 164 kappaletta. Tietoa niiden lausekkeiden rakenteesta on taulukoissa 4.9.–4.11.

Taulukko 4.9. Laajennuksettomien ja vain etulaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>Ei enää ensimmäistäkään verenkeittämisestä tehtyä intoutunutta juttua.</i> 20366152	122
Genetiivi	<i>Yhdysvalloilla on johtava rooli sekä Bosnian että Kosovon rauhanturvaamisessa.</i> 18518399	8
Adjektiivi	<i>Pohjois-Irlannin kahtiajako on innostanut monenlaiseen elokuvantekemiseen.</i> 29863354	23
Paikallissijainen lauseke	<i>Riittävästä kiinnijäämisriskistä huolenpitäminen on keskeinen kriminaalipoliittinen kysymys – –.</i> 18028362	1
Genetiivi & adjektiivi (tai adjektiivi & genetiivi)	<i>Halonon korosti sekä siviilikriisinhallinnan että perinteisen YK:n rauhanturvaamisen tärkeyttä.</i> 5429898	2
Yhteensä		15

Taulukko 4.10. Vain jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Paikallissijainen lauseke	<i>Länsi innostui yllättäen rauhanturvaamisesta Afrikassa.</i> 10503093	3
Adpositiolauseke	<i>– – miehille rauhanhierominen vastaklaanin kanssa on vaikeaa – –.</i> 28852918	2
Relatiivilause	<i>Suomi voi – – osallistua sotilaalliseen kriisinhallintaan ja rauhanturvaamiseen, joka tähtää kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen – –.</i> 23472379	1
Yhteensä		6

Taulukko 4.11. Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Niiden joukossa oli yli miljoonan dollarin lahjustenmaksaminen KOK:n jäsenille ja heidän perheenjäsenilleen.</i> 10104768	2
Yhteensä		2

Genetiivialkuiset *-minen*-yhdyssanat saavat melko vähän laajennuksia. Tämä selittyy osin sillä, että sanaan itseensä jo sisältyy genetiivi, joka on *-minen*-johdoksilla selvästi yleisin laajennustyyppi. *-minen*-yhdyssanan genetiivimuotoinen alkuosa viittaa lähes aina objektiin. Yhdessä tapauksessa genetiivi ilmaisee paikkaa: *Tämänpäiväseen Pariisin-tapaamiseen liittyy paljon odotuksia* – –. (10030787). Kahdessa sanan *vanhempaintapaaminen* muodossa genetiivialkuosa viittaa subjettiin, mutta nämä subjektigenetiivit ovat siitä epätyypillisiä, että ne liittyvät transitiiiviverbistä muodostettuihin johdoksiin. Sana *vanhempaintapaaminen* on termimäinen, minkä vuoksi siltä voivat puuttua verbin *tavata* pakolliset laajennukset.

-minen-yhdyssanat, joiden alkuosa on genetiivissä, saavat pääasiassa tavallisia substantiivin määritteitä. Yleisin etulaajennus on adjektiivimäärite, toiseksi yleisin genetiivi. Genetiivilaajennus viittaa subjettiin: *Seminaarissa naisten tieteen tekemisestä puhuvat muun muassa professorit Aila Nenola* – –. (17397316), tai sitten se on merkitykseltään adverbiaalinen: *Yhdysvalloilla on johtava rooli sekä Bosnian että Kosovon rauhanturvaamisessa.* (18518399) ~ *rauhanturvaamisessa sekä Bosniassa että Kosovossa.* Esimerkeissä esiintyy kaksi erimerkityksistä genetiiviä peräkkäin, mikä on erittäin harvinaista. Näitä tapauksia ei kuitenkaan voi rinnastaa sellaisiin, joissa kaksi erillistä genetiivilaajennusta ovat eri funktiossa, sillä yhdyssanojen genetiivilaajennus eli ensimmäinen genetiiveistä määrittää aina koko yhdyssanaa, joka on enemmän tai vähemmän vakiintunut ilmaus. Esimerkiksi sanat *rauhanturvaaminen* ja *rauhanturvaaja* ovat kielessä hyvin tavallisia, mutta harvemmin kai käytetään ilmaisua *turvata rauha(a)*. Sanan *rauhanturvaaminen* merkitys on muutakin kuin sen määriteosan ja edusosan merkitysten summa, minkä vuoksi se on vakiintunutkin yhdyssanaksi.

4.2.3 Paikallissija-alkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet

Yhdyssanoja, joiden määriteosa on paikallissijainen, on aineistossa yhteensä 92 kappaletta. Alla olevasta taulukosta ilmenevät sanojen laajennukset.

Taulukko 4.12. Laajennuksettomien ja vain etulaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>Opetushallituksen mukaan työssäoppimisen on oltava tavoitteellista ja ohjattua opiskelua.</i> 8071849	43
Genetiivi	– – <i>kaikki merkittävät eduskuntapuolueet ovat menojen kurissapitämisen kannalla.</i> 8189188	34
Adjektiivi	<i>Teknologinen perässähihtäminen ei kuitenkaan sovi virallisen EU-Euroopan pirtaan – –.</i> 11130823	6
Genetiivi & adjektiivi	<i>Alan suurimpana ongelmana Heiniö pitää suomalaisten aikaista eläkkeellesiirtymistä.</i> 28272287	7
Yhteensä		90

Taulukko 4.13 Vain jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Paikallissijainen lauseke	– – <i>pidetään luentoja ja teemapäiviä siitä, miten välttää loppuunpalaminen alle 25-vuotiaana.</i> 13819411	1
Yhteensä		1

Taulukko 4.14. Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	<i>Sen keskeinen aihe on toisen ihmisen luonteva huomioonottaminen, joka oli kirjoittajalle itselleen ominaista.</i> 222127	1
Yhteensä		1

Paikallissija-alkuisten *-minen*-yhdyssanojen yleisin laajennus on genetiivimäärite. Muita laajennuksia sanat saavat hyvin vähän. Paikallissija-alkuisissa yhdyssanoissa on selvästi vakiintuneita ilmauksia, kuten *työssäoppiminen* (esim. 8071849) ja *perässähihtäminen* (esim. 11130823). Niiden joukossa tuntuu kuitenkin olevan myös tilapäisiä muodosteita tai ainakin sellaisia yhdyssanoja, joiden määrite- ja edusosa eivät kuulu erottamattomasti yhteen. Tällaiset yhdyssanat voidaan laajennuksineen korvata lauseellakin: *Valmentaja Gerard Houllier ilmoitti seuran verkkosivuilla 21-vuotiaan maajoukkuehyökkääjän todennäköisestä sivussaolemisesta.* (17607332) ~ *Valmentaja Gerard Houllier ilmoitti seuran verkkosivuilla, että 21-vuotias maajoukkuehyökkääjä on todennäköisesti sivussa.*

4.2.4 Adverbialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet

-minen-yhdyssanoja, joiden määriteosa on muodoltaan adverbi, on aineistossa kaikkiaan 838 kappaletta. Yhdyssanojen lausekkeisiin sisältyvät laajennukset on esitetty taulukoissa 4.15.–4.17.

Taulukko 4.15. Laajennuksettomien ja vain etulaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	– – <i>mitään rangaistusseuraamuksia laiminlyömisestä ei ole.</i> 21200872	505
Genetiivi	<i>Helsingin hallinto-oikeus kumosi tällä viikolla Heikkilän irtisanomisen.</i> 14503192	151
Adjektiivi	– – <i>Aseanin markkinoima ”rakentava mukaanottaminen” on joutunut ulkomailla naurunalaiseksi.</i> 16621512	106

Paikallissijainen lauseke	<i>Oli siitä irtipääseminen aika vaikeaa.</i> 25834675	2
Kvantifioiva määrite	<i>Ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset valmistautuvat satoihin irtisanomisiin</i> 1399335	6
Genetiivi & adjektiivi	<i>– – puheet Myanmarin rakentavasta mukaanottamisesta ovat joutuneet pilkan kohteeksi.</i> 17965271	23
Kvantifioiva määrite & genetiivi	<i>Siksi kaikki leipomojen irtisanomiset loukkaavat perusturvallisuuden lisäksi koko protestanttista kulttuuriamme.</i> 26599062	1
Kvantifioiva määrite & adjektiivi	<i>Metsähallitus tuomittiin maksamaan korvauksia viime vuonna ainakin kolmesta laittomasta irtisanomisesta.</i> 20696621	1
Demonstratiivipronomini & adjektiivi	<i>Ettei tule taas niitä ikäviä irtisanomisia.</i> 19091512	2
Yhteensä		797

Taulukko 4.16. Vain jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Paikallissijainen lauseke	<i>– – on todennäköistä, että irtisanomiset Ylessä jäävät suhteellisen vähäisiksi – –.</i> 19453852	12
Relatiivilause	<i>Rata-yhtiössä pantiin toimeen lomautuksia ja irtisanomisia, joihin VR:llä ei ole totuttu.</i> 21992961	2
Yhteensä		14

Taulukko 4.17. Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävien lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Genetiivi + paikallissijainen tai vajaakäyttöisessä sijassa oleva lauseke	<i>Kemin kaupunki haluaa lopettaa ilonpidon ylläpitämisen verovaroin – –.</i> 19413562	16
Genetiivi + adpositiolauseke	<i>KHO hyväksyi historian professorin irtisanomisen alkoholin käytön takia.</i> 8536562	2

Genetiivi + nominatiivisijainen vuosiluku	– – <i>palestiinalaiset</i> – – <i>olisivat kostaneet amerikkaisille</i> – – <i>Airbus-matkustajakoneen alasampumisen 1988.</i> 18248060	1
Adjektiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Riita lähti liikkeelle viimekesäisistä irtisanomisista Kotkan ja Haminan satamissa.</i> 17463115	6
Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke	– – <i>keskeisellä sijalla olivat speaktaakkelimaisuus, libreton inside-jutut sekä yleisön vahva myötäeläminen esityksissä.</i> 3840426	2
Yhteensä		27

Adverbiaalkuisten *-minen*-yhdyssanojen yleisimmät laajennukset ovat genetiivi- ja adjektiivimäärite. Jälkiasemaisista laajennuksista yleisin on paikallissijainen lauseke. Adverbiaalkuisten yhdyssanojen laajennukset ja laajennusyhdistelmät ovat monimuotoisia, mikä johtunee yhdyssanatyyppin yleisyydestä. Muita laajennuksia kuin genetiivi- ja adjektiivimääritteitä sekä usean laajennuksen yhdistelmiä sillä esiintyy harvoin.

Adverbiaalkuiset yhdyssanat ovat melko usein vakiintuneita ilmaisuja, kuten *jälleennäkeminen*, *uudestisyntyminen*, *myötäeläminen* ja *irtisanominen*. Osa sanoista on johdettu sellaisista yhdysverbeistä, joiden osia ei ole luontevaa erottaa toisistaan. Yhdyssanoja ja niiden laajennuksia on siis hankala purkaa lauseiksi. Suurin osa eli 584 kappaletta aineiston adverbiaalkuisista yhdyssanoista on sanan *irtisanominen* muotoja. *irtisanominen* käyttäytyy hyvin paljon samalla tavalla kuin prototyyppinen substantiivi. Aineistossa on myös 23 kompleksista yhdyssanaa, joiden edusosa on *irtisanominen* ja määriteosa *joukko*, *jätti* tai *massa*, esimerkiksi *Työnantaja sai joukkoirtisanomisen peruttua maksamalla lääkäreille kuoppakorotuksen ja lisäämällä virkoja.* (17322220).

4.2.5 Infinitiivialkuisten yhdyssanojen ympärille rakentuvat lausekkeet

Yhdyssanoja, joiden alkuosa on III infinitiivin abessiivi, on aineistossa 4 kappaletta. Kaikki infinitiivialkuiset yhdyssanat ovat sanan *syyttämättäjättäminen* muotoja. Lausekkeissa ei ole laajennuksia lukuun ottamatta yhden lausekkeen paikallissijaista määritettä.

Taulukko 4.18. Lausekkeiden jakauma laajennustyyppien mukaan

Laajennus	Esimerkki	Lukumäärä	%
Ei laajennuksia	<i>Ei edes ilmoitus syyttämättäjättämisestä saanut häntä avautumaan.</i> 18279263	3	
Jälkiasemainen paikallissijainen lauseke	<i>Kuusimäki ja valtiosyyttäjä Petri Jääskeläinen antoivat – – syyttäjille tulkintaohjeet syyttämättäjättämisestä lievissä huumausainerikoksissa.</i> 2223991	1	
Yhteensä		4	

Ilmaus *syyttämättä jättäminen*, jossa yhdyssanan osat on kirjoitettu erikseen, esiintyy aineistossa joitakin kertoja. Kumpikin ilmaus liittyy aina rikosaiheisiin uutisiin. Ilmeisesti kyseessä on lakitermi, joka ei ole ainakaan lopullisesti vakiintunut yhdyssanaksi.

4.2.6 Alkuosaltaan moniosaisen yhdyssanan ympärille rakentuvat lausekkeet

Alkuosaltaan moniosaisia yhdyssanoja on aineistossa 6 kappaletta. Sanat eivät saa laajennuksia, joten niiden lausekkeet koostuvat pelkästä yhdyssanasta.

Taulukko 4.19. Moniosaisten yhdyssanojen ympärille rakentuvien lausekkeiden rakenne

Laajennus	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>”Ilman Lainetta pelimme menee pänkimiseksi ja yhdellä vastaan yksi -pelaamiseksi”</i> – –. 24636416	6
Yhteensä		6

Tämän ryhmän yhdyssanojen määriteosat ovat yhtä lukuun ottamatta erillisten sanojen yhtymiä, jotka ilmaisevat tapaa (4 kpl) tai tilaa (1 kpl). Yhdessä tapauksessa määriteosa on objektigenetiivi ja sana *päälle*: – – *akupunktiota seuraa auradiagnoosi, kuppausta kättenpäällepaneminen, iilimatohoitoa iirisdiagnostiikka.* (28147308). *kättenpäällepaneminen* on todennäköisesti uskomuslääkintään liittyvä termi. Muut ryhmän yhdyssanat voivat vastata *että*-lausetta ja yhden niistä voi korvata sillä aivan luontevasti: *Ainoa mihin me ei koskaan sorruta on ihan perseet -soittaminen.* (5037801) ~ *se, että soitettaisiin ihan perseet.*

4.3 Idiomin osana olevat *-minen*-johdokset

Tähän ryhmään kuuluvat aineiston johdoksista *tekeminen* ja *sanominen*, silloin kun ne esiintyvät sellaisissa ilmauksissa kuin *olla tekemisissä / joutua tekemisiin jonkin/jonkun kanssa, olla tekemistä jonkin/jonkun kanssa* ja *olla sanomista johonkin/jostakin*. Johdokset esiintyvät edellä mainituissa ilmauksissa erityismerkityksissä. Ilmauksiin liittyy *-minen*-johdoksen lisäksi lähes aina *olla*-verbi lukuun ottamatta ilmaustyyppiä *joutua tekemisiin jonkin/jonkun kanssa*, johon voi liittyä vain jokin muutosverbi. Näissä ilmauksissa johdosten muoto ja niiden laajennukset vaihtelevat hyvin vähän. Koska ilmaukset ovat hyvin vakiintuneita ja koska niiden merkitys ei ole täysin niiden osista pääteltävissä, kutsun ilmauksia idiomeiksi.

tekemisissä ja *tekemisiin* ovat paikallissijailmauksia, jotka toimivat lauseessa adverbiaaleina ja liittyvät vain muutamiin verbeihin. Tämän vuoksi niitä voi pitää verbi-idiomien osina. Verbin ja sen täydennyksen muodostamista idiomeista kertoo esimerkiksi ISK (§ 454). Verbi voi muodostaa objektin tai adverbiaaliksi kanssa idiomin eli kokonaisuuden, jonka merkitys ja käyttö saattaa olla eriytynyt sen osien muusta merkityksestä ja käytöstä. Idiomin sisältämä täydennys voi myös olla sellainen, joka liittyy vain harvoihin verbeihin. (Mp.) Lisäksi ISK:ssa (mp.) mainitaan, että idiomit voivat muodostaa sarjoja, joissa saman idiomaattisen täydennyksen kanssa voi esiintyä useampi verbi ja joissa täydennyksen muoto voi vaihdella verbin mukaan. Esimerkiksi paikallissijan sisältävä tilanilmaus voi muodostaa verbi-idiomiksi sekä *olla*-verbin että joidenkin muiden intransitiivisten tila- ja muutosverbien kanssa: *He ovat ~ pysyivät naimisissa.* ja *He menivät ~ pääsivät ~ joutuivat naimisiin* (mp.). Ilmaukset *olla tekemisissä* ja *joutua tekemisiin* muistuttavat hyvin paljon idiomeja *olla naimisissa* ja *mennä naimisiin*, joissa myös esiintyy *-minen*-johdos. Ilmausten *olla tekemisissä* ja *joutua tekemisiin* merkitykset liittyvät läheisesti toisiinsa, joten niiden voidaan sanoa kuuluvan samaan verbi-idiomisarjaan.

olla tekemisissä jonkin/jonkun kanssa esiintyy aineistossani yhteensä 273 kertaa ja *joutua tekemisiin jonkin/jonkun kanssa* yhteensä 84 kertaa. Idiomien yhteydessä on lähes aina adpositioliaseke muotoa *jkn kanssa*. *tekemisissä*-sanalla esiintyy 4 kertaa *keskenään* ja *keskenämme* kerran. Vain yhdessä tapauksessa ei ole mitään vastaavaa ilmaisua: *Me olemme olleet niin paljon tekemisissä.* (27815295). *tekemisissä* muodostaa idiomin *olla*-verbin kanssa, *tekemisiin* puolestaan verbien *joutua*, *pyrkii* (1 kpl), *ryhtyä* (1 kpl), *päästä* (3 kpl) ja *tulla* (1 kpl). Yhdessä tapauksessa verbi on *pakottaa*, joka saa lauseessa myös objektin: – – *lahjat eivät pakota ihmistä tekemisiin omantuntonsa kanssa.* (14951968). Idiomeihin sisältyy 32 tapausta, joissa verbi on infiniittimuodossa, esimerkiksi – – *jokainen liikenteen kanssa tekemisissä oleva ymmärtää tekniset vaikeudet ja ratkaistavat ongelmat* (14440136) ja *Hän on jo pahasti syrjäytynyt joutuessaan*

tekemisiin poliisin kanssa (2260798).

Idiomin osana olevat sanat *tekemisissä* ja *tekemisiin* eivät saa juuri ollenkaan laajennuksia. Aineistossa adjektiivimääritteitä saavia *tekemisissä*-muotoja oli 5, esimerkiksi *Muuten emme halua olla liian likeisissä tekemisissä sen kanssa.* (19479041). Muita laajennuksia sanoilla ei ole. Lauseessa olevat muut määritteet, kuten adverbiaalit ja kvantifioivat määritteet liittyvät *olla*-verbiin tai koko idiomiin, joka toimii lauseen predikaattina.

Verbi-idiomit *olla tekemisissä* ja *joutua tekemisiin* liittyvät merkitykseltään myös ”sanontaan” *olla tekemistä jonkin/jonkun kanssa*. Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *tekeminen*) mukaan sanan *tekeminen* merkitys numero 3 on: ”*Olla tekemisissä, joutua tekemisiin jkn kanssa olla kosketuksissa, yhteydessä jkhun, olla kanssakäymisissä jkn kanssa. – – Sillä ei ole mitään tekemistä tämän kanssa ei kuulu, ei vaikuta tähän, ei kosketa tätä.*”. Tämän idiomin osana *tekeminen* on aina yksikön partitiivissa ja se esiintyy vain omistuslauseessa, jonka muoto on *jollakin/jollakulla on tekemistä jonkin/jonkun kanssa*.

Ilmauksia *olla tekemistä jonkin/jonkun kanssa* on aineistossa 76 kappaletta. Sanan *tekemistä* yleisin laajennustyyppi on kvantifioiva määrite, jonka se saa 29 tapauksessa, esimerkiksi *Ei tuolla laskemisella ollut paljoakaan tekemistä pujottelun kanssa.* (18924570). Johdoksen määritteenä on adjektiivi 7 tapauksessa, esimerkiksi – – *kahdella kaukasialaismiehellä ei ole ”suoranaista” tekemistä tuhoisan iskun kanssa.* (2932627). 40 tapauksessa *tekemistä* ei saa idiomin osana laajennuksia.

Ilmaus *olla sanomista johonkin* tarkoittaa, että on määräysvaltaa johonkin ja *olla/tulla sanomista jostakin* puolestaan tarkoittaa, että on huomauttamista jostakin. Kielitoimiston sanakirjassa ei ole johdosta *sanominen* hakusanana, mutta verbin *sanoa* merkitys 1. d. on: ”huomauttaa, arvostella, moittia. – – *Oli aina sanomassa pienimmästäkin virheestä. Siitä tulee helposti sanomista.*” Merkitys 1. g. on: ”määräämis-, sananvallasta, vaikutusmahdollisuudesta tms. – – *Suomalaisilla ei ollut kisoissa mitään sanomista mitään mahdollisuuksia. – –. Kuka (sen) on sanonut [= onko varmaa, mistä tiedät], että verot alenevat.*” (Mt. s.v. *sanoa*.) Näissä merkityksissä johdos ovat yksikön partitiivissa ja se esiintyy vain verbien *olla* ja *tulla* kanssa.

sanomista johonkin esiintyy aineistossa 27 kertaa, *sanomista jostakin* 14 kertaa. *sanomista johonkin* saa jopa 23 tapauksessa kvantifioivan määritteen, esimerkiksi *Se voi tarkoittaa, että Suomella ei ole asiaan mitään sanomista.* (26090751). Myös ilmauksessa *sanomista jostakin* johdos saa yleensä, 9 tapauksessa, kvantifioivan määritteen, esimerkiksi *Pääministerillä oli paljonkin sanomista Kekkosen keinoista.* (5015078). Muita laajennuksia idiomin osana oleviin *sanomista*-muotoihin ei liity.

4.4 -minen-johdokset nesessiivisessä verbiliitossa

Aineistossa on *-minen*-johdoksen sisältäviä nesessiivisiä verbiliittoja 191 kappaletta. Nesessiivinen verbiliitto sisältää *-minen*-johdoksen lisäksi *olla*- tai *käydä*-apuverbin. Apuverbin ja *-minen*-johdoksen sekä *-minen*-johdoksen laajennusten järjestys voi vaihdella siten, että apuverbi ja *-minen*-johdos sekä *-minen*-johdos ja sen laajennukset ovat silloin tällöin toisistaan erillään (hajarakenteista muun muassa ISK:ssa § 1396–1401). Seuraavissa taulukoissa on esitetty *-minen*-johdoksen laajennukset ja laajennusten sijainti suhteessa johdokseen.

Taulukko 4.20 Verbiliitot, joissa *-minen*-johdoksen laajennukset sijaitsevat johdoksen edellä

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>”Se on tosi kova, ei käy kieltäminen, mutta ei 3 200:aan voi olla pettynyt”</i> 9614919	1
Partitiiviobjekti	– – <i>Urho Kekkonen lähti siitä, että tosiasioita ei ole kieltäminen.</i> 5020669	33
Paikallissijainen lauseke	<i>Myyjien vakuutteluihin ei ole luottamista.</i> 12843053	60
Adverbi	<i>Ulos ei ole menemistä</i> – –. 11273256	5
Adpositiolauseke	– – <i>Kärppien kanssa ei ole leikkimistä.</i> 6000834	4
Paikallissijainen lauseke & subjektigenetiivi	– – <i>joiden sanaan ravintoloitsijoiden on luottaminen.</i> 23789052	2
Paikallissijainen lauseke & partitiiviobjekti	– – <i>mistä asiantilasta vuorovaikutteista suunnitteluprosessia on kiittäminen</i> – –. 24782641	2
Adverbi & paikallissijainen lauseke	– – <i>jonne Saddamin joukoilla ei ole menemistä.</i> 17806844	2
Adverbi, subjektigenetiivi & paikallissijainen lauseke	<i>Lopulta kaikkien on siihen tyytyminen</i> – –. 24289322	1
Yhteensä		110

Taulukko 4.21 Verbiliitot, joissa *-minen*-johdoksen laajennukset sijaitsevat johdoksen jäljessä

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Partitiiviobjekti	– – <i>kiittäminen on myös itänaapuria</i> . 19623153	12
Paikallissijainen lauseke	– – <i>sikäli kuin on luottaminen Ilmatieteen laitoksen joulusään julistukseen Luostolla</i> . 14430514	7
että-lause	– – <i>mutta ei käy kieltäminen, että Pärn puhuu juuri niistä asioista</i> – –.	1
Partitiiviobjekti & paikallissijainen lauseke	– – <i>de Gaulle sanoi, että on kiittäminen presidentti Trumania ja kenraali MacArthuria päätöksestä vastustaa Neuvostoliittoa</i> – –. 806838	1
Yhteensä		21

Taulukko 4.22 Verbiliitot, joissa *-minen*-johdoksella on sekä etu- että jälkiasemaisia laajennuksia

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Subjektigenetiivi partitiiviobjekti	+ <i>Peltoniemen on kiittäminen topakkaa vaimoa</i> – –. 11441739	2
Subjektigenetiivi paikallissijainen lauseke	+ <i>Woods teki birdien, Duvalin oli tyytyminen pariin</i> . 1685128	18
Partitiiviobjekti paikallissijainen lauseke	+ <i>Pirkko-Liisa Rausmaata on kiittäminen vaikean työn onnistumisesta</i> – –. 2131573	7
Partitiiviobjekti kvantifioiva määrite	+ <i>Yhtä ei käy moittiminen enemmän kuin toista</i> . 13517847	2
Paikallissijainen lauseke partitiiviobjekti	+ <i>Jos hän pääsee nyt parlamenttiin, on siitä syyttämisen muiden puolueiden tukea</i> . 8124169	9
Paikallissijainen lauseke paikallissijainen lauseke	+ <i>Takapenkin keskipaikalla on tyytyminen kaksipistevyöhön</i> . 15133997	2
Adverbi + paikallissijainen lauseke	– – <i>nyt oli tyytyminen hopeaan</i> . 12788394	1
Adpositiolauseke paikallissijainen lauseke	+ <i>Ilman raskaasti aseistettuja vartijoita ei ole menemistä edes Gudermesiin</i> . 28773509	1
Adpositiolauseke + että-lause	<i>Räsäsen osalta ei käy kiistäminen, etteikö juttu olisi ollut virheellinen</i> – –. 10153087	1
Kvantifioiva määrite partitiiviobjekti	+ <i>Paljolti on kiittäminen maalivahti Felix Potvinia</i> – –. 23879088	1
Subjektigenetiivi & adverbi + paikallissijainen lauseke	<i>Niiden on todennäköisesti tyytyminen lentäjien päätökseen</i> . 19860403	6

Subjektigenetiivi adpositiolauseke paikallissijainen lauseke	& +	– – <i>Servicen on dokumenttien lisäksi ollut luottaminen spekulatioihin.</i> 1581387	1
Partitiiviobjekti subjektigenetiivi paikallissijainen lauseke	& +	<i>Näitä laatuasiakkaita eQ:n on myös kiittäminen pullisteleavasta kassastaan.</i> 9034666	1
Paikallissijainen lauseke subjektigenetiivi partitiiviobjekti	& +	<i>Voitosta Buffalon on kiittäminen maalivahtiaan Dominik Hasekia – –.</i> 24438808	2
Paikallissijainen lauseke kvantifioiva määrite partitiiviobjekti	& +	<i>Niistä on pitkälti kiittäminen entisten itäsaksalaisten matkaintoa.</i> 21824101	2
Adverbi & subjektigenetiivi + paikallissijainen lauseke		– – <i>nyt miehen on tyytyminen katsojan rooliin.</i> 24233032	2
Adpositiolauseke subjektigenetiivi paikallissijainen lauseke	& +	<i>Lauantain rivakan tuulen takia Bondestamin oli tyytyminen vaatimattomampaan näytökseen.</i> 27201824	1
Adpositiolauseke partitiiviobjekti paikallissijainen lauseke	& +	<i>Yhtymän mukaan lukuja ei kuitenkaan käy vertaaminen edellisen vuoden lukuihin – –.</i> 19759124	1
Yhteensä			60

-minen-johdos saa nesessiivisessä verbiliitossa tyypillisiä verbin laajennuksia. Yleisimmät laajennukset ovat subjektigenetiivi, partitiiviobjekti ja erimuotoiset adverbiaalit. Kahdessa tapauksessa objekti on *että*-lause. Kvantifioiva määrite esiintyy 5 tapauksessa.

-minen-johdos ja sen laajennukset eivät ole nesessiivisessä verbiliitossa sillä tavalla lausemaisia, että ne voitaisiin kontekstissaan muuttaa lauseiksi. *-minen*-johdoksen laajennukset verbiliitossa vastaavat kuitenkin verbin laajennuksia sekä merkitykseltään että muodoltaan. ISK:n (§ 451–452) mukaan *-minen*-johdos on verbiliitossa osa lauseen predikaattia. Aiemmin tässä yhteydessä esiintyvää *-minen*-johdosta on kutsuttu 4. infinitiiviksi eli yhdeksi verbin muodoksi. 4. infinitiiviä laajennuksineen on pidetty myös lauseenvastikkeena (ks. lukua 2.2.2). Esimerkiksi Ikolan (1974: 33–38) mukaan 4. infinitiivi laajennuksineen on yksi nesessiivisen lauseenvastikkeen rakennetyypeistä. 4. infinitiivin sisältävä nesessiivinen lauseenvastike sisältää ajatuksen, että jonkun on pakon, velvollisuuden tai soveliaisuuden vuoksi tehtävä jotakin. Sitä, kenen on jotakin tehtävä, edustaa genetiivimuotoinen sana, ja tekoa, joka on tehtävä, edustaa puolestaan 4. infinitiivi, esimerkiksi *Sinun on nyt lähteminen..* (Mp.) Ikolakin (mp.) toteaa, että rakennetta ei voi luontevasti korvata sivulauseella.

Aineistossa on nesessiivisessä verbiliitossa esiintyvien *-minen*-johdosten lisäksi 29

kappaletta possessiivisuffiksillisia *-minen*-johdoksia, joita myös on kutsuttu 4. infinitiiveiksi. Possessiivisuffiksillisiin *-minen*-johdoksiin liittyy samavartaloineen pääverbi, esimerkiksi *jatkuu jatkumistaan / kasvaa kasvamistaan*. Tässä rakenteessa *-minen*-johdos ei saa laajennuksia, vaan lauseessa olevat laajennukset liittyvät pääverbiin tai pääverbin ja *-minen*-johdoksen yhdistelmään. Laajennukset ovat tavallisia verbin täydennyksiä ja määritteitä. Kahdessa tapauksessa on jälkiasemainen objekti, joista toinen on partitiivissa ja toinen *että*-lause: *Kun saatana seulo seulomistaan Paavoa tämän omin käsin rakentaman pirtin edessä – –*. (1111077) ja *Historioitsijat sanovatkin sanomistaan, että näiden äänitteiden merkitystä ei voi koskaan – –*. (5387564). Yhdessä tapauksessa on jälkiasemainen adverbi: *Mutta miksi ihmeessä ongelmien annetaan kasvaa kasvamistaan niin kauan, että ne muuttuvat kriiseiksi – –*. (15909748) ja yhdessä adpositiolauseke: *– – huumeiden käyttäjäkunta kasvaa kasvamistaan tietämättömyyden ja lapsellisen kokeilunhalun myötä*. (9893660).

4.5 *-minen*-lausekkeiden lausemaisuus

-minen-johdosten lausekkeiden lausemaisuuksien aste vaihtelee runsaasti. Suurin osa lausekkeista on sellaisia, joissa laajennukset selvästi vastaavat kantaverbin laajennuksia. Tällaiset lausekkeet voidaan joskus korvata lauseella, joka on yleensä *että*-lause. Muita mahdollisia korvaavia sivulauseita ovat *kun*-lause ja *miten*-lause. *kun*-lause on mahdollinen parafraasi silloin, kun johdos ilmaisee yhtä tekemiskertaa. Lausetta muistuttavan *-minen*-lausekkeen parafraasi voi olla myös 1. infinitiivi.

-minen-lausekkeita on pidetty paitsi lausemaisina myös lauseenvastikkeina (ks. lukua 2.2). Epäitsenäisistä *-minen*-johdoksista nesessiivisessä verbiliitossa esiintyvä johdos määritteineen on laajasti hyväksytty lauseenvastikkeeksi (ks. esim. edellistä alalukua). Johdosta on tosin kutsuttu samassa yhteydessä 4. infinitiiviksi. Osa itsenäisten *-minen*-johdosten lausekkeista täyttää kaikki yleisimmin esitetyt lauseenvastikkeen kriteerit lukuun ottamatta kriteeriä, jonka mukaan vastaavan lauseen predikaattia edustavan sanan tulee rakenteessa olla syntaktisesti epäproduktiivinen verbin infiniittimuoto (ks. esim. Wiik 1981: 35–38).

Jaakola (2004: 132–134) on huomauttanut, että lauseenvastikemaiset *-minen*-rakenteet eroavat lauseenvastikemaisista infinitiivirakenteista siten, että infiniittisissä rakenteissa kantaverbin objektiargumentit säilyttävät objektin sijaisuutensa, mutta *-minen*-johdoksen tapauksessa objekti ”genetiivistetään”, esimerkiksi *Annan pestessä autoa* mutta *auton peseminen*. *-minen*-lausekkeessa objekti ilmaistaankin melkein aina genetiivillä, mutta aineistossa on joitakin tapauksia, joissa itsenäisen *-minen*-johdoksen objekti on ilmaistu partitiivilla, esimerkiksi

Liikennevalojen noudattamatta jättäminen ja ylinopeutta ajaminen ovat myös niin vaarallisia, että – –. (12841175). Aineiston lausekkeet, joissa on partitiiviobjekti, eivät ole kuitenkaan sen lauseenvastikemaisempia kuin sellaiset, joissa objekti on genetiivissä, sillä kaikki partitiiviobjektit ovat verbeiltä perittyjä epätyypillisiä objekteja, joiden sija ei vaihtele partitiivin ja nominatiivin välillä: *ajaa ylinopeutta*, **ajaa ylinopeus*. Kun johdos saa prototyyppisemmän objektin, se on aina genetiivissä, esimerkiksi *Karkkipaperin varovainen avaaminen elokuvissa on täysin turhaa*. (1234998).

Itsenäisten *-minen*-johdosten ympärille muodostuvissa lausemaisissa lausekkeissa genetiivimäärite voi edustaa vastaavan lauseen objektin lisäksi subjektia tai adverbialia. Tavallisimmin se vastaa objektia. Harvinaisimpia ovat adverbialia vastaavat genetiivilaajennukset, jotka ovat lähes aina määrää ilmaisevia ja vastaavat objektinsijaista määrän adverbialia. Niitä on aineistossa joitakin kymmeniä. Subjekti sijoittuu yleisyydeltään näiden kahden tyyppin väliin.

Subjektigenetiivin harvinaisuuteen *-minen*-teonnimien lausekkeissa on kiinnittänyt huomiota muun muassa Nuutinen (1976: 19–20), jonka mukaan *-minen*-teonnimen merkitys on luonteeltaan passiivinen. Kun subjekti puuttuu, on *-minen*-teonnimien parafrasissa usein passiivi. *-minen*-teonnimeltä myös puuttuvat erilliset passiivimuodot (**mentäminen*), jotka ovat olemassa partisiipeilla (*mentävä*, *menty*) ja II infinitiivillä (*mentäessä*). (Mp.) Nuutisen (mp.) mukaan *-minen*-muoto tai passiivi ei voi vastata yksipersonaisia ilmauksia: *minun täytyy* – **täytyminen* – **täydytään*. Nuutisen (1976: 20) mielestä edellä mainitut seikat kertovat *-minen*-teonnimen ja passiivimuotojen merkitysyhtäläisyydestä. Toisaalta Nuutinen (mp.) huomauttaa, että passiivilause ei kelpaa *-minen*-lausekkeen parafrasiksi läheskään aina ja että subjekti voi käydä ilmi lauseyhteydestä, jolloin sitä on tarpeetonta toistaa genetiivimääritteenä. Tekijä voi siis olla ilmaistu myös muulla tavalla kuin subjektigenetiivillä. Erityisesti silloin, kun *-minen*-johdoksella on objektigenetiivi, ilmaistaneen mahdollinen subjekti mieluummin muulla tavoin kuin genetiivillä. Aineistossa on vain 3 lauseketta, joihin sisältyy sekä subjekti- että objektigenetiivi. Nähdäkseni laajennusyhdistelmää vältetään muun muassa siksi, että kaksi peräkkäistä genetiiviä tulkitaan herkästi niin, että ensimmäinen genetiivi määrittää toista, mikä olisi sekä subjekti- että objektigenetiivin sisältävän lausekkeen tapauksessa virheellinen tulkinta.

Aineistossa on paljon lausekkeita, jotka eivät tunnu vastaavan mitään lausetta. Tällaisia ovat epäitsenäisten *-minen*-johdosten lausekkeista idiomin osana olevien johdosten lausekkeet sekä suuri osa yhdyssanojen lausekkeista. Myös monien itsenäisten *-minen*-johdosten lausekkeiden parafrasiksi voi kuvitella vain toisen substantiivilausekkeen. Tämän tyyppisissä lausekkeissa myös laajennukset poikkeavat lausemaisempien lausekkeiden laajennuksista.

Lausekkeisiin ei sisälly etuasemaisia adverbialisia määritteitä, ja niiden

genetiivimääritteet poikkeavat merkitykseltään lausekkeen edussanana olevan *-minen*-johdoksen kantaverbin edellyttämästä merkityksestä. Esimerkiksi transitiiiverbeistä muodostetut *-minen*-johdokset saavat tavallisesti objektigenetiivin, mutta näissä lausekkeissa transitiiiverbistä muodostetun johdoksen genetiivimäärite voi olla tulkinnaltaan esimerkiksi subjektin kaltainen: *Jospin näkisi **valtionpäämiesten** tapaamisissa mielellään enemmän päätöksiä ja vähemmän mahtipontista pokkurointia.* (27940385) tai possessiivinen: *Relanderille annettiin hoitoon kulta-
aarre, joka osin **hänen** osaamisensa avulla oli synnytetty.* (28971124). Määritteiden luonne viittaa siihen, että johdokset eivät ole merkitykseltään puhtaita teonnimiä. Johdosten merkitys on erkaantunut kantaverbin merkityksestä, eli johdokset ovat leksikaalistuneet. *-minen*-johdosten erilaisia merkityksiä ja leksikaalistumista käsittelem tarkemmin seuraavassa luvussa.

5 -minen-johdosten semantiikka ja leksikaalistuminen

Esittelen tässä luvussa aineiston erimerkityksisiä -minen-johdoksia. Olen jakanut aineiston johdokset neljään eri merkitysryhmään: puhtaat teonnimet, teon kohteen nimet, tapahtuman ja tilaisuuden nimet sekä muut merkitykset. Käsittelen kutakin ryhmää omassa alaluvussaan. Luvussa 5.5 pohdin eri ryhmien johdosten leksikaalistumisen astetta.

5.1 Puhtaat teonnimet

Tähän ryhmään kuuluvat johdokset, jotka ovat merkitykseltään puhtaita teonnimiä. Tavallisesti johdoksia on käytetty aivan abstraktissa merkityksessä, jossa ne esiintyvät yksikössä. Olen katsonut puhtaiksi teonnimiksi kuitenkin myös sellaiset johdokset, jotka merkitsevät yhtä tekemistapausta. Tällaisessa merkityksessä johdos voi olla monikossakin: *Saksan ay-liike pelkää, että voimaloiden sulkemiset johtavat joukkoirtisanomisiin.* (8388164). Sama johdos voi eri konteksteissa esiintyä erilaisissa merkityksissä. Esimerkiksi seuraavassa lihavoidussa lausekkeessa -minen-johdos on puhdas teonnimi: *Karkkilan perinteikkäällä perjantaitorilla naurettiin vedet silmissä ja myytiin parisuhdetta edistäviä ruusukimppuja **tuttujen tapaamisen** lomassa.* (1569037). Seuraavassa lausekkeessa sillä on puolestaan tapahtumanimen merkitys: *Eschlerin ja Stevensonin päivän viimeinen tapaaminen on seitsemältä metron pääteasemalla Mellunmäessä.* (25445860).

Aineiston yksiosaisista -minen-johdoksista 15 176 on sellaisia, joita on käytetty puhtaan teonnimen merkityksessä. -minen-yhdyssanoissa puhtaita teonnimiä on 1 827 kappaletta. Muissa merkityksissä aineiston itsenäiset -minen-johdokset esiintyvät 3 057 kertaa. Muumerkityksisiä yhdyssanoja on aineistossa yhteensä 560 kappaletta ja idiomien ja verbiliittojen osia 694 kappaletta. Puhtaiden teonnimien ryhmä on siis ylivoimaisesti aineiston suurin. Puhtaana teonnimenä käytetään lähes kaikkia aineiston erilaisia -minen-johdoksia ja -minen-yhdyssanoja, joita on yhteensä 1 622 kappaletta. Ainoastaan jotkin edusosaltaan leksikaalistuneet yhdyssanat olen laskenut aina muihin merkitysryhmiin kuuluviksi.

Puhtaiden teonnimien lausekkeet ovat rakenteeltaan hyvin monipuolisia muiden merkitysryhmien lausekkeisiin verrattuna. Kuten luvusta 4.1 käy ilmi, aineiston yksiosaisen -minen-johdosten lausekkeissa on kaikkiaan 109 erilaista laajennusta ja laajennusyhdistelmää. Näistä 95 esiintyy puhtaiden teonnimien lausekkeissa. Muiden merkitysryhmien johdokset saavat vähemmän laajennuksia ainakin siksi, että -minen-johdoksen leksikaalistuessa sen mahdollisten laajennusten valikoima suppenee, koska se alkaa yleensä saada vain tavanomaisia substantiivin määrittäjiä. Valikoimasta jäävät siis pois kaikki etuasemaiset adverbialiset määrittäjät, jotka voivat

substantiiveista liittyä vain teonnimiin sekä *-JA*-tekijännimiin.

Laajennukset vastaavat puhtaiden teonnimien lausekkeissa verbin laajennuksia. Genetiivi viittaa selkeästi subjektiin: *Myös David Baileyn oma astuminen julkisuuteen on yksi aikakauden tuhkimotarinoista.* (9508960) ~ *se, että David Bailey itse astui julkisuuteen* tai objektiin: *Hevosen viereen ilmestyi vetoomuksia, joissa vaadittiin minun hirttämistäni sen viereen* (28675138) ~ *että minut hirtetään sen viereen.* Genetiivi voi vastata myös esimerkiksi määrän adverbialia: *Puolentoista tunnin huhkimisen jälkeen Kallio on rento ja iloinen.* (5218652) ~ *Kun Kallio on huhkinut puolitoista tuntia, hän on rento ja iloinen.* Muissa merkitysryhmissä johdoksen ja lauseen predikaatin sekä lausekkeen ja verbin laajennusten vastaavuus ei ole yhtä selvä.

Puhtaana teonnimenä *-minen*-johdos voi muiden merkitysryhmien johdoksista poiketen olla muodostettu moniosaisen predikaatin osasta. Tällaisia johdoksia ovat esimerkiksi *jättää*-apuverbin ja III infinitiivin abessiivin muodostaman kieltomerkityksisen verbiliiton apuverbistä johdetut *-minen*-johdot, esimerkiksi *Opintolainojen hoitamatta jättämisen syyt liittyvät pääosin opintojen jälkeisiin toimeentulovaikeuksiin.* (26334915) ~ *Syyt siihen, että opintolainat jätetään hoitamatta* – –. III infinitiivin abessiivi toimii *-minen*-lausekkeessa adverbialina.

Teonnimen merkityksessä käytettyjen yhdyssanojen määriteosina esiintyvät kaikki luvussa 4.2 käsiteltyjen yhdyssanojen määriteosat. Nominatiivialkuisia yhdyssanoja on puhtaissa teonnimissä 736 kappaletta ja genetiivialkuisia 159 kappaletta. Muut yhdyssanat ovat aina puhtaita teonnimiä lukuun ottamatta kahta tapahtuman ja tilaisuuden nimistä muodostettua yhdyssanaa. Paikallissija-alkuisia merkitykseltään puhtaita teonnimiä on 92 kappaletta, adverbialkuisia 834 ja infinitiivialkuisia 4 kappaletta. Yhdyssanoja, joiden määriteosa koostuu useasta sanasta, on puhtaissa teonnimissä 5 kappaletta. Puhtaista teonnimistä muodostetuilla yhdyssanoilla esiintyvät kaikki luvussa 4.2 esitellyt laajennukset ja lähes kaikki laajennusyhdistelmät. Muissa merkitysryhmissä yhdyssananmuodostuksen yleisyys vaihtelee suuresti. Muun muassa tästä kerron seuraavissa alaluvuissa.

5.2 Teon kohteen nimet

-minen-johdos teon kohteen nimenä viittaa johdoksen kantaverbin objektiin. Teon kohteen nimen tarkoite voi olla konkreettinen esine: – – *kirjasto on yhä jonkinlainen lainaamo, josta koululaiset voivat hakea lukemista kotiin.* (1579279) tai abstrakti asia: *Lamavuosien aikana eduskunnalla riitti puhumista.* (23665610). Ensimmäisessä esimerkissä sana *lukemista* viittaa kirjoihin, lehtiin tai muihin vastaaviin ja toisessa esimerkissä sana *puhumista* viittaa suullisesti käsiteltäviin asioihin.

Teon kohteen nimeä merkitsevä *-minen*-johdos voidaan yleensä korvata passiivin 1. partiipiin muodolla. Ryhmän johdosten joukossa on lähes täysin tavanomaisten substantiivien tavoin käyttäytyviä johdoksia (esim. *lukemista*) sekä ”erikoistapauksia” (*ei ole kehumista/hurraamista* jne.), jotka saavat vain harvoja laajennuksia ja esiintyvät aina samanlaisessa ympäristössä.

Aineistossa on 603 yksiosaista teon kohteen nimeä. Teon kohteeseen viittavia yhdyssanoja on 19 kappaletta. Teon kohteen nimenä on käytetty 41 erilaista *-minen*-johdosta, jotka ovat kaikki transitiiviverbikantaisia: *haastaminen, hiominen, hurraaminen, katsominen, kehuminen, keksiminen, kertominen, kiistäminen, kireminen, konttaaminen, koodaaminen, korjaaminen, kurominen, kyykkiminen, laittaminen, laskeminen, lisääminen, lukeminen, löytäminen, maksaminen, miettiminen, moittiminen, muistaminen, nieleminen, näkeminen, oppiminen, ottaminen, pohtiminen, puhuminen, purkaminen, roudaaminen, sanominen, seuraaminen, soittaminen, säätäminen, tankkaaminen, tekeminen, toivominen, tsemppaaminen, tutkiminen ja vahtiminen*. Lisäksi *lukeminen* muodostaa määritteensä kanssa yhdyssanat *iltalukeminen, kesälukeminen, kisalukeminen, lempilukeminen, lomalukeminen, matkalukeminen* ja *peruslukeminen* (*Peruslukemisena ovat vuosikertomukset, yritysten nettisivut ja ammattilehdet*. 279201). Seuraavista taulukoista ilmenevät teon kohteen nimien lauseketyypit ja lausekkeiden lukumäärät. Taulukoissa on myös esimerkki jokaisesta tyypistä.

Taulukko 5.1 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>Täällä on aina tekemistä ja seuraa.</i> 30690753	298
Genetiivi	<i>Palataan vielä Kaskealan sanomisiin.</i> 29824041	143
Adjektiivi	<i>Toisten kanssa on aina uutta puhumista.</i> 1785498	62
Demonstratiivipronomini	<i>Kärsin näistä sanomisista koko loppukauden, mutta menköön.</i> 29487835	1
Kvantifioiva määrite	<i>Liian monella on liian vähän tekemistä.</i> 24154492	56
Genetiivi & adjektiivi	<i>Tutkintotuomarit aloittavat Elfin ulkomaisten tekemisten selvittelyn.</i> 21520483	6
Genetiivi & kvantifioiva määrite	<i>Kaiken lisäksi Coulthardilla on vahva mestaruuspalo, joka näkyy hänen kaikissa tekemisissään.</i> (3140998)	1
Kvantifioiva määrite & adjektiivi	<i>— siellä on paljon valmista tekemistä.</i> 15765060	5

Kvantifioiva määrite, demonstratiivipronomini & adjektiivi	– – <i>putkimiehet ymmärtävät kaikkea tätä hullua tekemistä.</i> 12352791	1
Pääsanastaan erillään oleva paikallissijainen lauseke	– – <i>Evilä esitti tuuletukset, joista maailmantähdilläkin olisi oppimista.</i> 30768591	2
Yhteensä		589

Taulukko 5.2 Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennukset	Esimerkki	Lukumäärä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Kaikkiaan poliisi tutki 86 ihmisen tekemisiä dopingaineiden parissa – –.</i> 29163078	9
Genetiivi + relatiivilause	<i>Korkea arvosana pohjautuu enemmän yleiseen mielikuvaan hänestä presidenttinä kuin hänen tekemisiinsä, jotka ovat paljolti liittyneet – –.</i> 8936128	1
Kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke	– – <i>suomalaisella elintarviketeollisuudella on – – paljon oppimista Nokiasta – –.</i> 29562196	1
Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke	<i>Tikkasen vanhat tekemiset kaukaloissa ja areenoiden ulkopuolella tulevat kuitenkin julki.</i> 24263749	1
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	<i>Levyllä on koottu kohokohtia yhtyeen jäsenten myöhemmistä tekemisistä, jotka jäävät parhaimmillaankin emoyhtyeen varjoon.</i> 20457492	1
Kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku	– – <i>ja muita tekemisiä elokuun kohukierroksella 1998.</i> 12280870	1
Yhteensä		14

Teon kohteen nimiin ei yleensä liity laajennuksia. Jälkilaajennukset ovat niillä hyvin harvinaisia. Ainoastaan jälkilaajennuksia sisältäviä lausekkeitä ei ole aineistossa lainkaan. Teon kohteen nimien genetiivimääritteet viittaavat yleensä tekijään, kuten kaikissa yllä olevien taulukoiden esimerkeissä. Genetiivi voi kuitenkin viitata myös omistajaan, kun johdoksen merkitys on konkreettinen. Yksi tällainen esimerkki on teon kohteen nimistä muodotetuissa yhdyssanoissa, joiden kaikkien edussana on *lukeminen*. Yhdyssanojen lausekkeiden rakenne ilmenee seuraavasta taulukosta.

Taulukko 5.3 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus	Esimerkki	Lukumäärä
Ei laajennuksia	<i>Kirja sopii italukemiseksi myös muille tv-ilmaisusta kiinnostuneille.</i> 1935026	15
Genetiivi	– – <i>Ilpo Tiitinen kertoo kesän lempilukemisistaan kulttuuritoimituksen uudessa kesäsarjassa.</i> 29984020	3
Adjektiivi	<i>Nuori nauttii kevyestä kesälukemisesta</i> 30125010	1
Yhteensä		19

Teon kohdetta tarkoittavien yhdyssanojen ympärille muodostuvissa lausekkeissa ei esiinny lainkaan jälkilaajennuksia, ja etulaajennuksetkin ovat niissä harvinaisia. Yhdyssanoihin liittyvän genetiivimäärityksen tulkinta on kahdessa tapauksessa possessiivinen, esimerkiksi *Voiton taustalta löytyy myös Helsingin Sanomien Kuukausiliite, joka oli **Anttiroikon perheen kesälukemisena kesämökillä Kalajoen eteläpuolella.*** (20592913). Taulukon esimerkissä genetiivi ilmaisee aikaa.

Eri johdokset ovat eriasteisesti vakiintuneet teon kohteen nimiksi. Aineistossa esiintyvistä tekemisen kohteeseen viittaavista johdoksista kaikkein vakiintuneimmilta tuntuvat *lukeminen* ja *tekeminen*, jotka esiintyvät myös Kielitoimiston sanakirjassa. Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *lukeminen*) mukaan sanan *lukeminen* merkitykset ovat ”1: *Kirjan lukeminen.* **2. luettava. Sopivaa lukemista lapsille. Ostaa lehti matkalukemiseksi, -lukemisiksi.**” *tekeminen* puolestaan merkitsee muun muassa: ”1. valmistaminen, suorittaminen – – **2. työ, tehtävä, toimi, puuha, ”homma”.** – – *Järjestää lapsille tekemistä. Tässä on tarpeeksi tekemistä kahdelle.* – –” (mt. s.v. *tekeminen*, korostukset ovat minun tekemiäni). Kumpaakin johdoksista käytetään yleisesti myös teonnimenä, jonka merkitys on myös mainittu yllä olevissa sanakirjan esimerkeissä.

Siitä huolimatta, että teon kohteen nimet esiintyvät sanakirjassa, ne eivät käytäydy täysin leksikaalisen substantiivin tavoin, jos ne ovat partisiipilla sijaistettavia. Tekemisen kohteeseen viittaavat johdokset ovat ensinnäkin melkein aina partitiivisijassa. Lisäksi aineistossani relatiivilause liittyy vain *tekemiset*-sanaan, jota ei voi korvata partisiipilla. Erityistä teon kohteen nimissä on myös se, että ne esiintyvät hyvin harvoin yhdyssanan edusosana.

Jotkin tekemisen kohteen nimistä erottuvat muista käyttäytymiseltään. Esimerkiksi monikolliset *tekemiset* 'se, mitä tehdään', *sanomiset* (6 kertaa myös yksikössä) 'se, mitä sanotaan' kuuluvat merkityksensä vuoksi teon kohteiden ryhmään, vaikka niitä ei voi muuttaa passiivin 1. partisiipeiksi (*tehtävä* on leksikaalistunut, mutta voi silti sanoa *on paljon tehtävää*). *tekemiset*-sana

merkitsee samaa kuin *teot*, tai sitten sillä on kielteinen merkitys kuten sanalla *tekoset*. Monikkomuotoinen *sanomiset* esiintyy aineistossa selvästi useammin kuin yksikkömuotoinen *sanominen*. Ensin mainittuja on aineistossa 51 kappaletta, kun taas viimeksi mainittuja on vain 6 kappaletta.

Monikolliset teon kohteen nimet *tekemisiä* ja *sanomisia* saavat seuraavia laajennuksia: genetiivi- ja adjektiivimääritteitä, kvantifioivia määritteitä sekä *tekemiset* myös jälkimääritteitä, esimerkiksi – – *ja muita tekemisiä elokuun kohukierroksella 1998*. (12280870). Laajennukset ovat teon kohteen nimille ominaisia lukuun ottamatta jälkimääritteitä. Muilla objektinominaalisteilla jälkimäärite esiintyy ainoastaan yhden kerran: – – *elintarviketeollisuudella on – – paljon oppimista Nokiasta – –* (29562196). Myös genetiivimäärite on teon kohteen nimillä harvinainen.

tekemiset ja *sanomiset* (myös *sanominen*) ovat erikoistapauksia objektinominaalisteiden joukossa. Ne ovat merkitykseltään abstrakteja ja muistuttavat predikaattinominaalisteita siinä, että niiden henkilöviitteiset genetiivimääritteet tarkoittavat selvästi tekijää eivätkä esimerkiksi omistajaa. Lisäksi ne saavat genetiivimääritteitä poikkeuksellisen paljon. Aineiston muista objektinominaalisteista ainoastaan kolmella *lukeminen*-loppuisella yhdyssanalla on genetiivimäärite. Kahdessa tapauksessa se viittaa omistajaan: *Saarikiven iltalukemisenakin ovat opukset – –*. (3821943) ja yhdessä aikaan: *Lukuhullu Ilpo Tiitinen kertoo kesän lempilukemisistaan – –*. (29984020). Monikollisia *sanomiset*- ja *tekemiset*-johdoksia ei voi luontevasti muuttaa partisiipeiksi, mutta niiden yksikkömuotoiset vastineet voi: *Siihen tuskin mukana olleella Teresa-vaimollakaan oli pahaa sanomista (~ sanottavaa)*. (12277871) ja *Tekemistä (~ Tehtävää) riittäisi vielä ennen perjantain konserttia*. (22053877).

Ilmauksilla (*jossakin*) *ei ole hurraamista/kehumista/moittimista* on myös oma erityismerkityksensä. (*jssk*) *ei ole hurraamista/kehumista* tarkoittaa 'Ei ole hurraamisen/kehumisen aiheita'. Kielitoimiston sanakirjassa (s.v. *hurrata*) sanan *hurrata* kohdalla on esimerkit *Hurrata voittajalle*. ja *Ei siinä ole hurraamista*, joista jälkimmäisen merkityksen selitys on ”ei siinä ole kehumista, ei se ole hääviä”. Aineistossa esiintyy myös tapauksia (*jssk*) *ei ole moittimista*, joilla on päinvastainen merkitys. Johdokset voidaan ilmaisuissa muuttaa myös partisiipeiksi: *ei ole hurrattavaa/kehuttavaa/moitittavaa*. Niillä ei ole aineistossa muita laajennuksia kuin kvantifioivia määritteitä: niihin liittyvät määritteet *kovin paljon*, *enemmälti* ja *pahemmin* kukin yhden kerran.

5.3 Tapahtuman ja tilaisuuden nimet

Tähän merkitysryhmään kuuluvat aineiston johdoksista *tapaaminen*, *kohtaaminen*, *kuuleminen*, ja *vihkiminen* silloin, kun niitä käytetään tapahtuman tai tilaisuuden nimenä. Sanalla *kohtaaminen* on tässä ryhmässä kaksi eri merkitystä: se tarkoittaa likipitään samaa kuin sana *ottelu* tai ryhmän toinen sana *tapaaminen*. Kaikkia johdoksista käytetään jonkin verran myös puhtaina teonniminä. Tapahtuman tai tilaisuuden nimenä ne eivät ole niin yleismerkityksisiä kuin teonnimet vaan ne viittaavat paikallisesti ja ajallisesti rajattuun kokonaisuuteen. Osalla johdoksista on tapahtuman tai tilaisuuden nimen merkitys myös Kielitoimiston sanakirjan mukaan. Niitäkin, joita sanakirjassa ei mainita, käytetään täysin samalla tavalla kuin joitakin muita sanakirjassa olevia merkitykseltään samantyyppisiä sanoja.

Tapahtuman ja tilaisuuden nimet esiintyvät hyvin usein monikossa ja myös paikallissijassa. Sijamuoto ja monikko eivät kuitenkaan ole ryhmään kuulumisen kriteerejä. Tapahtuman ja tilaisuuden nimien yksikölliset predikatiivit ovat nominatiivisijaisia, esimerkiksi *tapaaminen oli miellyttävä*, kun taas puhtaiden teonnimien predikatiivit ovat partitiivissa, esimerkiksi *sukulaisten tapaaminen ei ole aina mukavaa*. Johdoksia käytetään aineistossani tapahtuman tai tilaisuuden nimen merkityksessä yhteensä 1 945 kertaa yhdyssanat mukaan lukien. Seuraavissa taulukoissa kerrotaan niiden lausekkeiden rakenteesta. *kohtaaminen*-sanan kaksi eri merkitystä on erotettu toisistaan o- ja t-kirjaimilla.

Taulukko 5.4 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	<i>kuuleminen</i>	<i>vihkiminen</i>	Yhteensä
Ei laajennuksia	370	22 o, 333 t	13	3	
Genetiivi	90	32 o, 47 t	2	1	
Adjektiivi	166	39 o, 45 t	11		
Kvantifioiva määrite		14 o, 2 t	1		
Demonstratiivinen määrite		3 t			
Genetiivi & adjektiivi	29	41 o, 9 t	4		
Genetiivi & kvantifioiva määrite		3 t			

Kvantifioiva määräite & adjektiivi		12 o			
Genetiivi, kvantifioiva määräite & adjektiivi		5 o			
Yhteensä	655	165 o, 442 t	31	4	1 297

Taulukko 5.5. Vain jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	<i>kuuleminen</i>	Yhteensä
Paikallissijainen lauseke	18	22 t	1	
Adpositiolauseke	65	10 t		
Relatiivilause	12	1 t		
Paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	1			
Paikallissijainen lauseke & kellonajanilmaus		1 t		
Adpositiolauseke & paikallissijainen lauseke	4			
Yhteensä	100	34 t	1	135

Taulukko 5.6 Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	<i>kuuleminen</i>	Yhteensä
Genetiivi + paikallissijainen määräite	5	5 o, 5 t	1	
Genetiivi + adverbi	1	1 t		
Genetiivi + adpositiolauseke	4	2 t		
Genetiivi + relatiivilause		1 o, 1 t		
Adjektiivi + paikallissijainen määräite	10	6 o, 3 t	3	
Adjektiivi + adverbi	1			
Adjektiivi + adpositiolauseke	22	7 o, 9 t		
Adjektiivi + relatiivilause	8	2 o, 1 t		
Demonstratiivinen määräite + relatiivilause				
Kvantifioiva määräite + adpositiolauseke	3			

Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen määrite	15	12 o, 2 t		
Genetiivi & adjektiivi + adverbi		1 o		
Genetiivi & adjektiivi + adpositiolauseke	4	2 o, 3 t		
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	4			
Genetiivi & kvantifioiva määrite + paikallissijainen lauseke		2 o		
Genetiivi & kvantifioiva määrite + adpositiolauseke				
Demonstratiivinen määrite & adjektiivi + nominatiivisijainen vuosiluku		1 t		
Kvantifioiva määrite & genetiivi + relatiivilause		1 t		
Kvantifioiva määrite & adjektiivi + paikallissijainen lauseke	1			
Kvantifioiva määrite & adjektiivi + relatiivilause	1			
Genetiivi + adverbi & paikallissijainen lauseke		1 t		
Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke & adpositiolauseke	1			
Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke & nominatiivisijainen vuosiluku	1	1 o		
Yhteensä	81	39 o, 30 t	4	154

Tapahtuman ja tilaisuuden nimet saavat etulaajennuksista paljon genetiivi- ja adjektiivimääritteitä. Jälkimääritteet ovat harvinaisempia kuin etumääritteet. *tapaaminen* saa määritteekseen melko paljon jälkiasemaisia adpositiolausekkeita, koska siihen liittyy usein ilmaus muotoa *jkn kanssa*. Johdosten määritteet eroavat ensimmäiseen ryhmään kuuluvien puhtaiden teonnimien määritteistä muun muassa siten, että niihin ei sisälly lainkaan etuasemaisia adverbiaaleja. Myös johdosten genetiivimääritteiden tulkinnat ovat erilaisia kuin puhtailla teonnimillä. Kerron kunkin ryhmään kuuluvan johdoksen merkityksestä ja laajennuksista luvun lopussa.

tapaaminen, kohtaaminen ja kuuleminen esiintyvät aineistossani yhdyssanan

edusosana. *vihkiminen* sen sijaan ei ole tilaisuuden nimenä kertaakaan yhdyssanan edusosa. Myös *kuuleminen*-loppuiset yhdyssanat ovat hyvin harvinaisia. Tapahtuman ja tilaisuuden nimistä muodostetut yhdyssanat ovat lähes poikkeuksetta nominatiivialkuisia. Seuraavassa taulukossa on tietoa nominatiivialkuisien yhdyssanojen lausekkeiden rakenteesta.

Taulukko 5.7 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	<i>kuuleminen</i>	Yhteensä
Ei laajennuksia	127	10 o, 2 t	3	
Genetiivi	65	11 o, 1 t		
Adjektiivi	38	7 o		
Kvantifioiva määräite	3	3 o		
Genetiivi & adjektiivi	8	1 o		
Yhteensä	241	35 o, 3 t	3	282

Taulukko 5.8 Vain jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	Yhteensä
Paikallissijainen lauseke	15		
Adpositiolauseke	4	1 o	
Paikallissijainen lauseke & kellonajanilmaus	2		
Relatiivilause	2	1 o	
Yhteensä	23	2 o	25

Taulukko 5.9 Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennukset	<i>tapaaminen</i>	<i>kohtaaminen</i>	Yhteensä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	16		
Genetiivi + adpositiolauseke	2		
Genetiivi + kellonajanilmaus	3		
Genetiivi + paikallissijainen lauseke & kellonajanilmaus	10		
Adjektiivi + paikallissijainen lauseke	2		
Adjektiivi + adpositiolauseke	3		

Genetiivi + relatiivilause	1		
Adjektiivi + relatiivilause	3		
Genetiivi & adjektiivi + paikallissijainen lauseke		1 o	
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	1		
Yhteensä	41	1 o	42

Nominatiivialkuisia yhdyssanoja on tässä merkitysryhmässä yhteensä 349 kappaletta. Niiden lisäksi ryhmässä on 5 genetiivialkuista *tapaaminen*-yhdyssanaa. Niistä 1 saa genetiivimääritteen: *Kasvatustieteiden maisteri Tuula Seikkulan väitöskirja ”Alkuopetuksen vanhempaintapaamisten sosiaaliset kielet” tarkastettiin lauantaina Jyväskylän yliopistossa.* (13361029) ja 2 adjektiivimääritteen, esimerkiksi *Henkeä kuvailtiin selvästi rakentavammaksi kuin riitaisessa Biarritzin-tapaamisessa.* (13355403). Adverbiaalkuisia *tapaaminen*-yhdyssanoja on 3 kappaletta, joista 1 saa sekä genetiivi- että adjektiivimääritteen, esimerkiksi *Sodan jakamien perheiden lyhyet jälleentapaamiset alkoivat elokuussa – –.* (6372968). *kohtaaminen*-yhdyssanat ovat nominatiivimuotoisia lukuun ottamatta 1 tapausta, jossa alkuosa on moniosainen: *Syynä ovat läheltä piti -kohtaamiset sekä laivojen mahtavat peräaallot.* (1250717). Aineistossa on myös 1 adverbiaalkuinen *kuuleminen*-loppuinen yhdyssana: *Elämys puhuu lisääkuulemisen puolesta.* (15366218). Yhteensä tapahtuman ja tilaisuuden nimissä on siis 359 yhdyssanaa. Yhdyssanoista ja muusta kerron tarkemmin jokaisen johdoksen kohdalla erikseen seuraavissa kappaleissa.

tapaamisia esiintyy aineistossa tapahtuman nimenä 1 149 kertaa. Puhtaana teonnimenä *tapaaminen* esiintyy aineistossa vain 3 kertaa, kuten esimerkissä *Tuttujen tapaamisen ohessa yksi tärkeä syy hänelle tuntui olevan kahden minuutin kotimatka.* (304754). Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *tapaaminen*) mukaan sanan *tapaaminen* erikoismerkitys on ”(lyhyt, epävirallinen) kokous, neuvottelu, keskustelu”. Tapahtuman nimenä *tapaaminen* on usein inessiivissä tai muussa sisäpaikallissijassa, jolloin se toimii lauseessa adverbiaalina. Yleensä *tapaaminen* esiintyy politiikkaan liittyvissä lehtijutuissa.

Tapahtumaan viittaava *tapaaminen* ei saa objektigenetiiviä vaan tapahtumaan osallistujiin viittaavan genetiivin: *Alan seminaareissa ja arkkitehtien tapaamisissa keskustellaan juuri nyt toimenkuvasta.* (11029662). Genetiivi voi ilmaista myös esimerkiksi aikaa: *Joku muistelikin, että viime syksyn tapaamisissa meininki oli ollut rempseämpi.* (21522142), paikkaa: *”En usko, että rauhanneuvottelut aloitetaan uudestaan Washingtonin tapaamisen jälkeen”, Barak sanoi.* (10984374) tai kesto: *Vajaan tunnin tapaamisen jälkeen Halonen sanoi olevansa iloinen saamistaan tiedoista.* (3106639). *tapaaminen*-sanon genetiivimääritteiden tulkinnat ovat aineistossa

poikkeuksellisen monimuotoisia. Esimerkiksi lausekkeissa *korkean tason tapaamisia* (3824426) ja *huipputasoinen tapaamisissa* (20222312) genetiivi voidaan korvata adjektiivimääritteillä *korkeatasoinen* ja *huipputasoinen*. Puhtaana teonnimenä *tapaaminen* saa määritteekseen objektigenetiivin.

tapaaminen-yhdyssanojen nominatiivimuotoinen alkuosa viittaa usein tapaamiseen osallistujiin, esimerkiksi *Alaikäisten pakettiin kuuluu myös perhetapaaminen*. (9818906) Nominatiivinen määriteosa ja genetiivimäärite ovat tällöin vaihtoehtoisia: *Suomen hallituksen linja on, että ihmisoikeudet otetaan esille ministeritapaamisissa, kun liikutaan niitä loukkaavissa maissa*. (7050375) ja *Ministerien tapaamisen sävyä luonnehdittiin sovitteluksi*. (20097086). *tapaaminen*-yhdyssanan genetiivialkuosa viittaa osallistujaan: *Vanhempaintapaamisessa saa kuulla ihasteluja siitä, kuinka – –*. (22534293) tai paikkaan: *Tämänpäiväiseen Pariisin-tapaamiseen liittyy paljon odotuksia – –*. (10030787).

kohtaaminen esiintyy enimmäkseen urheilu-uutisissa, joissa se tarkoittaa samaa kuin *ottelu*: – – *Pantterit voitti kohtaamisista viimeisen*. (23343452). Tässä merkityksessä käytettyjä johdoksia on aineistossa yhteensä 242 kappaletta. *ottelu*-sanana merkitys on Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *ottelu*) mukaan ”kamppailu, yhteenotto, kahakka, taistelu; vars. monesta osasta koostuva t. kahden vastustajan välinen urheilukilpailu.”. Sanakirjassa (mp.) annetaan esimerkkejä yhdyssanoista, kuten *Ruotsi–Suomi-maaottelu*. *Loppuottelu*. *Ammattilais-, ystävyysottelu*. *kohtaaminen* esiintyy aineistossa hyvin usein samanlaisissa yhdyssanoissa, esimerkiksi *Korpisalo hankki itselleen pelikiellon haukuttuaan ottelun jälkeen Saipa-Ässät-kohtaamisen tuomarit*. (17608812). ja – – *Venus Williams huiski palloja mihin sattuu välieräkohtaamisessa*. (17840405). *ottelu*-sanana kanssa lähes synonyymisen *kohtaaminen*-sanana genetiivimäärite voi viitata esimerkiksi aikaan: *Silloin ykköspelaajat Ketola ja Ktalec pelaavat iltapäivän ensimmäisessä kohtaamisessa*. (18999193) tai paikkaan: *Kapanen ja Hentunen huilasivat Jönköpingin kohtaamiset mutta pelasivat torstai-iltana Globenissa*. (24726397).

kohtaaminen-sanaa käytetään myös merkityksessä, joka on lähellä *tapaaminen*-johdoksen merkitystä. Tässä merkityksessä se esiintyy aineistossa 512 kertaa. Erona *tapaaminen*-johdokseen on se, että *kohtaaminen* voi tarkoittaa myös samaan paikkaan osumista, eli siihen sisältyy usein sattumanvaraisuuden merkitys. Myös esimerkiksi planeetat ja muut elottomat oliot voivat kohdata. Silloin, kun *kohtaaminen* tarkoittaa tapaamista tai sattumalta samaan paikassa oloa samaan aikaan, sen genetiivimääritteet saavat samanlaisen tapahtumaan osallistujiin viittaavan tulkinnan kuin tapahtuman nimen *tapaaminen* genetiivimääritteet usein saavat. Merkitykseltään *tapaaminen* sanaa lähellä oleva *kohtaaminen* käyttäytyy samalla tavalla kuin sanakirjasubstantiivi *tapaaminen* myös siten, että se esiintyy usein paikallissijassa. Leksikaalistumaton *kohtaaminen*-

johdos esiintyy aineistossa on 16 kertaa. Leksikaalistumattomana *kohtaaminen* eroaa laajennuksiltaan tapahtuman nimestä muun muassa siten, että sen genetiivimäärite viittaa objektiin, esimerkiksi *Sairaanhoitajan koulutus 80-luvulta ei anna riittäviä valmiuksia vanhusten kohtaamiseen.* (7430519).

Sanalla *kuuleminen* viitataan järjestettyyn tai viralliseen tilaisuuteen, jossa kuullaan jonkun mielipide jostakin asiasta tai jossa jotakuta kuulustellaan, esimerkiksi *Tänään perjantaina duuman kolmanteen kuulemiseen tulee lakiesitys tuberkuloosisairauksien estämisestä.* (12649751). Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *kuulla*) mukaan johdoksen kantaverbillä *kuulla* on muun muassa merkitys ”ottaa tiedustelun perusteella huomioon jkn mielipide – –; kuulustella”. Verbillä *kuulla* on monta merkitystä, ja siitä muodosteut *-minen*-johdokset voivat erimerkityksissään olla myös puhtaita teonnimiä. Tilaisuuden nimenä *kuuleminen* on johdosten *tapaaminen*- ja *kohtaaminen* lailla usein paikallissijassa, toisin kuin puhtaat teonnimet. *kuuleminen* esiintyy aineistossa kaikkiaan 90 kertaa. Kuulemistilaisuuteen tai kuulusteluun viittaavia johdoksia näiden joukossa on 36 kappaletta. Loput ovat puhtaita teonnimiä.

vihkiminen on aineistossa yleensä puhdas teonnimi, esimerkiksi *Valtaosa maistraateista hoitaa vihkimisen tiukasti lain kirjaimen vähimmäisveloitteen mukaan – –* (3810012). Johdos voi tarkoittaa vihkimistilaisuutta, kuten esimerkissä *He onnistuivat ensimmäisenä pariskuntana järjestämään vihkimisensä maailmanpyörässä – –* (26416847). Merkityseroa havainnollistaa se, että tilaisuuteen viittaaviin johdoksiin liittyvät yksikölliset predikatiivit ovat nominatiivissa: *Vihkiminen oli kaunis*, kun taas puhtaisiin teonnimiin liittyvät predikatiivit ovat partitiivissa: *Eronneiden vihkiminen on ongelmallista* (esimerkit ovat minun itse keksimiäni).

Tilaisuutta tarkoittavana *vihkiminen* esiintyy aineistossa 4 kertaa. Puhtaana teonnimenä se esiintyy 42 kertaa. Vihkimistilaisuutta tarkoittavana se saa laajennuksia vain yhdessä tapauksessa: – – *eri sukupuolta olevien vihkimisessä kihlakumppanit vastaavat myöntävästi vihkijän kysymykseen – –* (20262561). Esimerkissä käsitellään kaavaa, minkä mukaan vihkimistilaisuus etenee. Kyseessä on siis tilaisuudennimi, vaikka genetiivilaajennuksen voisi tulkita myös objektiin viittaavaksi. Puhtaana teonnimenä *vihkiminen* saa objektiin viittaavia genetiivimääritteitä, esimerkiksi *Loppuvuodesta Venäjä ja monet saksalaistahot tuomitsivat legioonalaisten eli Waffen-SS:n riveissä kaatuneiden latvialaisten hautausmaan vihkimisen.* (19239037). Aineiston *vihkiminen*-loppuisissa yhdyssanoissa johdoksen merkitys on puhdas teonnimi.

5.4 Muut merkitykset

Tämän merkitysryhmän muodostavat idiomien ja nesessiivisen verbiliiton osana olevat *-minen*-johdokset sekä kaikki muut johdokset, joiden merkitystä ei ole käsitelty tämän luvun aiemmissa alaluvuissa. Käsitelen tässä luvussa 3:a eri johdosta, joilla on puhtaasti teonnimen merkityksen lisäksi vakiintunut erikoismerkitys. Johdokset ovat *osaaminen*, merkityksessä 'kyvyt' tai 'taidot' sekä monikolliset johdokset *kuulumiset*, merkityksessä 'uutiset' ja *muistamiset*, merkityksessä 'lahjat'.

Johdokset esiintyvät aineistossani edellä mainituissa merkityksissä yhteensä 1 050 kertaa. Seuraavissa taulukoista käyvät ilmi niiden lausekkeiden rakenteet.

Taulukko 5.10 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>osaaminen</i>	<i>kuulumiset</i>	<i>muistamiset</i>	Yhteensä
Ei laajennuksia	292	56	5	
Genetiivi	38	71		
Adjektiivi	269	8	15	
Kvantifioiva määräite	21			
Demonstratiivipronomini	2			
Genetiivi & adjektiivi	43	10		
Genetiivi & kvantifioiva määräite	2			
Kvantifioiva määräite & adjektiivi	6			
Demonstratiivipronomini & genetiivi		1		
Demonstratiivipronomini & adjektiivi	1			
Yhteensä	674	146	20	840

Taulukko 5.11 Vain jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>osaaminen</i>	<i>kuulumiset</i>	Yhteensä
Paikallissijainen lauseke	8	3	
Relatiivilause	3		
Yhteensä	11	3	14

Taulukko 5.12 Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennukset	<i>osaaminen</i>	<i>muistamiset</i>	Yhteensä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	1		
Adjektiivi + paikallissijainen lauseke	4		
Adjektiivi + relatiivilause	5		
Adjektiivi + adpositiolauseke		1	
Demonstratiivipronomini + relatiivilause	2		
Genetiivi & adjektiivi + relatiivilause	1		
Yhteensä	13	1	14

Yleisin etulaajennus on *osaaminen*-johdoksella genetiivimäärte, *kuulumiset*- ja *muistamiset*-johdoksilla adjektiivimäärte. Jälkilaajennukset ovat kaikilla kolmella johdoksella erittäin harvinaisia, mutta yleisin niistä on paikallissijainen lauseke. Eniten erilaisia laajennuksia saa *osaaminen*, mikä voi johtua siitä, että se esiintyy aineistossani huomattavasti useammin kuin *kuulumiset* ja *muistamiset*. *osaaminen* ja *kuulumiset* esiintyvät aineistossa myös yhdyssanan edusosana. Yhdyssanojen määrteosa on aina nominatiivisijainen. Seuraavissa taulukoissa on tietoa yhdyssanojen lausekkeista.

5.13 Laajennuksettomat ja vain etulaajennuksia saavat lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>osaaminen</i>	<i>kuulumiset</i>	Yhteensä
Ei laajennuksia	91	5	
Genetiivi	31	3	
Adjektiivi	36	1	
Kvantifioiva määrte	2		
Demonstratiivipronomini	2		
Genetiivi & adjektiivi	3		
Yhteensä	165	9	174

5.14 Vain jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennus/laajennukset	<i>osaaminen</i>	<i>kuulumiset</i>	Yhteensä
Paikallissijainen lauseke	2	3	
Relatiivilause	1		
Yhteensä	3	3	6

5.15 Sekä etu- että jälkilaajennuksia sisältävät lausekkeet

Laajennukset	<i>kuulumiset</i>	Yhteensä
Genetiivi + paikallissijainen lauseke	2	
Yhteensä	2	2

Yhdyssanojen yleisimmät laajennukset ovat samat kuin yksiosaisilla eli etulaajennuksista yleisin on genetiivi ja adjektiivi, jälkilaajennuksista paikallissijainen lauseke. *osaaminen* saa muutamissa tapauksissa laajennukseksi kvantifioivan määritteen, demonstratiivipronominin tai relatiivilauseen. Seuraavaksi kerron tarkemmin merkitysryhmän eri johdoksista ja niiden laajennuksista.

osaaminen tarkoittaa taitoja ja kyvykkyyttä. Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *osaaminen*) mukaan sanan merkitys on 'taitotieto, know-how'. Tässä merkityksessä johdos esiintyy aineistossa yhteensä 866 kertaa. Sen genetiivimääritteet viittaavat usein omistajaan, joka voi olla esimerkiksi henkilö tai yritys: **Hänen** parasta osaamistaan on tietämys kaavoituksesta ja maapolitiikasta. (8371151) ja Matkapuhelinverkot ovat **Ericssonin** vahvinta osaamista – –. (17878912). Lisäksi *osaaminen* voi esiintyä omistuslauseessa omistettavana jäsenenä: ”Se, että meillä on nyt **osaamista**, ei ole yllättävää.” (17499984). Aineistossa *osaaminen* esiintyy 17 kertaa puhtaana teonnimenä. Silloin se saa aina objektiin viittaavan genetiivimääritteen, esimerkiksi Vaadittuja **kielen** osaamisen tasoja on kuusi. (8832884) ja **Jätteiden lajittelun** hyvä osaaminen vaatii monta roskakoria. (25899236).

Johdoksia *kuuluminen* ja *muistaminen* käytetään yksikössä teonnimen merkityksessä, mutta monikollisina niillä on aineistossani aina erilainen merkitys. Sanan *kuulumiset* selitys on Kielitoimiston sanakirjassa (s.v. *kuulumiset*): ”uutiset, tiedot. Matka-, urheilukuulumiset. Kysellä, kertoa, vaihtaa kuulumisia.”. *kuulumiset* esiintyy aineistossa 163 kertaa. Sen yleisin määrite on henkilöön viittaava genetiivi, esimerkiksi **Jääkiekkoilija Jere Lehtisen** kuulumiset ovat hyviä. (4996546). Johdoksen jälkimääritteet viittaavat aina paikkaan, kuten esimerkissä *Kuulumiset*

Afrikan safarilta. (10416572). *kuulumiset* muodostaa määritteensä kanssa yhdyssanan 14 kertaa. Yhdyssanan määriteosa viittaa yleensä aikaan: *Kesäkuulumisia Ranskasta*. (9430514).

Yksikössä *kuuluminen* esiintyy aineistossa 20 kertaa, jolloin sillä on aina puhtaan teonnimen merkitys. Merkityksessä 'kuuluminen johonkin' se saa määritteekseen aina joko etu- tai jälkiasemaisen paikallissijaisen lausekkeen, esimerkiksi *Ryhmien merkitys ja niihin kuulumisen kesto vaihtelee*. (11190901) ja *Hän jäi kiinni kuulumisesta kiellettyyn puolueeseen*. (929671). Harvinaisemmassa merkityksessä 'äänen kuuluminen' se saa määritteekseen subjektigenetiivin, esimerkiksi *Laivaston lähteiden mukaan on mahdollista, että kova merenkäynti estää miehistön äänien kuulumisen*. (2071613).

Sanalla *muistamiset* on merkitys 'lahjat' tai 'huomionosoitukset'. Aineistossa se viittaa aina konkreettiseen kohteeseen. Kielitoimiston sanakirjassa ei ole hakusanaa *muistamiset*, mutta *muistaa*-sanana yhtenä merkityksen selityksenä on ”jkn palkitsemisesta, auttamisesta, huomaavaisuuden t. suosion osoittamisesta jkll. *Muistaa jkta testamentissaan. Muistaa työtoveriaan hänen merkkipäivänään. Muistaa jkta lahjalla, tervehdyskäynnillä.*” (mt. s.v. *muistamiset*). Viimeiset kaksi esimerkkiä liittyvät monikollisen *muistamiset*-substantiivin merkitykseen. *muistamiset*-sana esiintyy aineistossa 21 kertaa, joten se on paljon harvinaisempi kuin *kuulumiset*. *muistamiset* ei esiinny aineistossa yhdyssanan edusosana. Sanalla on yleensä adjektiivimäärite: *Mahdolliset muistamiset hän toivoo leirikoulurahastoon*. (1304047). Kerran *muistamiset* saa laajennukseksi jälkiasemaisen adpositiolausekkeen: *Mahdolliset muistamiset syntymäpäivän vuoksi* –. (28232702).

Puhdas teonnimi *muistaminen* esiintyy aineistossa 44 kertaa. 8 tapauksessa se viittaa huomioimiseen ja kunnioittamiseen, esimerkiksi *Korvaavatko satavuotisjuhlat panettelua? ”Kekkonen ei koskaan kaivannut tällaista muistamista. –.”* (5019367). Yleensä tässä merkityksessä käytettyyn teonnimeen liittyy objektigenetiivi, esimerkiksi *Uhrien muistamisen yhteydessä valittu tyylilaji on väärä*. (17647773). Monikollinen *muistamiset* ei saa ollenkaan genetiivimääritteitä.

5.5 Leksikaalistumisen asteet

-minen-johdoksia on pidetty alkuperäiseltä merkitykseltään teonniminä. Tässä luvussa käsitellyistä merkitysryhmistä kaikkien muiden paitsi puhtaiden teonnimien ryhmän johdokset ovat siis enemmän tai vähemmän leksikaalistuneet. Ensin käsitelty puhtaiden teonnimien ryhmä on aineiston suurin sekä siihen kuuluvien eri johdosten että johdosten esiintymien lukumäärällä mitattuna. Viimeinen ryhmä on epäyhtenäinen, sillä siihen kuuluu merkitykseltään ja käytöltään erilaisia

johdoksia. Löysin aineistosta vain kolme johdosta, joiden teonnimestä poikkeava merkitys ei ollut tullut esiin työn aiemmissa vaiheissa. Merkitysr ryhmien esittelyssä etenin yleisyysjärjestyksessä siten, että ensin käsitelty merkitys liittyy kaikkein useimpiin johdoksiin ja viimeisinä käsitellyt harvimpiin. Käsitelyjärjestys vastaa suurin piirtein järjestystä vähiten leksikaalistuneista johdoksista eniten leksikaalistuneisiin johdoksiin.

Teon kohteen nimillä ei ole omaa johdinta, vaan niihin viitataan yleensä passiivin 1. partisiipin muodoilla: *luettava, syötävä*. *-minen*-johdoksen käytön teon kohteen nimenä on arveltu syntyneen partisiipin muodon rinnalle eikä teonnimestä leksikaalistumalla (ks. lukua 2.3). Aineistossani on kuitenkin myös sellaisia teon kohteen nimiä, joita ei voi korvata partisiipin muodoilla, esimerkiksi *Kukon tekemiset kanalassa* (30742396). *tekemiset* merkitsee samaa kuin *teot*. Sen merkitys eroaa puhtaasta teonnimestä, mutta sillä on yhteisiä piirteitä *-minen*-teonnimen kanssa. Sama koskee teon kohteen nimeä *sanomiset* (ks. sivua 55). Ainakin näiden kahden johdoksen merkityksen voi joissakin tapauksissa nähdä kulkeneen teonnimestä teon kohteen nimen suuntaan.

Tapahtuman ja tilaisuuden nimet *tapaaminen, kohtaaminen, kuuleminen* ja *vihkiminen* viittaavat yleensä järjestettyyn tilaisuuteen, joka voi edetä jonkin kaavan mukaan. Sanat on kaikki muodostettu transitiviverbeistä, mutta niiden genetiivimääritteet voi tulkita objektiin viittaaviksi vain johdosten *kuuleminen* ja *vihkiminen* tapauksissa. Sanojen *tapaaminen* ja *kohtaaminen* genetiivimääritteet voidaan tulkita subjekteiksi, jos ne viittaavat henkilöihin tai asioihin, jotka tapaavat tai kohtaavat toinen toisensa. Puhtaina teonniminä kaikki ryhmän johdokset saavat objektigenetiivin. Tapahtuman ja tilaisuuden nimet ovat jonkin verran erkaantuneet teonnimen merkityksestä, mutta niiden lausekkeissa on paljon samaa kuin teonnimien lausekkeissa: mahdollisesti subjektiksi tai objektiksi tulkittava genetiivimäärite sekä jälkiasemainen paikan adverbiaali, joka kertoo, missä johdoksen ilmaisema tapahtuma tai tilaisuus sijaitsee, esimerkiksi *Hallitusten välisen talouskomission äskeinen tapaaminen Helsingissä toi mieleen suorastaan vanhat idänkaupan ajat*. (24196627). Lausekkeissa on siis jäljellä ajatus jonkin asian tapahtumisesta jossakin, minkä vuoksi ne muistuttavat teonnimilausekkeiden tapaan lausetta.

Viimeisen ryhmän johdokset *osaaminen, kuulumiset* ja *muistamiset* ovat merkitykseltään teonnimistä kauempana kuin tapahtuman ja tilaisuuden nimet. *osaaminen* viittaa ihmisten henkisiin ominaisuuksiin ja *kuulumiset* ihmisten olosuhteista ja elämäntapahtumista kerrottaviin tietoihin. Kummankaan johdoksen genetiivimäärite ei viittaa subjektiin tai objektiin vaan sen tulkinta on pikemminkin possessiivinen: *Henkilökunnan osaamisen jatkuva parantaminen on Toisen aallon keskeinen tavoite*. (20260100) ja – – *kahvilavieraat voivat ottaa*

kuvallisen nettiyhteyden vaikkapa Bolognaan ja kysellä paikallisten kuulumisia ”näköpuhelimessa”. (23294466). Johdoksiin ei liity niiden tarkoitteen fyysistä sijaintia ilmaisevia laajennuksia, vaan *osaaminen*-sanan yhteydessä jälkiasemainen paikallissijainen lauseke ilmaisee esimerkiksi toimialaa: *”Ahvenanmaalla on vahva ammattiorganisaatio, jolle Scanhorse tarjoaa osaamista hevosurheilussa”*, Gordin kertoi. (9565731). Sanan *kuulumiset* erosijainen määrite ilmaisee tiedon lähdettä: *Kuulumisia Reinin rannalta*. (14008131). *osaaminen*- ja *kuulumiset*-johdoksiakin leksikaalistuneempi on *muistamiset*, joka viittaa konkreettiseen kohteeseen. Aineistossani sana tarkoittaa aina rahalahjoituksia. Se saa pääasiassa adjektiivimääritteitä.

Kaikissa eri merkitysryhmissä *-minen*-johdos esiintyy myös yhdyssanan edusosana. Yleisintä yhdyssanan muodostus on johdoksella *osaaminen*, seuraavaksi yleisintä tapahtuman ja tilaisuuden nimillä ja kolmanneksi yleisintä puhtailla teonnimillä. Harvemmin yhdyssanan edusosana on johdos *kuulumiset* ja vielä harvemmin teon kohteen nimi. Aineistossani yhdyssanoja eivät muodosta sana *muistamiset* eivätkä idiomien tai verbiliittojen osana olevat johdokset. Osa yhdyssanoista on terminomaisia, esimerkiksi *vanhempaintapaaminen*, joka kuuluu tapahtuman ja tilaisuuden nimiin.

Puhtaiden teonnimien ryhmässä yhdyssanat ovat usein vakiintuneita ilmauksia, joita ei voi purkaa osiin, esimerkiksi *rauhanturvaaminen*. Ne eroavat määritteiltään yksiosaisista teonnimistä muun muassa siten, että ne eivät saa alkuasemaista adverbiaalista määritettä lukuun ottamatta johdoksen kantaverbin rektiötäydennyksiä, esimerkiksi *Riittävästä kiinnijäämisriskistä huolenpitäminen on keskeinen kriminaalipoliittinen kysymys* – –. (18028362). Lausekerakenteen eroista huolimatta en pidä puhtaiden teonnimien yhdyssanojen lausekkeita vähemmän lausemaisina kuin yksiosaisien, sillä yhdyssana ilmaisee yhtä lailla tekemistä kuin yksiosainenkin johdos. Itsenäisten *-minen*-johdosten ja yhdyssanojen laajennusten erot merkitysryhmien sisällä johtuvat enimmäkseen lausekkeen edussanan rakenteesta ja siihen sisältyvistä laajennuksista eivätkä johdoksen merkityksistä.

Kun *-minen*-johdos leksikaalistuu, sen laajennusvaihtoehdot supistuvat. Yleensä *-minen*-lausekkeen rakenne alkaa johdoksen leksikaalistumisen myötä muistuttaa enemmän prototyypin substantiivin lauseketta, jolloin lausekkeesta jäävät asteittain pois verbeiltä perityt laajennukset, joita puhtailla teonnimillä on runsaasti. Näin on käynyt edellä käsitellyissä tapauksissa. Toisenlaiseen tilanteeseen ovat päätyneet idiomien ja nesessiivisen verbiliiton osana olevat johdokset, joista kumpikaan ei muodosta tavanomaista substantiivilauseketta.

Idiomeissa *-minen*-johdos esiintyy vain muutamissa sijoissa ja sen laajennukset ovat lähinnä kvantifioivia määritteitä, esimerkiksi *Mikäli seuran etu vaatii, ottelu voidaan hävitä ilman*,

että *Veikkauksella on siihen mitään sanomista.* (11406454). Nesessiivisessä verbiliitossa johdoksella on puolestaan vain kaksi mahdollista sijaa ja se saa vain verbin laajennuksia, esimerkiksi partitiivisijaisen objektin: *Niistä on pitkälti kiittäminen entisten itäksalaisten matkaintoa.* (21824101). Idiomien ja verbiliittojen osina *-minen*-johdokset eroavat tavallisista substantiiveista myös siten, että ne eivät muodosta yhdyssanoja. *-minen*-johdos on idiomeissa ja verbiliitossa siis kivettynyt muoto. Verbi-idiomeissa, joissa esiintyvät muodot *tekemisissä* ja *tekemisiin*, *-minen*-johdos on osa predikaattia, kuten myös nesessiivisen verbiliiton osana (moniosaisista predikaateista esim. ISK:ssa § 451–455). Idiomien ja verbiliittojen osina olevat *-minen*-johdokset ovat liikkuneet kaikkein kauimmaksi puhtaista teonnimistä. Tästä näkökulmasta niitä voidaan pitää johdosten leksikaalistuneimpina muotoina.

Tässä tutkielmassa olen analysoinut *-minen*-johdosten lausekkeiden rakennetta ja johdosten semantiikkaa. Olen todennut, että tavallisimmin *-minen*-johdos on merkitykseltään teonnimi ja että tässä merkityksessä sen lauseke muistuttaa eniten lausetta. *-minen*-johdoksella on myös muita, leksikaalistumisen myötä syntyneitä merkityksiä. Yleensä leksikaalistuneiden johdosten lausekkeet ovat tavanomaisten substantiivilausekkeiden kaltaisia ja vähemmän lausemaisia kuin puhtaiden teonnimien lausekkeet. Johdosten käyttäytyminen on poikkeuksellista idiomeissa ja nesessiivisessä verbiliitossa.

Leksikaalistuneilla *-minen*-johdoksilla on vakiintunut teonnimistä eroava merkitys, mutta samoja johdoksia käytetään silti myös puhtaina teonniminä siten, että eri merkitykset elävät rinnakkain eri konteksteissa. Yleensä jokin muu teonnimijohdos on *-minen*-johdoksen leksikaalistuneempi vastine: esimerkiksi *rakennus* 'talo' on leksikaalistunut johdos ja *rakentaminen* leksikaalistumaton. Luvussa 5 esille nostamieni leksikaalistuneiden johdosten kantaverbeistä voidaan muodostaa myös muita teonnimiä, mutta ne ovat jo pidemmälle leksikaalistuneita ja niitä tuskin enää koskaan käytetään teonnimen merkityksessä, esimerkiksi *kuulo*, *muisto*. Aineiston leksikaalistuneilla *-minen*-johdoksilla ei siis enää ole kilpailevaa toista teonnimeä. Tässä tutkielmassa en selvittänyt sitä, miksi ja miten *-minen*-teonnimen leksikaalistumat ovat syntyneet, mutta arvelen, että sillä voi olla tekemistä samasta kantaverbistä muodostettujen muiden teonnimijohdosten ja niiden nykyisten merkitysten kanssa.

Aineistoni rajauksen vuoksi minulta jäi käsittelemättä myös monia tunnettuja leksikaalistuneita *-minen*-johdoksia, kuten *syöminen* 'ruoka' ja *tuomiset* 'tuliaiset', joiden kantaverbi on vartaloltaan yksitavuinen. Toisenlaisen aineiston avulla olisin voinut havaita useampia leksikaalistumia ja muodostaa käsityksen siitä, kuinka yleistä *-minen*-johdosten leksikaalistuminen kaiken kaikkiaan on. Tästä olisi kuitenkin saattanut kärsiä tutkielmani toinen osio eli *-minen*-lausekkeen rakenteen selvittäminen. Tämän tutkielman laajuudessa sekä lausekkeiden että *-minen*-johdosten leksikaalistumisen tarkempi analysointi ei ollut mahdollista.

LÄHTEET

- COMRIE, BERNARD & THOMPSON, SANDRA A. 1985: Lexical Nominalization. Teoksessa Timothy Shopen (toim.): *Language typology and syntactic description. Grammatical categories and the lexicon* s. 349–398. Cambridge: University Press.
- IKOLA, OSMO 1974: *Lauseenvastikeoppia*. Helsinki: SKS.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.
- JAAKOLA, MINNA 2004: *Suomen genetiivi*. Helsinki: SKS.
- KANGASMAA-MINN 1983: Derivaatiokielioppia 2: verbikantaiset nominijohdokset. – *Sananjalka* 25 s. 23–40.
- KARLSSON, FRED 1983: *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne*. Juva: WSOY
- KIELITOIMISTON SANAKIRJA = GRÖNROS, EIJA-RIITTA ET AL. (TOIM.) 2006: *Kielitoimiston sanakirja* osat 1–3. Jyväskylä: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja.
- KOISTINEN, ANNELI – JÄMSÄ, TUOMO – HAIPUS, MARJATTA 1976: *Deverbaaliset substantiivit 1960-luvun suomenkielisessä kauno- ja tietokirjallisuudessa*. OY:n suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 8. Oulu: OY.
- KOSKI, MAUNO 1978: *Suomen sananjohdon perustyytit*. – Papers from the Conference on General Linguistics. Turku: Suomen kielitieteellisen seuran julkaisuja 2.
- NUUTINEN, OLAVI 1976: *Suomen teonnimirakenteista*. Uppsala: Finnish Institute at the University of Stockholm.
- PAJUNEN, ANNELI 2003: HS2000-korpus. Tietokantamuotoinen sähköinen korpus Helsingin Sanomien vuosien 2000 ja 2001 aineistosta.
- RÄISÄNEN, ALPO 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. – *Virittäjä* 1978 s. 321–341.
- WIIK, KALEVI 1981: Mikä lauseenvastike on? – *Virittäjä* 1981 s. 21–38.